



TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická



Okupace a Roudnice. Spisy Mimořádného lidového soudu Litoměřice (1945 - 1948) jako pramen pro poznání protektorátní každodennosti v Roudnici nad Labem.

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy
Studijní obor: 7105T021 – Historie
Autor práce: **Bc. Zuzana Hruběšová**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.



ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zuzana Hrubešová**
Osobní číslo: **P16000660**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Okupace a Roudnice. Spisy Mimořádného lidového soudu Litoměřice (1945 - 1948) jako pramen pro poznání protektorátní každodennosti v Roudnici nad Labem.**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je na základě analýzy pramenů, především Spisy MLS Litoměřice uložené v SOA Litoměřice, rekonstruovat každodennost v Roudnici nad Labem v období Protektorátu Čechy a Morava, tedy od března 1939 do května 1945. Roudnice nad Labem ležela v blízkosti hranic s Říšskou župou Sudety. Ve městě se většina obyvatel hlásila k české národnosti, proto při zavedení německé okupační správy docházelo k častým sporům, nedorozuměním a udavačství. Výraznou skupinu udavačů tvořili konfidenti kladenského gestapa kolem ředitele místní německé školy Alfreda Bauera. Jedno z Bauerových udání skončilo zatčením téměř stovky studentů roudnických středních škol. Cílem práce bude mimo jiné zjistit, jaký vliv mělo zatčení studentů na situaci ve městě.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:


Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**


Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.**
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2018**


prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan




doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

- a) prameny Denní tisk SOA Litoměřice. Mimořádný lidový soud Litoměřice 1945-1948. NAD 729. SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. NAD 63. SOkA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. NAD 32. SOkA Litoměřice/Lovosice. Správa z příkazu Říše, Roudnice nad Labem. NAD 442. SOkA Litoměřice/Lovosice. Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem. NAD 43.
- b) literatura BORÁK, Mečislav. Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948). Šenov u Ostravy: Tilia, 1998, 450 s. ISBN 80-86101-07-X.
- BOROVÍČKA, Michael. Kolaboranti: 1939-1945. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-846-1.
- BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha: Prostor, 1999, 657 s. Obzor. ISBN 80-7260-017-6.
- BRYANT, Chad Carl. Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus. Praha: Argo, 2012, 350 s. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-0790-6.
- DEÁK, István. Europe on Trial: The Story of Collaboration, Resistance and Retribution during World War II. 1. vyd. Boulder: Westview Press, 2015, ISBN 97-8081-334-7899.
- DOLEŽAL, Jiří. Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-7004-085-8.
- FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuce v poválečném Československu. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0.
- KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v Litoměřicích případ Alfred Bauer. In: České, slovenské a československé dějiny: moderní přístupy k soudobým dějinám. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2006, s. 71-78. ISBN 80-86845-63-X.
- KOČOVÁ, Kateřina, RADVANOVSKÝ, Zdeněk, SUCHÁ, Jitka. Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948. 1. vyd. Ústí nad Labem: UJEP, 2001. ISBN 80-7044-326-X.
- KOČOVÁ, Kateřina. Činnost mimořádných lidových soudů - MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice. Hradec Králové, 2006. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové.
- KOČOVÁ, Kateřina. Druhá retribuce: Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948. In: Soudobé dějiny: Komplex odsunu: Vysídlení Němců a české pohraničí po roce 1945, 3-4/2005. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, AV ČR 2005, s. 586-625.
- KOČOVÁ, Kateřina. Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945-1947). In: Pax bello potior: sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, s. 299-322. ISBN 80-7083-816-7.
- KRŮTA, Václav. Zřízení venkovní služebny německé tajné státní policie (gestapa) v Kladně. In: Slánský obzor: ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a Státního okresního archivu v Kladně. Slaný: Vlastivědné muzeum ve Slaném, 2004, s. 74-91. ISSN:1214-3847.
- KUKLÍK, Jan. Dekrety prezidenta republiky - výraz kontinuity československého právního řádu nebo jev revoluční změny? In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav, eds. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 132-191. ISBN 80-246-0863-4.

LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. ISBN 80-86621-09-X.

MICHLOVÁ, Marie. Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945. Řitka: ČAS, 2012, 119 s. Český ČAS. ISBN 978-80-87470-60-2.

PASÁK, Tomáš. Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945. Praha: Práh, 1999, 486 s. ISBN 80-7252-017-2.

PEJČOCH, Ivo a PLACHÝ, Jiří. Okupace, kolaborace, retribuce. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Prezentační a informační centrum MO, 2010, 327 s. ISBN 978-80-7278-529-2.

SLÁDEK, Oldřich. Zločinná role gestapa: Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945. Praha: Naše vojsko, 1986, 446 s.

UHLÍŘ, Jan Boris. Ve stínu říšské orlice: Protektorát Čechy a Morava, odboj a kolaborace. Praha: Aleš Skřivan ml., 2002, 286 s. ISBN 80-86493-05-9.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D., za pomoc, cenné rady, trpělivost a čas, který mi při vedení práce věnovala. Archivářkám paní Janě Vanišové ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích a Mgr. Evě Lupejové ze Státního okresního archivu v Litoměřicích se sídlem v Lovosicích za ochotu a vstřícnost. Poděkování patří i mé rodině a přátelům za podporu během celého studia, lásku a pochopení.

Anotace

Diplomová práce se zabývá rekonstrukcí každodenního života v Roudnici nad Labem během nacistické okupace od března 1939 do května 1945 na základě analýzy trestních spisů poválečného Mimořádného lidového soudu v Litoměřicích. Po nacistické okupaci v březnu 1939 se Roudnice stala hraničním městem v Protektorátu Čechy a Morava. Její obyvatelé se museli vyrovnat s nastalou situací a přizpůsobit okupačním podmínkám, které každodenní život výrazným způsobem determinovaly. Ze soudních spisů je zřejmé, že to nebylo vždy jednoduché. Lidé stáli před otázkou, zda s režimem spolupracovat, bojovat proti němu či zvolit třetí cestu, tzv. šedou zónu, nebylo výjimkou, že mezi zmíněnými skupinami přecházeli. Systém ke svému upevnění využíval negativních lidských vlastností jako závist, nenávist či touha po bohatství. Podporoval také udavačství a špiclování. Trestní spisy dokumentují celou škálu lidských vlastností od odvahy, přizemnosti po ochotu pomáhat i ubližovat. Spisy Mimořádných lidových soudů jsou cenným pramenem pro poznání dějin okupace a v kombinaci s ostatními typy pramenů nám nabízí ojedinělou sondu do každodenního života obyvatel Protektorátu Čechy a Morava, v tomto případě konkrétně ve městě Roudnice nad Labem.

Klíčová slova: mimořádný lidový soud, nacistická okupace, Protektorát Čechy a Morava, retribuce, udavačství, udavač, gestapo, pomsta, očista, odboj, kolaborace, každodenní život, Roudnice nad Labem, druhá světová válka.

Annotation

This diploma thesis focuses on reconstructing everyday life in Roudnice nad Labem during the Nazi occupation from March 1939 to May 1945. The text is based on analysis of criminal records of extraordinary people's court Litoměřice. After Nazi occupation in March 1939, Roudnice became borderline town in Protectorate Bohemia and Moravia. People who lived in Roudnice had to cope with new situation and adapt themselves to the occupation conditions that determined their everyday life. The court records show that it was not easy. People had to decide whether to collaborate with regime, to stand against it, or to choose the third way, the so called grey zone. It was not unusual to change groups repeatedly. The system was using negative human qualities such as envy, hatred and desire for wealth and supported informing and spying. The court records document the whole scale of human characteristics from courage, philistinism to willingness to help or hurt others. The criminal records of the Extraordinary people's courts are a valuable source of knowledge of the history of the occupation and, in combination with other types of sources, offer us a unique probe into the everyday life of the Protectorate of Bohemia and Moravia, in particular Roudnice nad Labem.

Keywords: Extraordinary People's Court, Nazi occupation, Protectorate of Bohemia and Moravia, Retribution, Informing, Informer, Gestapo, Vengeance, Cleansing, Resistance, Collaboration, Everyday life, Roudnice nad Labem, Second World War.

Obsah

| | |
|---|-----|
| Seznam použitých zkratk..... | 9 |
| Úvod..... | 12 |
| Rozbor pramenů a literatury..... | 15 |
| Kritika pramenů..... | 15 |
| Kritika literatury..... | 17 |
| 1. Roudnice nad Labem – historie..... | 21 |
| 2. Roudnice nad Labem a okupace..... | 24 |
| 3. Prameny MLS Litoměřice a okupace Roudnice..... | 34 |
| 3.1 Každodenní život během okupace..... | 34 |
| 3.1.1 Řízené hospodářství..... | 35 |
| 3.1.2 Systém řízené práce a pracovní úřad v Roudnici nad Labem..... | 42 |
| 3.2 Odboj a kolaborace..... | 46 |
| 3.2.1 Zásah proti středním školám v Roudnici nad Labem..... | 50 |
| 3.2.2 Spolupracovníci Alfreda Bauera..... | 56 |
| 3.2.3 Další případy kolaborace..... | 59 |
| 3.2.4 Podoby odboje..... | 63 |
| 3.3 Židovská komunita v Roudnici nad Labem..... | 67 |
| 3.4 Školství..... | 76 |
| 3.4.1 Proměna školství za okupace..... | 76 |
| 3.4.2 Výuka dějepisu..... | 80 |
| 3.5 Volný čas..... | 82 |
| 3.5.1 Biografie..... | 83 |
| 3.5.2 Poslech rozhlasu..... | 85 |
| 3.5.3 Veřejná osvětová služba..... | 86 |
| 3.5.4 Roudnické Kuratorium..... | 87 |
| 3.5.5 Politické organizace a spolky..... | 92 |
| 4. Konec války a poválečná odplata..... | 98 |
| 4.1 Závěr války v Roudnici nad Labem..... | 98 |
| 4.2 Poválečná odplata..... | 102 |
| 4.2.1 MLS Litoměřice..... | 105 |
| 4.2.2 Roudničtí provinilci před MLS Litoměřice..... | 105 |
| Závěr..... | 107 |
| Použité prameny a literatura..... | 110 |
| Seznam příloh..... | 125 |

Seznam použitých zkratk

apod. – a podobně

CROWCASS – Center Register Of War Criminals and Security Suspects (Ústřední evidence válečných zločinců a podezřelých osob)

ČKD – Českomoravská-Kolben-Daněk

ČNST Vlajka – Český národně socialistický tábor Vlajka

DAF – Deutsche Arbeitsfront (Německá pracovní fronta)

DFW – Deutsches Frauenwerk (organizace sdružující německé pracující ženy)

Gestapo – Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)

HJ – Hitlerjugend (Hitlerova mládež)

IMT – International Military Tribunal (Mezinárodní vojenský tribunál)

K – protektorátní koruna

KLV – Kinderlandverschickung (Vysílání dětí na venkov)

KT – koncentrační tábor

MLS – Mimořádný lidový soud

MNV – Místní národní výbor

MP Terezín – Malá pevnost Terezín

NA – Národní archiv

např. – například

NDR – Německá demokratická republika

NOF – Národní obec fašistická

NOÚZ – Národní odborová ústředna zaměstnanecká

NS – nacionální socialismus, nacionálně socialistický

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nacionálně socialistická německá strana dělnická)

NSF – Nationalsozialistischen Frauenschaft (Národně socialistické ženské hnutí)

NSKK – Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (Národně socialistický motoristický spolek)

NSKOV – Nationalsozialistische Kriegsoferversorgung (Sdružení raněných vojáků a pozůstalých padlých z první světové války)

NSV – Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (Nacionálně socialistická organizace pro sociální výpomoc a dobročinnost)

ONV – Okresní národní výbor

OSVO – Obec sokolská v odboji

RA – Rudá armáda

RKZ – Rukopisy královédvorský a zelenohorský

SA – Sturmabteilung (Německé úderné oddíly)

Sb. – Sběrka zákonů

SD – Sicherheitsdienst (Bezpečnostní služba)

SdP – Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)

SFK – Sudetendeutsches Freikorps (Sudetoněmecký dobrovolnický sbor)

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SNJ – Sbor národní jednoty

SNR – Slovenská národní rada

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SRN – Spolková republika Německo

SS – Schutzstaffel (Nacistické ochranné oddíly)

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

StB – Státní bezpečnost

TNK – Trestní nalézací komise

tzn. – to znamená

tzv. – takzvaný

UNWCC – United Nations War Crimes Commission (Komise spojených národů pro válečné zločiny)

VOS – Veřejná osvětová služba

Wi-Fo – Wirtschaftliche Forschungsgesellschaft

Zb. – Zbierka zákonov

Úvod

Předkládaná diplomová práce se věnuje vybraným aspektům běžného života v jednom protektorátním městě, konkrétně v severočeské Roudnici nad Labem. Práce, primárně na základě využití trestních spisů vzniklých činností Mimořádného lidového soudu (MLS) v Litoměřicích mezi léty 1945 až 1948, rekonstruuje každodennost¹ v tomto městě. Jedná se však o přibližný obraz skutečnosti, který je limitovaný informacemi dostupnými ve spisech MLS Litoměřice. Získané údaje byly komparovány a doplňovány o poznatky z dalších relevantních pramenů souvisejících s okupací Roudnice nad Labem.

Do podpisu Mnichovské dohody ležela Roudnice na pomyslné česko-německé jazykové hranici. Odtržením pohraničí se stala městem ležícím v těsné blízkosti nově vzniklé Říšské župy Sudety. S příchodem okupačních vojsk v březnu 1939 se město na šest let stalo součástí Protektorátu Čechy a Morava. Do města se přestěhovali také mnozí němečtí úředníci a učitelé jako například Alfred Bauer a Leo Duschek, jejichž případy jsou v textu rozebrány.

V práci byly použity dvě vědecké metody, vzájemně se prolínající. Stěžejní část práce tvoří analýza 98 trestních spisů. Takto získané informace byly ověřovány a komparovány s dalšími archivními prameny, jako památníky četnictva, středních škol a vzpomínkami pamětníků shromážděnými na webových stránkách *Paměť národa*. Získané poznatky doplnila syntéza odborné literatury, která konkrétní informace rozšiřuje o obecné reálie. Práce je rozdělena do čtyř kapitol, které se dělí na podkapitoly. Úvodní kapitola stručně popisuje historii města od 12. století do současnosti. Druhá část se věnuje důležitým představitelům veřejného života v Roudnici během okupace, většinou se jednalo o osoby obávané.

Následující kapitola, stěžejní část celé práce, se zaměřuje se na každodenní život v Roudnici. Je rozdělena do několika podkapitol. Ve městě se většina obyvatel hlásila k české národnosti, proto při zavedení německé okupační správy docházelo k častým sporům, nedorozuměním a udavačství. Významnou skupinu udavačů tvořili konfidenti kladenského gestapa, často spolupracující také s ředitelem místní německé

¹ Petr Sedlák ve své studii definuje každodennost: „Každodennost se sestává z toho, co je na denním pořádku. Je místo, kde lidé žijí a prožívají své všední životy, a zároveň neustávající běh dnů, v němž se tyto životy odvíjejí a jež vyplňují svými rutinními projevy.“ SEDLÁK, Petr. Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání. *Soudobé dějiny*, roč. 20, č. 1-2, 2013, s. 122.

školy Alfredem Bauerem. Jedno z Bauerových udání skončilo zatčením téměř stovky studentů roudnických středních škol. Cílem práce bude mimo jiné zjistit, jaký vliv mělo zatčení studentů na situaci ve městě.

Poslední kapitola přibližuje události spojené s koncem války a nacistické okupace ve městě. Ač již byla podepsána kapitulace Německa, sovětští letci bombardovali 9. května 1945 město. Došlo zde také k aktům hromadného násilí na německých obyvatelích. V internačním středisku na zámku mělo v květnu dojít k zavraždění osmnácti uvězněných a na náměstí bylo oběšeno šest mladých Němců neznámé totožnosti. Tato kapitola se zaměřuje i na problematiku poválečného souzení provinilců.

Roudničtí občané postavení před MLS Litoměřice byli souzeni pro různé zločiny podle tzv. velkého retribučního dekretu. Nejčastěji se objevují tři typy provinění – členství v nacistické organizaci, udavačství, podpora a propagace nacistického hnutí. Za členství nebo činovnictví v nacistických a kolaborantských organizacích jim hrozil trest odnětí svobody od pěti do deseti let. Za pouhé udání trest pětiletého odnětí svobody. Pokud udání způsobilo ztrátu svobody, mohl udavač strávit ve vězení deset až dvacet let. Pokud mělo zatčení udaného zdravotní následky či pokud došlo k zatčení více osob, mohl iniciátor dostat trest doživotního vězení. Pokud vězněná osoba zemřela, čekal na souzeného trest smrti. Za podporu a propagaci nacistického a fašistického hnutí udělovaly MLS tresty od pěti do dvaceti let, v krajním případě trest smrti. Analýzou trestních spisů, ale zjistíme, že ve většině případů se tresty podle zákona zdály příliš kruté a tak soudy sahaly k užití paragrafu 16 tzv. velkého retribučního dekretu o polehčujících okolnostech, který jim umožnil trest snížit pod dolní hranici zákona.²

Práce si klade za cíl zjistit, jak okupace ovlivnila životy lidí ve městě. Zda se každý bezpodmínečně stavěl na stranu kolaborace nebo odboje. Jak situaci ve městě ovlivňovala přítomnost konfidentů gestapa, která vedla k zatčení studentů. Na veřejnosti platil přísný zákaz politických hovorů, pouhá zmínka o víře ve vítězství spojenců, tak mohla vést k uvěznění. Život v protektorátu záporně ovlivnilo i zavedení přidělového systému, nedostatek uhlí i pohonných hmot a zavedení nuceného pracovního nasazení. Situace, kdy rodiny sotva vyšly s množstvím jídla podle přidělů, vedla nejednu rodinu k nákupům na černém trhu, někdy mohla vést k přihlášení k říšskoně-

² KOČOVÁ, Kateřina. Trestní spisy Mimořádného lidového soudu v Liberci jako pramen k dějinám druhé světové války. Kočová, Kateřina. In: *Evropská velkoměsta za druhé světové války: každodennost okupovaného velkoměsta. Praha 1939 – 1945 v evropském srovnání*. Praha: Scriptorium 26, 2007, s. 556.

meckému občanství, jelikož tito občané dostávali větší přiděly potravin. Řízeného hospodářství někteří využili k vlastnímu obohacení.

Součástí textové přílohy jsou dvě tabulky s údaji o roudnických občanech souzených před MLS Litoměřice. První tabulka představuje souzené muže a druhá ženy, informace jsou dále řazeny abecedně podle příjmení, obsahují jméno, příjmení obviněného, datum narození, národnost, povolání, popis obvinění, případná délku trestu a datum odsouzení či zproštění a informaci o odsunu, pokud se jednalo o Němce.

Citáty jsou uvedeny v uvozovkách a psány kurzívou. V soudních spisech se často objevuje několik variant jmen, to se týká hlavně jmen německých, která byla počešťována, v celé práci, v textu i v příložené tabulce, byly použity varianty uvedené v rozsudku, pokud k souzení z nějakého důvodu nedošlo, pak varianty ze stíhacího návrhu.

Rozbor pramenů a literatury

Kritika pramenů

Primárním pramenem pro tuto práci jsou trestní spisy fondu Mimořádného lidového soudu v Litoměřicích uloženého ve Státním oblastním archivu Litoměřice.³ Konkrétně složky týkající se 98 osob⁴ z Roudnice nad Labem souzených před daným MLS. Fond je přístupný ke studiu v badatelně Státního oblastního archivu (SOA) Litoměřice. Ke snazšímu vyhledávání konkrétních osob, případně zločinů, byl již v roce 1961 vytvořen rejstřík,⁵ který je v současné době dostupný také online.⁶

Trestní spisy jsou uloženy v kartonech podle data souzení, velká většina se zachovala do dnešních dnů v dobrém stavu. Texty jsou psány strojopisem, převážně česky, občas se v nich objevuje i němčina. Složky obsahují písemná udání na danou osobu, protokoly sepsané s obžalovaným, výpovědi svědků, žalobní návrh, zápis z hlavního přelíčení a rozsudek. Některé složky obsahují další listiny o osudu provinilce po odsouzení, jako zprávu o odsunu, o propuštění z vězení, přemístění do jiné věznice či zprávu o úmrtí, případně žádosti o milost. Ve složkách se často objevuje důkazní materiál v podobě různých legitimací dokazujících členství v kolaborantských organizacích či korespondence relevantní k případu. Minimum složek obsahuje fotografie obviněných. V případech větších kauz můžeme ve složkách nalézt i novinové články týkající se případu.

Spisy MLS jsou pramen, se kterým bychom měli zacházet objektivně, tvrzení ve složkách uvedená nemůžeme brát jako holá fakta. Je nutné prostudovat pozorně výpovědi všech stran. Obžalovaní se svými výpověďmi často snažili vyhnout horšímu trestu, proto přiznali jen nezbytně nutné množství informací. Mnohdy se snažili svou vinu zlehčovat či ji svézt na někoho jiného. Obžalovaný Jan Luzar⁷ se snažil předstírat, že je duševně labilní, proto není za své chování odpovědný. Posudky několika odborníků uznaly, že vypovídá zcela racionálně a je psychicky v pořádku. MLS Litoměřice jej v roce 1946 odsoudil k desetiletému odnětí svobody. Poškození a ostatní svědci mohli

³ Státní oblastní archiv Litoměřice. Mimořádný lidový soud Litoměřice 1945–1948. Sign. 729.

⁴ Celý seznam těchto osob i s podrobnostmi je součástí přílohy.

⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, Inventář, s. 19.

⁶ Dostupné z: http://vademecum.soalitomeric.cz/vademecum/NavigBean.action?entity=%28%5En%29%28%28%28localArchiv%2C%5En%2Chot_%29%28unidata%29%29%2836970%29%29.

⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 47, Lsp 595/46.

své výpovědi využít k pomstě vůči obžalovanému. Vyšetřovací orgány mnohdy používaly donucovacích prostředků, aby získaly potřebné přiznání.⁸

Dalším problémem spojeným se složkami MLS je, že vyšetřovatelé často překládali německá jména. V jedné složce se tak objevuje několik variant jednoho jména. Například ve spise Emílie Weisové⁹ se objevuje také varianta příjmení Vajsová. Nejednou se ve složkách objevují překlepy v datech. U událostí, které mají celonárodní dosah, je jednoduché chybu odhalit, jako například atentát na Heydricha, ale u jednotlivých udání a u datací jiných událostí není lehké určit přesný rok, případně datum.

Události šesti let nacistické okupace doplňují i další prameny, například situační zprávy SD, denní tisk a různé památníky a kroniky. Bohužel kronika města z období nacistické okupace se nedochovala.¹⁰ Ve Státním okresním archivu Litoměřice (SOkA) se sídlem v Lovosicích se zachovala pouze dvoustránková xerokopie popisující osvobození města.¹¹ Pro práci bylo konkrétně využito několik fondů ze SOkA Litoměřice/Lovosice a situační zprávy vytvářené pro SD uložené v Národním archivu (NA) v Praze.¹²

Během nacistické okupace ve městě nevycházely noviny čistě pro roudnický okres. Regionální periodikum *Podřipan* vycházelo mezi léty 1870–1920. K obnovení vydávání došlo mezi léty 1937 až 1938, kdy sjednocením dalších regionálních tiskovin vznikla *Stráž Národní jednoty: oficiální orgán Národní jednoty lounského kraje*. Informace o vyhláškách okresního úřadu podával měsíčník *Okresní věstník pro politický okres Roudnice nad Labem*. Ročníky 1938–1940 jsou uloženy v SOkA Litoměřice/Lovosice. Ročník 1941 je dostupný v Národní knihovně. Čtenáři mohli odebírat také noviny místních spolků jako například *Věstník okresní hasičské jednoty roudnické* vycházející do roku 1941, či měsíčník *Věstník sokolské župy podřipské*, taktéž vydávaný do roku 1941.¹³ Informace o poválečném potrestání roudnických kolaborantů doplňují

⁸ KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 2, s. 548.

⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 40, Lsp 725/46.

¹⁰ *Kronika města*. In: Oficiální stránky města [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.roudnice.cz/mesto/kronika-mesta-roudnice>.

¹¹ SOkA Litoměřice/Lovosice, Archiv města Roudnice nad Labem, Sign. 63. Osvobození Roudnice n. L. 1944 – 1945. Xerokopie z roudnické kroniky.

¹² SOkA Litoměřice/Lovosice, fondy Archiv města Roudnice nad Labem, Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Okresní četnické velitelství Roudnice nad Labem, Okresní hejtman, správa z příkazu Říše, Roudnice nad Labem, Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem a Četnická stanice Roudnice nad Labem. NA Praha, fond Úřad říšského protektora 1939 – 1945, Situační zprávy SD.

¹³ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939 – 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, s. 251, 318.

regionální periodika *Litoměřický kraj* (roč. 1945) a *Svobodný Máchův kraj* (roč. 1946–1948), která informovala o kauzách projednávaných před MLS Litoměřice. Ke studiu retribučních dekretů byla využita *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, ročníky 1945–1948. Mimořádné lidové soudy ustavoval dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., tzv. velký retribuční dekret, který ve druhém retribučním období obnovil zákon č. 33/1948 Sb. Národní soud ustavoval dekret č. 17/1945 Sb. Posledním retribučním dekretem, je tzv. malý retribuční dekret, vydaný pod číslem 138/1945 Sb. Celkový seznam použitých pramenů je uveden v závěru práce.

Kritika literatury

Problematika Mimořádných lidových soudů byla do roku 1989 badateli opomíjena, hlavně kvůli nepřístupnosti archivních fondů. V posledních dvaceti letech se ale retribucí a mimořádnými lidovými soudy v českých zemích věnovala řada studií a monografií. Stěžejní a průkopnickou prací je monografie Mečislava Boráka o Mimořádném lidovém soudu v Ostravě,¹⁴ ve které mimo výsledků bádání o tomto soudu popisuje vznik retribučních dekretů, mezinárodní souvislosti, fungování mimořádných lidových soudů v obou retribučních obdobích a retribuci na Slovensku. Postupně se přidaly práce o téměř všech čtyřiaadvaceti MLS v českých zemích.¹⁵ Téma MLS je lákavé i pro tvorbu závěrečných prací.¹⁶

¹⁴ BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998.

¹⁵ Například: LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v České Lípě. *Fontes Nissae. Prameny Nisy*. 2007, sv. 8, s. 125–149. KOČOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v Liberci v roce 1948. *Fontes Nissae. Prameny Nisy*. 2004, sv. 5, s. 131–166. JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata či spravedlnost?: Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. DUBOVÁ, Zuzana. Mimořádný lidový soud Hradec Králové, In: *Sborník prací východočeských archivů č. 14*, Zámrsk: Státní oblastní archiv Zámrsk, 2010, s. 209–220. JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku: Z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946–1948*. Cheb: Svět křídel, 2000. JUSTIN, Petr. Mimořádný lidový soud v Písku 1945–1948. In: *Jihočeský sborník historický*, č. 71. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2002, s. 98–121. GRÉZL, Jiří. *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk: Reprotisk, 2007. RAPAVÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010.

¹⁶ Např.: CIHLÁŘOVÁ, Jana. *Mimořádný lidový soud v Jihlavě v letech 1945–1947*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. Diplomová práce. CHADIMOVÁ, Jana. *Mimořádný lidový soud v Poličce ve světle výslechnů*. Praha: Univerzita Karlova, 2013. Diplomová práce. KOULA, Lukáš. *Mimořádný lidový soud v Kutné Hoře v roce 1948 v době tzv. druhé retribuce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. Bakalářská práce. MÜLLER, Jan. *Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti 1945–1948*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2015. Diplomová práce. NOHEL, Tomáš. *Mimořádný lidový soud ve Znojmě v letech 1945–1948*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Bakalářská práce. PIONTKOVÁ, Kristýna. *Praxe Mimořádného lidového soudu v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. Diplomová práce. SÝKOROVÁ, Veronika. *Mimořádný lidový soud Mladá Boleslav 1945–1947*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. Diplomová práce. ŽAMBERSKÁ, Jana. *Retribuční soudnictví – Mimořádný lidový soud v Plzni*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. Diplomová práce. NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný*

Tato práce nepoužívá trestní spisy MLS k reflexi zločinů, ale využívá je k rekonstrukci každodennosti v jednom protektorátním městě. Přínosu retribučních spisů pro studium okupační každodennosti si povšiml již Mečislav Borák v závěru své monografie o MLS Ostrava.¹⁷ Využitím složek retribučních soudů tímto způsobem se ve své studii zabývá i Kateřina Portmann.¹⁸

Studium každodennosti se od nového tisíciletí stalo populárním. Každodenností v českých zemích během nacistické okupace se zabývá například monografie Marie Michlové *Protentokrát*, o životě v nacistickém Německu vznikla monografie Paula Rolanda *Život v Třetí říši*.¹⁹ Vznikají ale práce, které se věnují životu obyvatel v konkrétních městech během druhé světové války.²⁰

Dějiny Roudnice a roudnického okresu během okupace se zabývají dvě diplomové práce obhájené na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.²¹ Práce Václavy Dycky vyšla také jako studie.²² O konci války a hlavně o bombardování města, informuje kniha *Bomby nad Řípem*.²³ Při psaní o dějinách Roudnice nad Labem v době nacistické okupace nesmíme opomenout práce dvou regionálních historiků Quida Kastnera²⁴ a Miroslava France.²⁵

lidový soud v Praze. Praha: Univerzita Karlova, 2014. Diplomová práce.

¹⁷ BORÁK, Mečislav, pozn. 14, s. 276.

¹⁸ KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 2, s. 547-581.

¹⁹ MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939 – 1945*. Řitka: ČAS, 2012, 119 s. ROLAND, Paul. *Život v Třetí říši: každodenní život v nacistickém Německu mezi lety 1933 – 1945*. Praha: Brána, 2017, 196 s.

²⁰ DVOŘÁK, Jiří a kol. *České Budějovice pod hákovým křížem*. Praha: Mladá fronta, 2016. VYBÍHAL, Jiří, WODÁK, Vilém. *Jihlava pod hákovým křížem*. Jihlava: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009. 343 s. ŘÍHOVÁ, Ivana. Strakonice a druhá světová válka. In: *Strakonice: vlastivědný sborník. Díl I., Kapitoly z historie*. Strakonice: Město Strakonice, 2002 s. 197-228.

²¹ JOBOVÁ, Milena. *Odpor českého obyvatelstva na Roudnicku proti nacistické agresi v letech 1938 – 1945*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1996. Diplomová práce. DYCKA, Václav. *Kolaborace na Roudnicku v době Protektorátu Čechy a Morava*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2010. Diplomová práce.

²² DYCKA, Václav. *Kolaborace na Roudnicku v době Protektorátu Čechy a Morava a její potrestání Mimořádným lidovým soudem v Litoměřicích*. In: *Paměť a místo: proměny společnosti ve 30. až 60. letech 20. století*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem; Brno: Doplněk, 2015 s. 209-263.

²³ PLAVEC, Michal. *Bomby pod Řípem: nálety na Kralupy nad Vltavou, Neratovice, Veltrusy, Hněvice, Mělník, Roudnici nad Labem a další sídla během druhé světové války*. Cheb: Svět křidel, 2008, 278 s.

²⁴ KASTNER, Quido Karel Bor. „Pohraniční“ Podřipsko. (K událostem neblahého roku 1938). In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 8/1, 1998, s. 42-44. KASTNER, Quido Karel Bor. Roudnice nad Labem v roce 1945. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. č. 5, 1995, s. 30-36. KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír. *Roudnice nad Labem: Od nejstarších písemných zpráv po současnost*. Roudnice nad Labem: Oblastní galerie výtvarného umění, 1989, 55, 55 s.

²⁵ FRANC, Miroslav. Interniční tábor Roudnice 1945 – 1946. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko. (K 100. výročí založení Podřipského muzea a k 55. výročí konce druhé světové války)*. Roudnice nad

Pro doplnění informací jsou v textu využity práce českých i zahraničních historiků věnující se situaci v nacisty okupovaných zemích i poválečnému trestání zločinců a kolaborantů. Spolu s nacistickou okupací českých zemí přišlo mnoho změn, včetně změn ve školství, došlo tak mimo jiné k navýšení počtu vyučovacích hodin němčiny či ke změně klasifikace. O školství během nacistické okupace pojednává kniha Jaroslava Svobody *Školství v období protektorátu* a monografie Jiřího Doležala.²⁶ Nacisté podporovali kulturní organizace a kinematografii v českých zemích, jelikož potřebovali, aby si dělníci měli jak odpočinout od namáhavé práce v továrnách pro válečnou výrobu. O nacistické kulturní politice v Protektorátu pojednává monografie Volkra Mohna²⁷ a o úloze protektorátního filmu kniha Lukáše Kašpara.²⁸

Jedním z pilířů nacionálního-socialismu byl antisemitismus. Nacisté se snažili postupně vyřadit osoby označené za Židy z veřejného života, později přešli k jejich shromažďování v ghettech a fyzické likvidaci. Situací židovského obyvatelstva v Protektorátu Čechy a Morava se zabývá například studie Vojtěcha Blodiga a Miroslava Kryla.²⁹ Zločiny proti osobám označeným za Židy trestal během retribuční nejčastěji paragraf 10 tzv. velkého retribučního dekretu.³⁰

-
- Labem: Podřipské muzeum Karla Rozuma č. 10, 2000, s. 86-89. FRANC, Miroslav. Osvobození Podřipska 1945. In: *Podřipský muzejník*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum 1, 2005, s. 145-149. FRANC, Miroslav. Židé z Roudnice nad Labem za druhé světové války. In: *Terezínské listy: sborník Památníku Terezín* Praha: Oswald 30, 2002, s. 31-43. FRANC, Miroslav. Holocaust a roudnickí Židé. Několik poznámek k tématu. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 8/1, 1998, s. 61-71.
- ²⁶ SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*. České Budějovice: Nová Forma, 2010. DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996.
- ²⁷ MOHN, Volker. *Nacistická kulturní politika v Protektorátu: koncepce, praxe a reakce české strany*. Praha: Prostor, 2018.
- ²⁸ KAŠPAR, Lukáš. *Český hraný film a filmaři za protektorátu: propaganda, kolaborace, rezistence*. Praha: Libri, 2007.
- ²⁹ BLODIG, Vojtěch, KRYL, Miroslav. Genocida židovského obyvatelstva Čech a Moravy v době nacistické okupace a úloha Terezína. In: KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Brno: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem; Doplněk: Vakát, 2011, s. 199 – 218. Dále jmenujme například: HAHN, Fred. *Židé a druhá Československá republika*. 1994, in: *Střední Evropa: Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. Sv. X, č. 38-39, s. 190-196. KÁRNÝ, Miroslav. *Politické a ekonomické aspekty židovské otázky v pomnichovském Československu*. 1989, in: *Sborník historický*, č. 36, s. 171-212. LÁNÍČEK, Jan. Antisemitismus v Protektorátu Čechy a Morava. In: VRZGULOVÁ, Monika, KUBÁTOVÁ, Hana, eds. *Podoby antisemitismu v Čechách a na Slovensku ve 20. a 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 61-83.
- ³⁰ BEDNAŘÍK, Petr. Problematika paragrafu 10 retribučního dekretu č. 16/1945 (zneužití tísňe, způsobené mj. též rasovou perzekucí, k obohacení se) na příkladech případů projednávaných u Mimořádných lidových soudů Praha a Litoměřice. In: *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu. Postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945-1948 a v některých zemích střední Evropy*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002, s. 12-19. BORÁK, Mečislav. Antisemitismus a židovská otázka v českých zemích ve světle materiálů retribučních soudů. In: *Fenomén holocaust. Sborník mezinárodní vědecké konference. Praha – Terezín 6. – 8. října 1999*. Praha, Kancelář prezidenta republiky, Památník Terezín, 2000, s.

Křehkou hranicí mezi odbojem a kolaborací se ve své studii zabývá například Wermer Röhr.³¹ Rozdíly mezi organizovaným odbojem a odbojem jednotlivců vysvětluje ve své monografii Jacques Semelin.³² Otázkou kolaborace s nacistickým Německem se zabývá mnoho studií a monografií,³³ za zmínku stojí práce *Dangerous liaisons* od historika Petera Daviese,³⁴ která dělí kolaboraci do dvou hlavních kategorií – lidé s nacisty spolupracovali z přesvědčení či z taktických důvodů. O vyrovnání se s válkou a o poválečné retribuci píše například István Deák,³⁵ Tony Judt³⁶ či Benjamin Frommer.³⁷ Seznam všech použitých monografií a studií je uveden na konci práce v *Seznamu použitých pramenů a literatury*.

103-107.

³¹ RÖHR, Werner. Okkupation und Kollaboration. RÖHR, Werner, ed. *Okkupation und Kollaboration (1938-1945): Beiträge zu Konzepten und Praxis der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik*. Berlin: A. Hüthig, 1994, s. 59-86.

³² SEMELIN, Jacques. *Unarmed Against Hitler: Civilian Resistance in Europe, 1939-1943*. Westport, CT: Praeger, 1993.

³³ KÁRNÝ, Miroslav. Die Rolle der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik im Protektorat Böhmen und Mähren. In: RÖHR, Werner, ed. *Okkupation und Kollaboration (1938-1945): Beiträge zu Konzepten und Praxis der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik*. Berlin: A. Hüthig, 1994, s. 149-164. GROSS, Jan T. Themes for a Social History of War Experience and Collaboration. DEÁK, Istvan, GROSS, Jan T., JUDT, Tony. *The Politics of Retribution in Europe: World War II and Its Aftermath*. Princeton: Princeton University Press, 2000, s. 15-36. TOMÁŠEK, Dušan. *Konfidenti*. Praha: Orbis, 1991, 237 s.

³⁴ DAVIES, Peter. *Dangerous liaisons: collaboration and world war two*. Harlow: Pearson Longman, 2004. 218 s.

³⁵ DEÁK, István. *Europe on Trial: The Story of Collaboration, Resistance and Retribution during World War II*. Boulder: Westview Press, 2015.

³⁶ JUDT, Tony. *Postwar: A History of Europe Since 1945*. New York: Penguin Press, 2005. JUDT, Tony. The Past Is Another Country: Myth and Memory in Postwar Europe. In: DEÁK, István, GROSS, Jan T., JUDT, Tony. *The Politics of Retribution in Europe: World War II and Its Aftermath*. New Jersey: Princeton University Press, 2000, s. 293-323.

³⁷ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuční v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010.

1. Roudnice nad Labem – historie

Město Roudnice nad Labem, německy Raudnitz an der Elbe, náleží k Ústeckému kraji. Leží v nadmořské výšce 160 metrů na levém břehu Labe. Díky řece Labi město využívalo paroplavbu, pro osobní i nákladní dopravu. Původní název Růdnica, též Růdník se pravděpodobně odvozoval od rudného pramene, který v oblasti vyvěrá.³⁸ Asi čtyři kilometry od města se, se svými 459 metry, hrdě vypíná hora Říp s rotundou svatého Jiří. Díky blízkosti památné české hory byl ve městě již od 19. století patrný silný český národní postoj. Tradice konání církevních i světských poutí na Říp se udržela do současnosti.³⁹

Osada Roudnice existovala již od 12. století, pravděpodobně jako trhové středisko na křižovatce labské cesty a suchozemských cest na Litoměřice a Lužici. Již tehdy zde byl dvůr patřící pražskému biskupovi. Na počátku 13. století vznikl kamenný hrad, jeho zbytky se dodnes zachovaly uvnitř lobkovického zámku. Nejstarší označení Roudnice nad Labem jako města pochází z roku 1279. Město leželo na důležité dopravní tepně, díky tomu se stalo centrem kraje.⁴⁰

Ve 14. století ve městě sídlil biskup Jan IV. z Dražic. Ten zde založil augustiniánský klášter s kostelem. V této době ve městě vznikl také špitál a most přes Labe. Mělo se jednat o třetí nejstarší kamenný most v Čechách, k jeho zničení došlo během třicetileté války. Od roku 1575 bylo město součástí rožmberských držav, skládalo se tehdy ze čtyř částí – Starého města a Nového města a dvou předměstí – Bezděkova a Hracholusk. V závěru 16. století ve městě sídlilo kolem 2 000 stálých obyvatel. Bývalá rožmberská država, město Roudnice, přešla po sňatku vdovy po Vilémovi z Rožmberka, Polyxeny, se Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic na nového majitele. O vybudování jedné z dominant města, barokního zámku, se postaral Václav Eusebius Lobkovic v 70. letech 17. století. Zároveň vznikl vrchnostenský pivovar, údajně největší v Čechách. Na zámku se shromažďovala umělecká díla, archiválie i vzácné tisky.⁴¹ V držení

³⁸ Historie. In: Oficiální stránky města [online]. 7. 8. 2011 [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.roudnice.cz/mesto/historie>.

³⁹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Inventář, Vývoj města a správy, s. I.

⁴⁰ Tamtéž, s. II.

⁴¹ Tamtéž, s. III.

rodiny Lobkoviců byl zámek a rozlehlé pozemky kolem města od počátku 17. století do poloviny století dvacátého.⁴²

Z původně zemědělského města se v polovině 19. století stalo město průmyslové. V 80. letech 19. století vznikly dvě továrny na zemědělské stroje – Pracnerova a Bächrova.⁴³ V roce 1900 byla otevřena továrna na kovové výrobky MEWA.⁴⁴ Po vzniku republiky vznikla ve městě továrna na knoflíky Butonia. Dále tu byla pila, sladovna, cukrovar, lihovar a pivovar. V roce 1892 došlo ke zbudování vodovodu, 1902 pak byla otevřena plynárna. Velký význam pro dopravu měla železnice z Prahy do Drážďan, zbudovaná v roce 1850, vedoucí městem a výstavba mostu přes Labe mezi léty 1906–1910. Dlouhá je tradice zdejšího středního školství, od roku 1869 ve městě fungovala zemědělská škola a od roku 1877 reálné gymnázium. V roce 1845 mělo město 3 567 obyvatel, na počátku 20. století, v roce 1910, už 9 249.⁴⁵

Po podpisu Mnichovské dohody a odtržení českého pohraničí ležela Roudnice na hranici s Říšskou župou Sudety. Od března 1939 prožili obyvatelé města šest let pod nacistickou správou. Za války se místní továrny, MEWA, bývalá Bächrova továrna arizovaná společností Ringhofer-Tatra,⁴⁶ a Wi-Fo v nedalekých Hněvicích,⁴⁷ využívaly pro válečnou výrobu. Bombardování se městu během války vyhnulo, došlo k němu až 9. května 1945. Sovětští letci útočili na německé vojsko, které se v Roudnici shromáždilo. Během divoké retribuce došlo na hlavním roudnickém náměstí k oběšení šesti mladých Němců, jejich totožnost není dodnes známá.⁴⁸ Místní zámek byl využíván jako internační středisko pro Němce a pro některé osoby čekající na přelíčení před mimořádným lidovým soudem.⁴⁹

⁴² Zámek byl rodině po sametové revoluci v rámci restituce vrácen. Historie zámku Roudnice nad Labem. In: Poslání rodiny Lobkovicůzů [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.lobkovicz.com/cs/sbirky/zamek-roudnice/historie-roudnice/>.

⁴³ Pracnerova továrna byla původně jen dílnou na výrobu nářadí k obdělávání půdy, později i na secí stroje. Továrna Rudolfa Bächra vyráběla pluhy, v závěru 19. století se továrny spojily, ale po čase se rozešly a fungovaly odděleně. KALINA, Miroslav. Zakladatelé výroby zemědělských strojů v Roudnici. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. 2, 1991-1992, s. 19.

⁴⁴ MEWA akciová společnost pro průmysl zboží kovovým, od roku 1921 MEVA, během nacistické okupace opět MEWA. Historie společnosti MEVA. In: Meva, [online], [vid. 16. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.meva.eu/historie>.

⁴⁵ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Inventář, Vývoj města a správy, s. IV-V.

⁴⁶ KALINA, Miroslav, pozn. 43, s. 20.

⁴⁷ Hněvice jsou v současnosti součástí Štětí. Podnik se jmenoval Wirtschaftliche Forschungsgesellschaft, roudnický úřad práce často žádal o další pracovní síly. Během okupace zde byl sklad syntetického benzínu. SOKA Litoměřice/Lovosice. Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem. Sign. 43. Seznam příkázaných osob z 2. 12. 1942.

⁴⁸ O konci války ve městě a událostech krátce po ní pojednává kapitola o poválečné odplatě.

⁴⁹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Inventář, Vývoj města a správy, s. V.

Po druhé světové válce došlo k zestátnění majetku Lobkoviců, místní zámek byl vyklizen a fungovala v něm vojenská hudební škola.⁵⁰ Od roku 2012 je zámek přístupný veřejnosti. Opětovně je otevřeno také Podřipské muzeum a galerie moderního umění.⁵¹ Výhled na město, Polabí i České středohoří, nabízí Kratochvílova rozhledna. Podle sčítání obyvatel z roku 1950 žilo v Roudnici 8 449 osob. V současnosti 11 989.⁵²

V Roudnici nad Labem se narodil například historik umění Max Dvořák, autor *Katechismu památkové péče*, či malíř Otakar Nejedlý. Na místním reálném gymnáziu studovali básníci Josef Hora, pocházející z nedaleké Dobříně, a Fráňa Šrámek. K dalším významným osobnostem spjatých s městem patří August Švagrovský, mecenáš místní galerie, jehož synovec Miroslav Švagrovský byl v roce 1947 zproštěn MLS Litoměřice obvinění z udavačství, jeho příběh je popsán níže.⁵³

⁵⁰ Mezi léty 1958 a 2008. *Vojenská konzervatoř v Roudnici nad Labem končí po 85 letech činnosti*. In: Armáda České republiky. [online], [vid. 16. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=11564>. Podrobněji o historii školy: *Vojenská konzervatoř 1923-1998: publikace vydaná k 75. výročí založení první vojenské odborné umělecké školy: Roudnice nad Labem*. Praha: Ministerstvo obrany ČR-AVIS, 1998, 22 s.

⁵¹ Galerie vznikla v roce 1907. Nesla jméno svého mecenáše – Obrazárna Augusta Švagrovského. Od roku 1932 sídlila ve 2. patře spořitelny, které bylo přebudováno pro výstavní účely. V roce 1942 zabrala okupační moc dané prostory, proto se hledalo nové místo. Obrazy se nakonec přenesly do zasedací síně a salónku městské spořitelny. Pro případ odcizení byly všechny obrazy vyfotografovány. Po skončení války byla obrazárna umístěna na zámku. Muzeum Karla Rozuma, později Podřipské muzeum vzniklo v roce 1900, od počátku 40. let bylo spojeno s městským archivem. Až v roce 1943 došlo k rozdělení fondu archivu a muzea. Na podzim 1940 vydali zaměstnanci muzea vlastivědný sborník *Podřipsko. Celkový obraz kraje*, který měl posílit národní identitu. Na počátku 60. let došlo k zániku instituce. KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír. *Roudnice nad Labem: Od nejstarších písemných zpráv po současnost*. Roudnice nad Labem: Oblastní galerie výtvarného umění, 1989, s. 23. ŠŤOVÍČEK, Jan. Roudnické muzejnictví kdysi a dnes. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. 2, 1991-1992, s. 6. HLAVÁČKOVÁ, Miroslava. K dějinám Moderní galerie v Roudnici n. L. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*, č. 4, 1994, s. 67. SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 245, Dotazník pro svaz pro povznesení návštěvy cizinců z roku 1941.

⁵² Údaje z poslední sčítání obyvatel z roku 2011. RŮŽKOVÁ, Jiřina a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Díl 1. Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869-2001 podle správního rozdělení České republiky k 1. 1. 2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 388. Historie. In: Oficiální stránky města [online]. 7. 8. 2011 [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.roudnice.cz/mesto/historie>.

⁵³ *Osobnosti. Roudnice nad Labem*. In: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], [vid. 16. 6. 2018]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Roudnice_nad_Labem#Osobnosti.

2. Roudnice nad Labem a okupace

Hlasy politické reprezentace sudetských Němců i představitelů nacionálního socialismu v Německu o možném odtržení Sudet začaly ve druhé polovině 30. letech 20. století nabírat na síle, Československo se snažilo možné agresii bránit a stavět různá vojenská opevnění. I poblíž Roudnice nad Labem se stavěly pevnosti na vojenskou obranu.⁵⁴ Po podpisu Mnichovské dohody se stala Roudnice, do té doby ležící pouze na pomyslné česko-německé jazykové hranici, městem hraničním.⁵⁵ V období tzv. druhé republiky do města přicházeli uprchlíci ze Sudet,⁵⁶ působnost roudnického okresu se rozšířila o část bývalého lovosického okresu, Třebenice a okolní oblasti, a část litoměřického, Terezín a okolní oblasti.⁵⁷

V dopoledních hodinách 15. března 1939 došlo k obsazení města německým vojskem. Během nacistické okupace žilo ve městě zhruba 9 500 osob, převážně české národnosti, v 1 300 domech.⁵⁸ Do města se vrátili někteří učitelé a úředníci ze Slovenska.⁵⁹

K dalšímu zvýšení počtu obyvatel došlo po zřízení ghetta Terezín. Když nacisté počátkem 40. let uvažovali o zřízení ghetta pro internaci osob označených Norimberskými zákony za Židy, jednou z možností bylo zřídit jej v Roudnici nad Labem v židovské čtvrti.⁶⁰ Volba nakonec padla na nedaleký Terezín,⁶¹ od roku 1941 tak odtud do Roudnice přicházeli evakuovaní civilní obyvatelé, žít měli v bytech uvolněných po ži-

⁵⁴ KASTNER, Quido Karel Bor. „Pohraniční“ Podřipsko. (K událostem neblahého roku 1938). In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 8/1, 1998, s. 42-44.

⁵⁵ Což symbolizovala socha Čechie umístěná na mostě přes Labe. KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír, pozn. 51, s. 33.

⁵⁶ Ubytovací komise města pořádala akci na podporu uprchlíků z pohraničí, pokud potřebovali, vyplácela jim finanční podporu. V říjnu 1938 vyplatila 28 uprchlým rodinám 328 korun. Do roudnického okresu přišlo na 5 000 uprchlíků ze Sudet. SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Karton č. 109, Podpora uprchlíkům vyplacená za den 29. října 1938. MORAVEC, Jaroslav. Sociální péče o uprchlíky na Roudnicku v období mezi Mnichovem 1938 a 15. březnem 1939. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muz. č. 8/2, 1998, s. 25-30. BRANDES, Detlef. *Germanizovat a vysídlit: nacistická národnostní politika v českých zemích*. Praha: Prostor, 2015, s. 132.

⁵⁷ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63, Inventář, s. V.

⁵⁸ Při posledním sčítání obyvatel v roce 1930 mělo město 9 261 obyvatel. V roce 1940 pak 10 650. SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63, Inventář, s. 4. RŮŽKOVÁ, Jiřina a kol., pozn. 52, s. 388.

⁵⁹ Dva berní úředníci Karel Jindra a Miloslav Matoušek se na jaře 1939 vrátili ze Slovenska. V Roudnici pracovali na finančním úřadě, Jindra pracoval jako pomocná kancelářská síla a Matoušek měl na starosti exekuce. Podle výpovědi svědků u MLS Litoměřice, měl Matoušek lidem, kteří se zdráhali zaplatit dluhy, vyhrožovat udáním u gestapa. Litoměřický MLS jej v roce 1946 zprostil obvinění. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 41, Lsp 750/46.

⁶⁰ KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír, pozn. 51, s. 35.

⁶¹ Kde již od června 1940 sídlila věznice pražského gestapa, známá také jako Malá pevnost. KYNCL, Vojtěch. *Lidice: zrození symbolu*. Praha: Academia, 2015, s. 289.

dovském obyvatelstvu.⁶² Měli převzít i „uvolněné“ podniky a obchody. Do roudnického okresu tak přišlo celkem 816 terezínských rodin.⁶³

Po vzniku Protektorátu se ve městě vytvářely německé úřady. Starostou města zůstal i nadále Karel Zelenka. On a bývalý starosta Antonín Herynek byli v roce 1942 popraveni v rámci heydrichiády.⁶⁴ Místo starosty bylo později zrušeno a nahrazeno správní komisí,⁶⁵ které v Roudnici od roku 1941 předsedal ředitel místní spořitelny Miloš Matěj Janoušek.⁶⁶

Po válce stanul M. M. Janoušek před MLS Litoměřice, který jej vinil z udání několika osob a podpory a propagace nacistického hnutí. Matoušek pracoval jako úředník v městské spořitelně, od ledna 1944 se stal jejím ředitelem. Ve správní komisi byl nejprve personálním referentem, od druhé poloviny roku 1941 pak byl i jejím předsedou. Funkci zastával necelý rok. Podporovat nacistické hnutí měl například tím, že z pozice ředitele spořitelny 5. května 1945 schválil výběr téměř 5 milionů Kč prchajícím Němcům. MLS Litoměřice jej ale 23. dubna 1947 shledal nevinným.

Po další reformě státní správy vznikl úřad vládního komisaře. Od září roku 1942 do dubna 1944 stál v čele městské politiky vládní komisař ing. Leo Duschek,⁶⁷ odsouzený MLS Litoměřice v srpnu 1946 k desetiletému odnětí svobody. Trest si odpykal celý a v květnu roku 1955 byl vysídlen do SRN.

Leo Duschek se narodil 3. července 1897 v Dvojhradech v okrese Teplice-Šanov. Před nástupem do funkce vládního komisaře působil jako správce statků zemské pojišťovny v Ústí nad Labem. V roce 1941 obdržel říšskou státní příslušnost. V srpnu 1942 si podal žádost o přeřazení na místo učitele na střední škole v Innsbrucku. Jeho žádosti nebylo vyhověno, župní vedoucí NSDAP mu místo toho nabídl místo vládního komisaře v jednom z měst – Roudnice nad Labem, Kralupy nad Vltavou, Tábor nebo Domažlice. Roudnici zvolil, podle své výpovědi proto, aby měl blíže ke své rodině. Jeho matka žila v Arnolticích u Děčína a jeho dvě dcery studovaly ve Výmaru.

⁶² SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní četnické velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14. Památník okresního četnického velitelství, nečíslováno. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart 38, Lsp 630/46.

⁶³ Z 1 318 rodin, což bylo 3 142 osob. BRANDES, Detlef, pozn. 56, s. 292.

⁶⁴ Karel Zelenka se narodil v roce 1897, starostou města byl mezi léty 1939 – 1941. Antonín Herynek se narodil v roce 1884, v čele města stál od roku 1935 do 1939. MRÁZEK, Lubomír. Občané Podřipska popravení ve 2. stanném právu 30. 5. 1942 – 3. 7. 1942 v Praze – Kobylisích. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*, č. 5, 1995, s. 55-59.

⁶⁵ Jedním z členů správní komise byl i Alfred Bauer. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 129, Lsp 374/47.

⁶⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 129, Lsp 374/47.

⁶⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 56, Lsp 976/46.

Soud jej vinil z členství v SS a z toho, že mezi listopadem 1938 a květnem 1945 ve funkci vládního komisaře propagoval a podporoval nacistické hnutí. Zejména měl nařizovat úřadování v německém jazyce a dvojjazyčné označení veřejných budov. Konkrétně na podzim 1942 nařídil majiteli hotelu Koruna Janovi Malému, aby všechny místnosti v hotelu označil dvojjazyčnými nápisy. Název hotelu se měl změnit z Koruna na Krone – Koruna.

Ve své funkci také zařídil zabraní dvou roudnických hotelů pro účely okupantů. V roce 1942 hledali představitelé NSDAP vhodné prostory pro zřízení spolkového domu, tzv. Deutsches Heim. Volba padla na dva objekty, hotel Říp a vilu po továrníkovi Bächrovi, kterou navrhoval využít Alfred Bauer. V budově hotelu Říp sídlila také okresní hospodářská záložna. Na Duschkův příkaz byla celá budova, včetně inventáře, nabídnuta k prodeji. Město budovu odkoupilo 22. února 1943 za milion protektorátních korun.⁶⁸ Kancelářské místnosti záložny se staly kancelářemi NSDAP. Tzv. německý dům se stal místem schůzek nacionálně socialistických organizací působících ve městě i kulturních akcí místních Němců.

Další budova zabraná z Duschkova příkazu pro potřeby okupantů měla být budova hotelu Koruna. V září 1943 přišla na městský úřad v Roudnici nad Labem žádost z pražského ústředí KLV o nalezení vhodných prostorů pro zřízení tábora.⁶⁹ KLV tábory neboli Erweiterte Kinderlandverschickung⁷⁰ byly objekty, do kterých od podzimu 1940 směřovaly děti z německých měst kvůli jejich bombardování. Městské děti, v případě mladších i s matkami, měly být evakuovány do bezpečných oblastí. K ubytování sloužily budovy hotelů, penzionů či lázní. Do Protektorátu přišlo během války asi 0,5 milionu dětí do 400 táborů KLV.⁷¹ Tyto tábory byly pod správou Hitlerjugend. Děti, které přišly i s matkami, měl na starosti Nacionálně-socialistický svaz pro dobročinnost (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt, NSV). V táborech se tělesně zocelovaly a vzdělávaly v duchu nacionálně-socialistické ideologie.⁷²

⁶⁸ V době prodeje Řípu byl na prodej hotel Libuše za výrazně nižší cenu, ten ale nárokům německé části obyvatelstva údajně nevyhovoval. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 48, Lsp 1127/46.

⁶⁹ V soudních spisech MLS se používá německé označení KLV Lager. Např. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 37, Lsp 588/46.

⁷⁰ Rozšířené vysílání dětí na venkov. Již od roku 1933 se městské děti posílaly na venkov v rámci ozdravování, tento nový model měl evokovat, že jsou děti vyslány na venkov kvůli zlepšení zdraví nikoli kvůli nebezpečí bombardování. ŠUSTROVÁ, Radka. *Pod ochranou protektorátu: Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě: politika, každodennost a paměť 1940-1945*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, s. 96.

⁷¹ ŠUSTROVÁ, Radka, pozn. 70, s. 97.

⁷² ŠUSTROVÁ, Radka. Děti a válka. České a německé děti v Protektorátu Čechy a Morava. *Válečný prožitek české společnosti v konfrontaci s nacistickou okupací (1939-1945): sborník příspěvků ze*

Alfred Bauer navrhoval pro zřízení roudnické pobočky využít Bächrovu vilu. Duschek nakonec zvolil hotel Koruna, který měl dostatek prostoru pro ubytování dětí i vhodně zařízenou kuchyň. Hotel byl pro potřeby KLV majiteli Malému zabaven.⁷³ V táboře byl prostor pro ubytování 50 dětí a zřizovala jej HJ z Prahy.⁷⁴

Dalším úkolem Duschka ve funkci vládního komisaře bylo shromažďovat zprávy od různých složek města – od městské policie, městské kriminální policie, velitelství protiletectvé ochrany i bytového úřadu. Ty následně dělil na dvě části – hospodářskou a průmyslovou. Hospodářské zprávy měly zohlednit i společné soužití Čechů a Němců, jejich zaměstnání, zásobovací otázky, například zda je ve městě dostatek obuvi, šatstva a zdravotních potřeb. Zprávy o průmyslu zahrnovaly informace o tom, zda jsou průmyslové podniky zúčastněné ve válečné výrobě plně v provozu, zda mají dostatek materiálu, zda se v obvodu nenachází nějaká továrna, která by mohla být do válečného průmyslu zařazena. Sledovaly se také nálady ve městě a proměna veřejného mínění při zlomových událostech války.⁷⁵ Sebrané informace zpracovával do měsíčních zpráv zasílaných okresnímu hejtmanství. Kopie se odesílaly oberlandrátu a SD v Praze, někdy okresnímu vedení strany NSDAP v Praze. O situaci ve městě podle svého tvrzení hovořil i s členy SD z Kladna. Úřad vládního komisaře zastával do dubna 1944, kdy ho předal jistému Bayerovi. Následně Duschek až do konce války působil jako vládní komisař v Kralupech nad Vltavou.⁷⁶

Roudnice nad Labem byla okresním městem, v čele stál okresní hejtman. Od května roku 1939 funkci zastával Václav Masopust.⁷⁷ V roce 1942 došlo k vytvoření tzv. správy z příkazu Říše, v Roudnici zavedena od 1. září toho roku. Nově se zavedla funkce vedoucích okresních hejtmanů. Protektorátní úřady pověřené správou z říšského příkazu, musely užívat předepsaného označení, například – *Okresní hejtman v Roudnici*

symposia k 70. výročí vypuknutí druhé světové války. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 73.

⁷³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 56, Lsp 976/46.

⁷⁴ V roudnickém okrese (již spojeném s kralupským) byl ještě tábor v *Červeném mlýnu* ve Veltrusech, ve Mšených Lázních a v Krábčicích. SOkA Litoměřice/Lovosice. Okresní hejtman, správa z příkazu Říše, Roudnice nad Labem. Sign. 442. Kr. 15, Verzeichnis über die KLV-Lager im Bezirke Raudnitz a.d. Elbe.

⁷⁵ V situačních zprávách, které zpracovávala policie, se například sleduje nálada obyvatel každý rok na výročí vzniku první republiky, 28. 10. SOkA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. Sign. 32. Kr. 5, Lagebericht für den Monat Oktober 1943, Lagebericht für den Monat Oktober 1944.

⁷⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 56, Lsp 976/46.

⁷⁷ Funkci převzal po odstoupivším Tomáši Gabrielovi, který okresní úřad vedl pět let a šest měsíců. *Jmenování okresního hejtmana*, Okresní věstník pro politický okres Roudnice n. L., 27. 5. 1939, ročník 39, částka 4, s. 20.

nad Labem, správa z příkazu Říše. Mezi jejich agendu nyní patřilo pořádání zemských trhů, válečné vyživovací hospodářství, potravinové a odběrní listky, doprava, zdravotnictví a veterina. Roudnický okres podléhal vedoucímu okresnímu hejtmanovi – správa z příkazu Říše v Kladně, do jeho pravomocí spadala ještě správa politických okresů Louny, Slaný, Rakovník a Beroun. Do funkce vedoucího okresního hejtmana v Roudnici nastoupil JUDr. Edmund Petters 1. září 1942. Úřad zastával i po 15. březnu 1943, kdy v rámci zjednodušování státní správy, došlo ke sloučení roudnického okresu s kralupským. Do konce války tak spravoval oba okresy.⁷⁸

Před MLS Litoměřice stanul Pettersův zástupce JUDr. Jiří Studnička. Studnička se narodil 13. listopadu 1909 do české rodiny. Obviněn byl z podpory a propagace nacistického hnutí. Veřejně měl obhajovat okupační správu a zásahy okupantů vůči Čechům, například v období tzv. heydrichiády. Studničkovým úkolem jako zástupce okresního hejtmana bylo také vystupovat na veřejnosti v případě zaneprázdnění Pettersa. Pronesl tak například pronacisticky laděný projev na oslavě narozenin Emila Háchy 12. července 1942 v Roudnici, kterého se účastnilo 160 osob, nebo na 5. výročí vzniku Protektorátu 15. března 1944. Této akce v sále biografu *Viktoria (Sokol)* se mělo účastnit kolem 500 obyvatel města. Za své služby byl oceněn svatováclavskou orlicí. MLS Litoměřice jej 28. června 1946 zprostil obvinění. Podle soudu Studnička svými projevy jen plnil Pettersova nařízení.⁷⁹

Život ve městě se s příchodem nacistických okupantů samozřejmě nezastavil. Lidé i nadále chodili do práce, brali se, měli děti, do začátku totální války se mohli i bavit v kulturních zařízeních.⁸⁰ Místní zámek, původně sídlo rodiny Lobkoviců, se přeměnilo na školu Hitlerjugend. Ve městě byli přítomni uniformovaní členové SA i SS. Často město navštěvovali i příslušníci kladenského gestapa. Přistěhovali se sem mnozí říšští Němci. V rámci akce KLV táborů do města proudily děti z německých měst. Ob-

⁷⁸ Edmund Petters nebyl souzen před MLS Litoměřice, informace o jeho působení v úřadě se ale objevují v soudních spisech. Pro jeho německý původ a loajalitu k okupantům se jej roudničtí báli. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 56, Lsp 976/46. SOkA Litoměřice/Lovosice. Okresní hejtman, správa z příkazu Říše, Roudnice nad Labem. Sign. 442. Inventář, s. II.

⁷⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 27, Lsp 589/46.

⁸⁰ V Roudnici fungovala během okupace dvě kina – Koruna a Sokol. Divadelní představení připravovali místní ochotníci. Kino Koruna získalo svůj název podle nedalekého hotelu. K otevření biografu došlo v roce 1934, po válce již nebylo z technických důvodů otevřeno. Kino Sokol během nacistické okupace změnilo svůj název na Viktoria, po roce 1945 přejmenováno na 9. 5., v současné době opět funguje pod původním názvem. Kino vybudovali ve 20. letech roudničtí sokolové, kteří chtěli ze zisků z promítání postavit tělocvičnu. *Historie kina Sokol*. In: Kino Sokol Roudnice nad Labem [online], [vid. 27. 4. 2018]. Dostupné z: <http://kinosokol.unas.cz/o-kinu-sokol/>. KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír, pozn. 51, s. 23.

jevovaly se zde i příslušníci německého červeného kříže. I v rámci běžného života docházelo k určitým změnám, například ve správě města, k omezením a regulacím, jako například zavedení lístkového systému na potraviny, oblečení a další komodity či k nucenému pracovnímu nasazení. Proces přikazování k práci měl na starosti pracovní úřad.⁸¹

V Roudnici nad Labem působil Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem od 1. září 1939 do května 1945.⁸² Hlavní náplní úřadu bylo přikazovat osoby k práci, přednostně nezaměstnané, v případě potřeby, ale i přeřadit ty zaměstnané. Posílal je převážně na nucené práce v továrnách pro válečnou výrobu či na sezonní zemědělské práce. Od roku 1942 byli občané Protektorátu posíláni i na nucené práce do Německa v souvislosti s nedostatkem práceschopných mužů v Říši.⁸³

V čele úřadu stál, v Roudnici obávaný a nenáviděný, František Holý,⁸⁴ který byl v roce 1946 odsouzen MLS Litoměřice pro zneužívání svého postavení k dvanáctiletému odnětí svobody. Místo získal hlavně pro svůj kladný postoj k okupantům a znalost němčiny. Do funkce nastoupil na počátku okupace a zastával ji až do konce války. Holý měl přikazovat k práci více osob, než bylo nutné. Josef Šereda, tajemník svazu zemědělství a lesnictví v Roudnici nad Labem, se o něm vyjádřil jako o bezcharakterním muži, který dělá vše jen pro své blaho. Šereda s Holým často spolupracoval, protože měl doporučovat osoby k nasazení pro zemědělské práce. V říjnu 1943 dostal příkaz z ministerstva zemědělství a lesnictví, aby provedl výběr zemědělských pracovních sil, které mohou být postrádány, za účelem zařazení do pracovního procesu v Říši. Seznam připravoval společně s Holým. Nátlakem Holého vybrali více osob, než bylo potřeba, místo 75 mužů 120 a místo 42 žen 70. Nadbytečné vytipované osoby pak byly údajně posílány do Říše místo těch, kteří Holého uplatili.

Jak prokázal MLS v Litoměřicích, Holý svého úřadu nejednou zneužil, vyhrožoval osobám totálním nasazením, pobíral úplatky, finanční i naturální, aby vyjmul některé osoby z pracovního nasazení. Jiřího Malíka, syna řezníka, přikázal úřad práce na práci do Záluží poblíž Mostu do Hydrierwerke. Díky „daru“ Malíkovi matky, 5 kg vepřového, Holému, jej přeložil do firmy Ringhoffer-Tatra do Roudnice. Holý opa-

⁸¹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem. Sign. 43. Inventář, s. I.

⁸² Okresní úřad ochrany práce a v roce 1949 jeho působnost přešla na kompetentní oddělení ONV. SOKA Litoměřice/Lovosice. Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem. Sign. 43. Inventář, s. II.

⁸³ TAUCHEN, Jaromír. *Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 85-86.

⁸⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 50, Lsp 918/46.

kovaně naznačoval Malíkovi, že chce další úplatek. Když se tak nestalo, Malík musel zpět do Hydrierwerke. Do Mostu se mu nechtělo hlavně kvůli nebezpečí náletů.⁸⁵ Příkaz k nucenému pracovnímu nasazení do Německa měl povoláný dostat minimálně týden předem, Olga Štumpfová jej dostala den před odjezdem. Holý ji nasadil pravděpodobně za dceru svého přítele Hruškovou. Jan Hruška dělal Holému řidiče. Štumpfová byla dlouhodobě nemocná, ale lékař ji ze strachu z Holého uznal práce schopnou. Odjela proto do Kaselu, kde pracovala v továrně na letadla, zemřela při náletu po dvouměsíčním pobytu v Říši.

Vedoucí úřadu práce nebyl jediný, koho se lidé v Roudnici báli. Za dalšího takového bychom mohli označit Alfreda Bauera. Ten svým udáním způsobil zatčení téměř stovky roudnických studentů v roce 1942. Bauer kolem sebe shromáždil skupinu udavačů a konfidentů, kteří značně přispívali k vytvoření atmosféry nejistoty a strachu ve městě. Oblíbeným cílem roudnických udavačů bylo kladenské gestapo. Udávaly se různé věci, řeči proti Říši, schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, obchody na černém trhu či poslech zahraničního rozhlasu.

I přes hrozbu udání a možného zatčení se mnozí obyvatelé Roudnice scházeli při poslechu zahraničního rozhlasu, šířili jeho zprávy a vedli řeči proti Říši. Zahraniční rozhlas údajně poslouchali i na četnické stanici.⁸⁶ Mnozí konfidenti se snažili navádět potenciální oběti k takovýmto řečem, výroky si zapisovali a později předali na četnické stanici či gestapu.

Roudničtí obyvatelé se mohli obávat i kladenského gestapa a jeho zaměstnanců, s nimiž někteří konfidenti úzce spolupracovali. Gestapo, celým názvem Geheime Staatspolizei, neboli tajná státní policie, se stalo tolik obávaným, protože jeho pravomoci byly téměř neomezené. Čehož využívali mnozí zaměstnanci, je patrné, že při výsleších často týrali podezřelého nelidským způsobem.⁸⁷ Důkazy o jejich činnosti nám podávají výpovědi svědků, které takové jednání zažili, archiv kladenského gestapa se nedochoval, zničili jej jeho zaměstnanci ve snaze zamaskovat, co nejvíce hrůz.⁸⁸

⁸⁵ K bombardování Hydrierwerke v Záluží (německy Malthern) skutečně došlo v rámci tzv. bitvy o palivo. V továrně se vyráběl syntetický benzín z hnědého uhlí. V květnu 1944 továrnu bombardovala americká letadla. PLAVEC, Michal. Stále živá historie: propaganda kolem sovětských náletů v květnu 1945. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů* Roč. 8, č. 2, 2014, s. 39.

⁸⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 46, Lsp 855/46.

⁸⁷ Poválečné vzpomínky vyslychaných zahrnují fackování, bití pěstmi, obuškem či býkovicem, kopání okovanými botami, polévání studenou vodou a podobně. ČERVENKA, Jiří. *Šla s ním až k šibenici*. Nové Strašecí: Jiří Červenka – Gelton, 2006, s. 133.

⁸⁸ BÁRTA, Milan. Všichni čekají tvrdý a spravedlivý trest. Konec kladenského Gestapa. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*, Roč. 10, č. 2, 2016, s. 62.

Představitelé kladenského gestapa jsou nechvalně proslulí hlavně kvůli své účasti na vypálení Lidic v červnu 1942.⁸⁹ Po atentátu na zastupujícího protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942, který na následky zranění zemřel o pár dní později, aplikovaly okupační orgány vůči obyvatelům Protektorátu řadu represivních opatření, poprav a zatýkání, známé jako heydrichiáda. Při pátrání po atentátnících se do rukou gestapa dostal milostný dopis adresovaný zaměstnankyni továrny ve Slaném Anně Maruscákové, ve kterém autor, její milenec dělník Václav Říha, prosil, aby vyřídila v Lidicích pozdrav rodině Stříbrných a Horákových od jejich synů, kteří sloužili v Anglii. Jeho dopis měl na jeho milenku předně vyvolat dojem, že je zapojen do odbojové činnosti. Avšak tímto dopisem se obyvatelé Lidic stali podezřelými ve spojitosti s atentátem. Karl Herman Frank chtěl rázným zákrokem v Lidicích pomoci svému jmenování protektorem, po kterém toužil.⁹⁰

V úterý 9. června 1942 se celé osazenstvo kladenského gestapa oblečené do uniforem přesunulo na rozkaz velitele Haralda Wiesmanna do Lidic. Obec byla vypálena, místní muži starší patnácti let byli postřílení, ženy převezeny do koncentračních táborů a děti předány na převýchovu do německých rodin.⁹¹ Za viníka byl Wiesmann, spolu se státním tajemníkem úřadu říšského protektora Karlem Hermanem Frankem a zastupujícím protektorem Kurtem Daulegem, označen exilovými představiteli Československa již během války.⁹²

Venkovská úřadovna gestapa sídlila na Kladně ve Žďárské ulici od 1. října 1939, v jejím čele stál kriminální rada a SS-Hauptsturmführer Harald Wiesmann. Wiesmann měl za úkol najít v Kladně vhodný objekt pro potřeby gestapa. Nakonec vybral novostavbu bytového domu, který měl původně sloužit úředníkům Občanské záložny. Budova byla ještě upravena, byly zřízeny cely, kanceláře, proběhla dostavba garáží. Zbytek budovy sloužil jako byty pro zaměstnance a jejich rodiny. Další budovu kladenského gestapa budovali jeho vězni v létě 1940.⁹³ Do působnosti gestapa v Kladně

⁸⁹ Tamtéž, s. 57.

⁹⁰ KYNCL, Vojtěch, pozn. 61, s. 117-140.

⁹¹ Tamtéž, s. 408.

⁹² Tamtéž, s. 405.

⁹³ Budova byla v roce 1942 předána kriminální policii. Vězni pak stavěli další budovu s věznicí. KRŮTA, Václav. Zřízení venkovní služebny německé tajné státní policie (gestapa) v Kladně. In: *Slánský obzor: ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a Státního okresního archivu v Kladně*. Slaný: Vlastivědné muzeum ve Slaném, 2004, s. 74-78. SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa: Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945*. Praha: Naše vojsko, 1986, s. 183-184 a s. 221-222.

spadaly tehdejší politické okresy Kladno, Beroun, Rakovník, Louny, Slaný, Roudnice nad Labem a Kralupy nad Vltavou.⁹⁴

Harald Wiesmann se narodil 22. dubna 1909 v Krefeldu v Severním Porýní-Vestfálsku. Od roku 1933 působil u kriminální policie. Před zřízením kladenské úřadovny, vedl gestapo v Benešově. Pro porušování předpisů byl z Kladna přeložen do Varšavy v září 1943. Spolu s Wiesmannem přišlo na Kladno devět nebo deset příslušníků zrušené úřadovny v Benešově.⁹⁵ Když Wiesmann úřadovnu opouštěl, pracovalo tam už třicet zaměstnanců. Václav Krůta uvádí, že se na kladenském gestapu po dobu jeho fungování vystřídal více než 120 zaměstnanců.⁹⁶ Ve vedení kladenského gestapa Wiesmanna vystřídal Heinrich Gottschling, jeho v březnu 1944 nahradil Eduard Fischer, který vedl zároveň gestapo v Plzni. Posledním vedoucí byl Josef Horbaschek, který na místo nastoupil v říjnu 1944.⁹⁷

Ke konci války, zhruba od března 1945, opouštěly město rodiny některých zaměstnanců gestapa. Jeho zaměstnanci začali likvidovat archivní materiály spojené s činností úřadu. Taktéž se připravovali k odchodu, ke kterému docházelo od prvních květnových dní. Ráno 5. května došlo k zabránění budovy gestapa kladenskými povstanci. Ti začali pátrat po jeho zaměstnancích. Mnozí se pokusili prchnout na západ. Ne všichni město opustili. Například Oskar Felkl, který podle slov jeho ženy nevěřil, že ho zatknou, byl doma se zánětem okostice. Kladenští četníci ho zatkli a následně umístili do cely v jeho bývalém zaměstnání. Felkl se narodil 13. dubna 1913 v Nové Bělé u Poličky, před okupací působil jako československý četník, následně pracoval jako tlumočnick u kladenského gestapa.⁹⁸ V roce 1941 se oženil s dcerou českého četníka Marii Mařincovou, která pracovala na gestapu jako písařka.⁹⁹ Gestapák Felkl svědčil u několika přelíčení u MLS Litoměřice, vypovídal například v procesu s Alfredem Bauerem.¹⁰⁰

Velitel Wiesmann byl dopaden v americké zóně Německa.¹⁰¹ Proces s šestnácti bývalými kladenskými gestapáky se uskutečnil před MLS Praha. Hlavní přelíčení začalo 27. března 1947 v Praze na Pankráci v půl desáté. Rozsudek byl vynesen 24. dub-

⁹⁴ BÁRTA, Milan, pozn. 88, s. 58.

⁹⁵ Tamtéž, s. 57.

⁹⁶ Do tohoto čísla započítává řidiče, písařky, telefonistky, tlumočnický a další. Jejich působení na Kladně mělo různě dlouhé trvání. Někteří bývalí zaměstnanci pražské úřadovny měli být na Kladno posíláni za trest. KRŮTA, Václav, pozn. 93, s. 88-95.

⁹⁷ BÁRTA, Milan, pozn. 88, s. 58.

⁹⁸ Dobře ovládal oba jazyky, němčinu i češtinu. BALETKA, Tomáš. České gestapo. Česká státní policie ve službách nacistů. In: TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE, Karel, eds. *Období nesvobody*. Ostrava: Key Publishing, 2014, s. 91.

⁹⁹ ČERVENKA, Jiří, pozn. 87, s. 14.

¹⁰⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 37/45.

¹⁰¹ BÁRTA, Milan, pozn. 88, s. 64.

na 1947. Šest z obviněných bylo odsouzeno k trestu smrti – Harald Wiesmann, jeho dřívější zástupce Thomas Thomsen, Oskar Felkl, Walter Forster, Otto Gehle a Rudolf Vlček. Ostatní k trestům odnětí svobody a jeden byl uznán nevinným.¹⁰²

Úkolem sledování situace a nálad na okupovaném území byla pověřena bezpečnostní služba (Sicherheitsdienst – SD).¹⁰³ Oblast Roudnice nad Labem měla na starosti konkrétně kladenská pobočka SD. Bezpečnostní služba sbírala informace a tzv. situační zprávy od svých informátorů, ty se dochovaly a jsou cenným pramenem ke studiu života během okupace.¹⁰⁴ V čele kladenského SD stál Max Rostock. Ten se narodil 29. září 1912 v Ludwigshafenu v Německu. Než přišel do Protektorátu, pracoval pro SD ve svém rodném městě. Po skončení okupace uprchl, ale v roce 1949 byl ve Francii zadržen. V roce 1951 jej soud v Československu odsoudil k trestu smrti, který byl zmírněn na doživotí. Výměnou za spolupráci s StB mu byla nabídnuta svoboda. Měl být špiónem v SRN, kde v roce 1986 zemřel.¹⁰⁵

¹⁰² Tamtéž, s. 66. KYNCL, Vojtěch, pozn. 61, s. 404-410.

¹⁰³ VAJSKEBR, Jan. První zatýkací akce německých bezpečnostních složek v Protektorátu Čechy a Morava (tzv. Aktion Gitter). PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří, eds. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 17.

¹⁰⁴ NA Praha, fond Úřad říšského protektora 1939 – 1945. Sign. 1005.

¹⁰⁵ K jeho kauze více např. PLACHÝ, Jiří. *Případ Fritz: válečný zločinec Max Rostock jako agent StB: tato studie je věnována obětem lidické tragédie, jejíž 60. výročí si připomínáme*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, 111 s.

3. Prameny MLS Litoměřice a okupace Roudnice

Následující podkapitoly dokumentují každodenní život Roudnických obyvatel během šesti let okupace nacionálně-socialistickým Německem. Primárně vycházejí z informací získaných ze soudních spisů MLS Litoměřice, kvůli tomu se jedná pouze o přibližný obraz skutečnosti. Získané informace byly doplněny i o jiné prameny – kroniky, památníky denní tisk a další dokumenty.¹⁰⁶

3.1 Každodenní život během okupace

Historici Tony Judt a Chad C. Bryant si povšimli, že život v Protektorátu Čechy a Morava nebyl, například v porovnání se sousedním Polskem, tak tvrdý. Polsko bylo válkou velmi poničené, došlo ke zničení velkého počtu dopravních tras, státního hospodářství i měst, Varšava byla téměř srovnána se zemí. Po obsazení Polska v roce 1939 nacisté začali s germanizačními snahami. Okupaci Polska doprovázel také teror na místním obyvatelstvu, jako například veřejné popravy pro výstrahu ostatních. Situace v Protektorátu byla liberálnější.¹⁰⁷

Češi směli chodit do kin a divadel, poslouchat českou hudbu a vysílání *Českého rozhlasu*, číst noviny, které vycházely i před okupací. I když byla tato média pod německým dozorem často využívána k propagandě, existovala. Bylo zde alespoň zdání národního života. V Polsku okupační režim s intelektuály zacházel velice brutálně. Pokud polská kultura existovala, pak jen na nejnižší úrovni. Nacisté v Polsku vůbec nepočítali se spoluprací domácích umělců a kulturních sdružení, jako v Protektorátu. Německé zacházení s podřízeným Protektorátem se spíše podobalo situaci v okupovaném Norsku, Dánsku, Nizozemí nebo Francii. I v těchto zemích podléhal všední i kulturní život přísné kontrole, ale domácí instituce a jednotlivci, pokud nebyli židovského původu, se směli zapojit do spolupráce, mnohdy je režim i podporoval.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Podrobněji o pramenech – Rozbor pramenů a literatury.

¹⁰⁷ JUDT, Tony. *Postwar: A History of Europe Since 1945*. New York: Penguin Press, 2005, s. 16-17. BRYANT, Chad Carl. *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*. Praha: Argo, 2012, s. 119-126. KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2006. Disertační práce, s. 273. DEÁK, István, pozn. 35, s. 33-40. Zajímavé je, že poválečná retribuční byla mnohem tvrdší v českých zemích než v Polsku. Soudy v Polsku měly potrestat zhruba třikrát méně osob. Istvan Deák si povšiml, že v Československu se trestali spíše menší viníci, obyčejní lidé, často denuncianti, kteří se zločinů dopustili častěji z vlastní ziskuchtivosti než z ideologických důvodů. DEÁK, István, pozn. 35, s. 200.

¹⁰⁸ MOHN, Volker, pozn. 27, s. 463-465.

Hlavním důvodem lepšího zacházení s obyvateli Protektorátu byla vysoká úroveň průmyslu, hlavně zbrojního, v českých zemích.¹⁰⁹ Okupanti potřebovali továrny využít pro válečnou výrobu. Jelikož němečtí muži museli ve velkém narukovat a německé ženy měly v první řadě plnit roli matek, potřebovali nacisté v průběhu války i v továrnách v Německu zaměstnat právě obyvatele Protektorátu.¹¹⁰

Aby podpořili a zvýšili válečnou výrobu, co možná nejvíce, aplikovali nacisté tzv. politiku cukru a biče. Dělníci měli spoustu výhod – například zvýšené příděly potravin, dostávali poměrně vysoké platy, mohli se rekreovat v lázních Luhačovice, navštěvovat kina i divadla. Sjedené odbory organizovaly kulturní představení během přestávek v továrnách. Čeští muži také nemuseli narukovat. To vše bylo ale vykoupeno dlouhou pracovní dobou, od jara 1942 už desetihodinovou. Došlo rovněž opětovnému snížení přídělů potravin. Některým dělníkům hrozilo nasazení do Říše, kde často docházelo k bombardování.¹¹¹

Nacistická ideologie hleděla na Čechy, a Slovany obecně, spíše negativně. Pro potřebu válečné výroby tento názor okupanti odsunuli pro zatím do pozadí. Vypořádání se s českým obyvatelstvem mělo přijít až po vyhrané válce. Rasově vhodní Češi měli být germanizováni, ostatně o germanizaci se snažili okupanti už během války – podporou výuky němčiny, rušením českých škol, překrucováním národních dějin a poněmčováním státní správy. Zbytek obyvatel měl být vysídlen na východ, případně fyzicky likvidován. Uvolněný prostor mohli osídlit Němci.¹¹²

3.1.1 Řízené hospodářství

Okupací nacionálně-socialistickým Německem se život v Roudnici nad Labem nezastavil. Lidé nadále chodili do práce, mnozí jako dělníci do továren, které byly nyní zaměřené na válečnou výrobu, museli vydělávat peníze a shánět potraviny a snažit se jinak zabezpečit sebe a své blízké. Níže se přesvědčíme, že válečná situace mnohé dovedla k podvodům a nepoctivostem.

¹⁰⁹ JUDT, Tony. *The Past Is Another Country: Myth and Memory in Postwar Europe*. In: DEÁK, István, GROSS, Jan T., JUDT, Tony. *The Politics of Retribution in Europe: World War II and Its Aftermath*. New Jersey: Princeton University Press, 2000, s. 294.

¹¹⁰ KÁRNÝ, Miroslav, pozn. 33, s. 151.

¹¹¹ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 328. PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 331. NAKONEČNÝ, Milan. K hodnocení české protektorátní kolaborace. *Tvar*, 14. 2.1994, s. 11.

¹¹² BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999, s. 180.

Se začátkem války nacisté v českých zemích zavedli systém řízeného hospodářství. V Protektorátu byly úředně stanoveny všechny výkupní, velkoobchodní, maloobchodní i spotřebitelské ceny, u některých produktů pevné ceny, u některých minimální a maximální ceny, včetně cen za služby.¹¹³ Zavedení pevných cen mělo drtivý dopad na zemědělce, hlavně kvůli nízkým výkupním cenám, některé produkty byly ale dotovány státem.¹¹⁴ Pěstitelé na tom byli o poznání lépe, vzrostly ceny masa, u vepřového a hovězího až o 40%.¹¹⁵

Po vyhlášení totální války¹¹⁶ se zpřísnily zásahy státu do hospodářství. V dubnu 1943 se změnil systém dodávek od zemědělců. Povinné dodávky se změnily na smluvní systém, kdy zemědělci spolurozhodovali o charakteru povinné dodávky a způsobu plnění povinností. V živočišné výrobě byly zavedeny tzv. mléčné jednotky, díky kterým se povinná dodávka mléka, másla i tuku spojila do jedné položky, možná byla i alternativa olejnatých plodin.¹¹⁷ Plnění dávek kontrolovali zemědělství komisaři. Zemědělci produkovali nedostatkové potraviny, i přes kontroly měli často šanci uschovat část k černým obchodům či více k vlastnímu využití. Mnozí hospodářští kontrolori s tímto zemědělci pomáhali, buď z lidskosti, nebo s vidinou vlastního přilepšení.¹¹⁸ Někteří členové hospodářské komise před příjezdem na místo kontroly informovali o chystané prohlídce, aby případní provinilci měli čas vše schovat.¹¹⁹

Ruský emigrant Igor Petrov,¹²⁰ bývalý důstojník československé armády, se po rozpuštění branné moci stal hospodářským kontrolorem u okresního úřadu v Roudnici, jeho úkolem bylo kontrolovat přestupky vůči vázanému hospodářství. Jeho kolegové i jeho nadřízený dr. Pavel Měsíček se o něm vyjadřovali, jako o příliš horlivém při udělování pokut, z armády byl zvyklý vykonávat rozkazy a na nic se neptat a kvůli svému ruskému původu měl prý strach, aby ho Němci nepodezírali z bolševismu. Místní jej údajně považovali za nejobávanějšího kontrolora, říkali mu *čmuchač pes*.¹²¹

¹¹³ JELÍNEK, Tomáš. Pojišťovnictví v českých zemích v letech 1938-1945. In: HOŘEJŠ, Miloš, ed. *Věda a technika v českých zemích v období 2. světové války*. Praha: Národní technické muzeum, 2009, s. 435.

¹¹⁴ ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2014, s. 206, 209.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 286, 288.

¹¹⁶ Vyhlášena 18. 2. 1943.

¹¹⁷ ŠTOLLEOVÁ, Barbora, pozn. 114, s. 292.

¹¹⁸ MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium, 2012, s. 200.

¹¹⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 13, Lsp 20/46.

¹²⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 40, Lsp 958/46.

¹²¹ *Malý Kraus popraven*. Svobodný Máchův kraj, roč. 1, č. 36, s. 2.

Hospodářské kontrolory mnohdy doprovázeli němečtí četníci, jelikož jim nedůvěřovali. Při každoroční kontrole obilí 2. února 1943 u Jaroslava Gruncla, rolníka z Nučnic, měl Petrov nalézt 48 kg zatajovaného obilí ukrytého ve slámě. Kontrole byl přítomen i německý četník Hans Rindler a kontrolor Tomáš Vaněk. Sepsali s ním protokol, Gruncl dostal tři měsíce vězení. Zemřel ale po dvaadvaceti dnech uvěznění v Pankrácké věznici na zápal plic. Petrov se u soudu hájil tím, že celou věc nahlásil proto, že zatajené obilí nepřesáhlo 50 kg, proto myslel, že Gruncla potrestá okresní úřad jen peněžitou pokutou.

Mimo obilí měli hospodářští kontroloři za úkol ověřovat stavy dobytka a drůbeže a potravinové lístky. Za nepřihlášení hospodářských zvířat následovala po odhalení většinou pokuta do 5 000 K, případně vězení, pokud provinilci neměli na uhrazení pokuty. Anně Soukupové udělil za nepřihlášení 7 slepic a 4 králíků Petrov pokutu 1 000 K.

Igor Petrov se narodil 3. září 1913 ve Skobolevě v carském Rusku, což je dnešní Fergana v Uzbekistánu. Do Československa přišel v roce 1924 s matkou, jelikož jeho otec zde žil již od roku 1917. Od roku 1924 studoval Petrov na gymnáziu v Moravské Třebové. V roce 1933 nastoupil vojenskou službu v Užhorodě, kde jeho otec působil na státním zastupitelství. Po zrušení československé armády začal pracovat pro ministerstvo zemědělství, které jej v roce 1941 přidělilo k okresnímu úřadu v Roudnici nad Labem jako hospodářského kontrolora, kde působil do konce nacistické okupace. V Roudnici se také v roce 1943 oženil. Po osvobození pracoval Petrov jako tlumočnick z ruštiny při ONV v Roudnici. MLS Litoměřice jej 20. září 1946 odsoudil k dvacetiletému odnětí svobody, které měl celé vykonat v nuceném pracovním oddíle. Přidělen byl k trestně pracovnímu oddílu v Klotzově cihelně v Plzni-Bolevci odkud 27. července 1947 uprchl. Dokumenty v jeho trestním spise naznačují, že utekl do americké zóny v Německu a do vězení se nikdy nevrátil.

Přídělový systém byl v Protektorátu zaveden již v roce 1939, nejprve na pohonné hmoty od 7. září. Postupně vzniklo ještě pět skupin zboží: lístky na mýdlo, potraviny, šatenky, tabačinky a lístky na krmiva pro nezemědělská zvířata.¹²² Vydávaly se na zásobovací období čtyř kalendářních týdnů. Existovalo několik kategorií dle věku, pohlaví i zaměstnání. Například tabačinky dostávaly pouze muži.¹²³ Přídělové lístky ne-

¹²² ŠTĚPEK, Jiří. *Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2010, s. 7.

¹²³ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013, s. 13.

byly náhradou peněžního systému, držitele daného lístku pouze opravňoval ke koupi daného zboží. Jejich zavedením okupanti reagovali na vykupování obchodů, strmý růst cen a neschopnost dodavatelů pokrýt poptávku. Některé druhy zboží pak byly silně nedostatkové po celou válku, například káva a čokoláda. Dávky přidělu se navíc během války snižovaly až k minimu, se kterým se dalo sotva vyjít, proto se lidé často uchýlovali k nákupům na černém trhu. Přídělový systém na některé zboží skončil v Československu až během měnové reformy v roce 1953.¹²⁴

Přídělové lístky na potraviny byly zavedeny 2. října 1939, dělily se podle typu potravin (na maso, tuky, chléb apod.). Existovaly přídělové lístky pro Židy (více omezené oproti ostatním), pro Němce¹²⁵ (ti naopak dostávali větší přiděly a bonusy jako čokoládu a kávu) a pro ostatní obyvatele Protektorátu. Přiděly se lišily i podle věku, existovaly také lístky pro těhotné od 4. měsíce těhotenství a pro kojící ženy na maximálně 12 měsíců na 2 druhy potravin. Říšskoněmečtí příslušníci dostávali například měsíčně o 17 dkg másla více než ostatní spotřebitelé.¹²⁶ Němečtí občané si směli koupit i více kávy a na vánoční a velikonoční svátky měli zvýšené přiděly.¹²⁷

V závěru války vyšla v Roudnici vyhláška, která nařizovala přidělovat maso jen dětem, Němka Elfrida Kusová¹²⁸ se dožadovala svého přidělu u obchodnice Marie Zíkové pod pohrůzkou udání na městském úřadě. MLS Litoměřice vinil Kusovou ještě z vykonávání funkce Blockleiterin, tedy vedoucí čtvrti, v NS-Frauenschaftu (NSF). Členství se jí nepodařilo uspokojivě prokázat. Pouze, jak obviněná přiznala, byla členkou Deutsches Frauenwerku (DFW), kde pomáhala s různými činnostmi jako šití bačkor a opravy prádla. MLS Litoměřice ji tedy 29. května 1946 zprostil obvinění.

Přídělový systém na potraviny nahrával improvizacím a náhradám. Ženy se musely naučit vařit bez tuku, vajec, často i masa. Základem většiny jídel se staly brambory, z nich se připravovaly pomazánky, bábovky i koblížky, vařily se se špenátem či cibulí. Dalšími dostupnými potravinami byla zelenina a luštěniny. Maso se nahrazovalo

¹²⁴ MARŠÁLEK, Pavel, pozn. 118, s. 196.

¹²⁵ Kvalita života v Protektorátu se odvíjela od toho, jaké je člověk národnosti, nejhorší postavení měli Židé. Naopak nejlépe na tom byli říšskoněmečtí občané, kromě zvýšených přidělu potravin, se mohli volně usazovat v Protektorátu, měli spoustu podpůrných organizací a spolků. Nevýhodou pro německé muže bylo, že mohli být posláni na frontu. Češi se řadili k lidem druhého řádu, měli tzv. protektorátní příslušnost. Přes všechna omezení, a pokud člověk nepatřil k nepřátelům režimu (komunisté, anarchisté, zednáři, česká inteligence, legionáři), ale život v Protektorátu pro většinu osob nebyl tak zlý jako v jiných nacisty okupovaných zemích. JUDT, Tony, pozn. 109, s. 294. MARŠÁLEK, Pavel, pozn. 118, s. 197.

¹²⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 81, Lsp 1389/46.

¹²⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 48, Lsp 1127/46.

¹²⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 37, Lsp 588/46.

chlebovými nákypy, zeleninovými řízky a karbanátky.¹²⁹ V létě 1944 byla v hotelu Říp v Roudnici zřízena pro ženy kuchyně, kde se vyučovalo, jak vařit efektivně podle válečných přidělů, vedoucí se stala Alžběta Ziemánová, manželka správce lobkovického statku.¹³⁰

System přídelových lístků na oblečení byl velmi složitý, existovalo sedm druhů lístků podle věku a pohlaví, řada obchodů nabízela pomoc, aby byly lístky co nejefektivněji využity. Oblečení se často přešívalo, doma nebo v salonech, tam se lístek odevzdal, i pokud měl zákazník vlastní látku. Obuv byla taktéž nedostatkovým zbožím, kůže k její výrobě se ve většině případů kupovala na černém trhu.¹³¹ V situačních zprávách, které pravidelně zpracovávala městská policie, se často objevují stížnosti na nedostatek oblečení v Roudnici.¹³²

Kvůli lístkovému systému a nedostatku potravin kvetl černý obchod a různé podvody, i to se stalo častým námětem udání. Podle památníku četnické stanice v Roudnici byl v roce 1943 v celém okrese akutní nedostatek potravin, což vedlo ke vzrůstu černého obchodu.¹³³ Do těch se měl zapojit i bývalý starosta Karel Zelenka, který společně s Josefem Suchým v roce 1941 nedovoleně koupil mouku a pak ji prodával zaměstnancům městského úřadu.¹³⁴

Zemědělská dělnice Marie Vrzalová¹³⁵ na černo obchodovala s králíky a drůbeží, které měla krást svým sousedům. Prodávala je hlavně roudnickým Němcům. Jednou v pekařství Jaroslava Veselého zapoměla potravinový lístek na cukr, po nějaké době se pro něj vrátila a dostala jej zpět. Vrzalová však přišla další den znovu a domáhala se lístku. Když jí Veselý říkal, že už ho vrátil, začala mu vyhrožovat udáním, proto dal Vrzalové jeden ze svých.

Strach o nevlastního syna ji dovedl až k udavačství. Antonín Vrzal musel v roce 1943 na práci do Říše, odkud opakovaně uprchl i se svými přáteli z Roudnice. Podle vlastních slov hlavně kvůli strachu z bombardování. Skrýval se doma. Jeho matka se

¹²⁹ BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 123, s. 104.

¹³⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 37, Lsp 588/46.

¹³¹ BURIANOVÁ, Miroslava, pozn. 123, s. 28.

¹³² SOKA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. Sign. 32. Kr. 5, Lagebericht für den Monat April 1943, Lagebericht für den Monat Mai 1943.

¹³³ SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947).

¹³⁴ Jednalo se asi o 2 – 3 vagony s moukou, které měl mít u sebe uskladněně obchodník Alois Tříška. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 54, Lsp 972/46.

¹³⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 56, Lsp 993/46.

bavila se sousedy Fialovými, jejichž syn se také skrýval, prý v žertu pronesla, že pokud zatknou jejího syna, půjde i syn Fialových. Když Vrzala zatkli, udala ostatní hochy u pracovního úřadu. Všichni museli strávit 21 dní v pracovních-výchovném táboře. V srpnu 1946 ji MLS Litoměřice zprostil obvinění. Její výhrůžky o zatčení ostatních chlapců a následné udání soud nebral jako službu v zájmu Říše, ale jako jednání ze strachu o syna. Pro černé obchody a časté styky s Němci byl její případ předán TNK v Roudnici, která ji 26. září 1946 potrestal jednoletým odnětím svobody, protože: „*udržovala společenský styk s Němci v rozsahu přesahujícím míru nezbytné nutnosti*“. Konkrétně se jednalo o prodej kradené drůbeže a králíků Němcům za účelem se obohatit.¹³⁶

V únoru 1944 oznámil řezník Vojtěch Lemberk strážníkovi městské policie Janu Kavinovi, že mu obchodník Pavel Maruška nabízí potravinové lístky. Roudničtí četníci předpokládali, že zmíněné lístky pochází z Nelahozevsí, kde nedávno došlo ke krádeži lístků u místní zásobovací komise. Šetřením se ale zjistilo, že lístky pocházejí od Jana Urbana, vedoucího zásobovací komise v Roudnici nad Labem.¹³⁷ Vládní komisař města ing. Leo Duschek nařídil důkladnou kontrolu potravinových lístků u zásobovací komise. Prošetřením záležitosti pověřil vedoucího kriminální policie Josefa Hradeckého a kriminálního inspektora Karla Bambase. Lístky se kontrolovaly podle policejních přihlášek. Kontrolou se zjistilo, že pracovníci zásobovacího oddělení vedli 18 fiktivních domácností, čímž získávali potravinové lístky na 50 neexistujících osob a 23 tabačenek, ty pak načerno prodávali.¹³⁸ Celá záležitost se nahlásila německému komisaři města Duschkovi, německému okresnímu hejtmanovi dr. Petterovi i německé kriminální policii na Kladno, kam podezřelé převezli. Případ devíti členů zásobovacího oddělení¹³⁹ projednával německý zvláštní soud v Praze. Pro porušení předpisů o válečném hospodářství je odsoudil k trestům na svobodě. Vedoucí zásobovacího oddělení Jan Urban, označený jako hlavní viník, byl 4. srpna 1944 popraven.¹⁴⁰

V souvislosti s udáním členů zásobovacího oddělení a se smrtí Jana Urbana byli po válce vyšetřováni vrchní komisař Josef Hradecký, komisaři Vladimír Malík a Karel Bambas¹⁴¹ a řezník Vojtěch Lemberk. Obviněné četníky 8. dubna 1947 MLS Litoměřice

¹³⁶ Trestní nález TNK Roudnice nad Labem, č. j. 811/46 z 26. 9. 1946 součástí spisu Lsp 993/46.

¹³⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 320/47.

¹³⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp 79/48.

¹³⁹ V soudním spise MLS jsou konkrétně uvedeni: Jan Urban, Karel Levora, Miroslav Kašpar a Jaroslav Lep.

¹⁴⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 319/47.

¹⁴¹ Karel Bambas byl souzen ještě během tzv. druhé retribuice za horlivé stíhání osob, které se snažily vyhnout pracovnímu nasazení a za vyhrožování několika osobám pracovním táborem. MLS Litoměřice jej 11. září 1948 obvinění opět zprostil. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp

zprostil obvinění.¹⁴² Řezník Lemberk byl označen za viníka celé záležitosti a jako udavač odsouzen na dva a půl roku odnětí svobody. Na svobodu se dostal díky podmíněnému propuštění 7. září 1948.¹⁴³

Obchodník Petr Kuchař prodával ve svém koloniálním obchodě v Bezděkově¹⁴⁴ lidem větší příděly potravin, než jim dle přidělových lístků náležely. Tuto skutečnost udal u okresního úřadu jeho učeň Hugo Hlůže. Kuchař zemřel v KT v Mauthausenu.¹⁴⁵ Po zatčení svého mistra šel Hlůže studovat na Vyšší hospodářskou školu v Roudnici. Ve škole nebyl vzorným žákem, když mu hrozila šestka ze zdravotní, ¹⁴⁶ vyhrožoval svému učitelům a ředitelům, že je udá pro neloajální chování k Říši a zesměšňování Kuratoria. V roce 1944 žádal o vstup do německé branné moci u Leo Duschka, ale nebyl přijat. Do dubna 1945 pak pracoval u Wi-Fo Hněvice. Od 25. dubna 1945 přebýval v táboře Kuratoria na Čeperce u Kladna jako člen Svatováclavské dobrovolné roty.

Hlůže pocházel z české rodiny, narodil se 23. května 1926. Jeho otec zemřel ještě před okupací. Během války matka usilovala o získání říšskoněmeckého občanství pro celou rodinu. Podle mnohých svědectví Božena Hlůžová hanila vše české a podporovala okupační režim, přála si, aby její syn vstoupil do wehrmachtu. Přátelila se s místními nacisty, údajně ji často navštěvoval například gestapák Rziha. Hlůžová zemřela na počátku roku 1944. Od té doby žil Hugo Hlůže pouze se svou starší sestrou Emílií, která byla rovněž souzena před MLS Litoměřice.¹⁴⁷

Téměř dvacetiletý Hugo Hlůže stanul před MLS Litoměřice 11. března 1946. Soud jej vinil z vyhrožování udáním členům profesorského sboru Vyšší hospodářské školy a podání žádosti o přijetí do německé armády u okresního úřadu. Ač soud tato obvinění potvrdil, jeho chování bylo chápáno jako mladická nerozvážnost, tudíž byl zproštěn obvinění.

79/48.

¹⁴² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 314/47, 315/47, 319/47.

¹⁴³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 320/47.

¹⁴⁴ Součást Roudnice nad Labem.

¹⁴⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 21, Lsp 165/46.

¹⁴⁶ Šestistupňový klasifikační systém byl, podle německého vzoru, zaveden v Protektorátu od školního roku 1943/1944. SVOBODA, Jaroslav, pozn. 26, s. 46.

¹⁴⁷ Její případ je popsán níže v souvislosti s Roudnickým úřadem práce.

3.1.2 Systém řízení práce a pracovní úřad v Roudnici nad Labem

Dle nacionálně socialistické ideologie neměla být práce jen zbožím, ale službou a ctí, dělník již neměl vidět továrnu jako místo, kde jej sedřou z kůže, ale jako místo, kde každý zaměstnanec výkonem své práce přispěje k blahu celku.¹⁴⁸ Zaměstnanci měli mít z práce radost, k tomu měly přispívat i různé zábavné programy pořádané v době poledních přestávek v závodech. O organizaci těchto akcí se staraly sjednocené odbory.¹⁴⁹

Již za tzv. první republiky existovaly v Československu desítky odborových organizací patřící pod jednotlivé politické strany. Po vzniku tzv. druhé republiky se všechny odborové organizace sjednotily do Jednotné odborové ústředny, odboráři tak měli mít možnost lépe prosadit své požadavky. V prosinci 1941 vznikla Národní odborová ústředna zaměstnanecká (NOÚZ). Vzorem pro ni byla Německá pracovní fronta (DAF, Deutsche Arbeitsfront). Odbory nebyly nezávislé, do jejich činnosti zasahovala okupační moc, působily hlavně v sociální oblasti. Prostřednictvím programu Radost a práce (Kraft durch Freude) koordinovala NOÚZ nabídku kulturních a volno-časových aktivit, pořádala koncerty, divadelní představení, výstavy a rekreační pobyty pro zaměstnance. Organizovaly se i vánoční nadílky či tělovýchova. Vytržení z pracovní rutiny pomocí kultury a sportu mělo vést ke zlepšení pracovních výkonů ve válečné výrobě. Tyto ústupky a „zážitky“ pro dělníky byly tvrdě vykupovány prodloužením pracovní doby, náročnou prací a pracovním nasazením.¹⁵⁰ Cílem okupantů nebylo dělníky vykořisťovat, ale efektivně využít jejich síly ve válečné výrobě.¹⁵¹

V prvních měsících okupace se zavedly instituty jako pracovní povinnost, prikazování k výkonu práce a nucené pracovní nasazení, které se staly pilíři nově utvářeného systému řízení práce v Protektorátu. Všeobecná pracovní povinnost začala platit v létě 1939, vztahovala se na všechny práce schopné české mužské příslušníky Protektorátu, ve věku 17–25 let, osvobozeni byli studenti do doby dokončení studia, případně praxe. Po menších úpravách nakonec pracovní povinnost platila všem mužům, ve věku 16–25 let, na jeden rok, v případě potřeby mohla být prodloužena na 2 roky.¹⁵²

¹⁴⁸ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 13.

¹⁴⁹ BRANDES, Detlef, pozn. 112, s. 304.

¹⁵⁰ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 328–331. MOHN, Volker, pozn. 27, s. 177–180.

¹⁵¹ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 403.

¹⁵² Tamtéž, s. 69.

Povolání k pracovní povinnosti vydávaly úřady práce příkazovacím výměrem, podepisoval jej příslušný oberlandrát. Příkazy obsahovaly všeobecná ustanovení, den, hodinu nástupu a místo výkonu práce, případně hodinu odjezdu do místa výkonu práce. Neuposlechnutí příkazu mohlo být potrestáno pokutou do výše 20 000 K i vězením, případně výchovně-pracovním táborem.¹⁵³ Tato nařízení o pracovní povinnosti platila do ledna 1941, kdy se vládním nařízením rozšířil okruh osob, které byly přikázány k výkonu práce. Na práci mohly být přikázány osoby mezi 18–50 lety, na dobu určitou, pouze na území Protektorátu. Pokud byl přikázán zaměstnaný, nezanikal pracovní poměr, po skončení přikázání se osoby vracely na původní místo.¹⁵⁴

K evidenci pracovních sil sloužily pracovní knížky, zavedené v červnu 1941. Sloužily i k legitimaci, obsahovaly – záznam o schopnostech, jazykových znalostech, dosaženém vzdělání i předešlých zaměstnáních. Vlastnit ji měli dělníci, osoby ve smluvním poměru, domácí dělníci i učni. V obvodu úřadu práce Kladno bylo evidováno celkem 111 117 držitelů pracovních knížek, z toho 53 788 vlastnili muži.¹⁵⁵

Příkazování k práci měly na starosti pracovní úřady. V době existence tzv. první republiky fungovaly veřejné zprostředkovatelské práce, které byly podřízeny ministerstvu sociální péče a zdravotnictví. Ty nahradily pracovní úřady vzniklé z nařízení protektorátní vlády z 25. července 1939. Přebíraly působnost bývalých zprostředkovatelen práce, celou jejich agendu, kancelářské vybavení i personál. Úřady práce byly důležitými instrumenty v procesu výkonu řízených a nucených prací, rozhodovaly o přesunu pracovních sil, bez jejich souhlasu nebylo možné ukončit ani uzavřít pracovní poměr. Na jejich činnost dozorovaly příslušné oberlandráty. Jak již bylo zmíněno výše, v Roudnici nad Labem působil Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem, v jehož čele stál František Holý.¹⁵⁶

¹⁵³ V 1943 na území Protektorátu existovalo sedm takovýchto táborů (Arbeitserziehungslager) až pro 5 000 vězňů. Posílaly se do nich osoby převážně za vyhýbání se práci, ale i za pozdní příchody či za neomluvenou absenci. TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 72. MICHLOVÁ, Marie, pozn. 19, s. 65.

¹⁵⁴ Josef Dočkal pracoval od roku 1937 jako úředník městské spořitelny, po svatbě dostal naturální byt v budově spořitelny, od ledna 1943 pracoval jako totálně nasazený ve firmě Ringhoffer-Tatra jako zřízenec ve výplatním oddělení. Od spořitelny dostal příkaz se vystěhovat, jelikož se ním už nepočítalo jako se zaměstnancem. Ukázalo se, že ředitel Janoušek potřebuje byt pro svého známého Klementa, který měl být v domě „po ruce“ německým nájemníkům a německým četníkům, Dočkalovi nasazení použil jako záminku. Okresní soud uznal, že právo je na Dočkalově straně. Stejně se ale musel přestěhovat do jiného bytu v tom domě, ale za ten už musel normálně platit, ač jako zaměstnanec by měl nárok na naturální byt. Částka činila ročně 3 200 K. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 129, Lsp 374/47.

¹⁵⁵ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 95.

¹⁵⁶ SOKA Litoměřice/Lovosice. Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem. Sign. 43. Inventář, s. II. TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 89.

Největšími podniky na Roudnicku, které se zaměřovaly na válečnou výrobu, a často žádaly úřad práce o dělníky, byly Wi-Fo Hněvice, MEWA a Ringhoffer-Tatra.¹⁵⁷ Do Wi-Fo Hněvice se od roku 1943 posílali také roudničtí četníci, kteří nesložili zkoušky z německého jazyka.¹⁵⁸ Podnik MEWA vyráběl během 2. světové války sudy, nádoby na odpad, vany, ale i oteplovací láhve, ponorné čističe a chladiče pro tanky.¹⁵⁹ Firmu Bächer převzala Ringhoffer-Tatra, původně vyráběla zemědělské stroje, během války se věnovala mimo jiné i výrobě rolet a zatemňovacích prostředků.¹⁶⁰

Obchodní zástupce firmy Ringhoffer-Tatra František Nedvídek¹⁶¹ byl v roce 1946 odsouzen litoměřickým MLS za podporu a propagaci nacistického hnutí k dvanáctiletému odnětí svobody. Nedvídek se narodil 10. dubna 1888 v Čakovicích u Prahy a vyučil se zámečnickem, do Roudnice se přistěhoval v roce 1908. Se ženou Annou zde vychovávali dvě děti, dceru a syna, který se stal právníkem. Jeho dcera se provdala za příbuzného fašisty Huga Tuskányho, úředníka Václava Marka, na což měl být Nedvídek údajně velice hrdý.

Nedvídek působil před okupací jako řidič v podniku Bächer. Postupně se vypracoval na dobře placenou pozici, peníze ale údajně utratil za alkohol a hazard. Během okupace měl hanobit poměry první Československé republiky a T. G. Masaryka. Hanobil také exilové československé politiky a o E. Benešovi se vyjádřil jako o *starém páprdovi a skrčkovi*. Měl přispívat na německé sbírky a nosit upomínkové odznaky Zimní pomoci. Údajně se také v lednu 1945 vsadil v hospodě o briliantový prsten, že Němci válku vyhrají. Osobám, které přistihl poslouchat zahraniční rozhlas, vyhrožoval koncentračním táborem. Žádné udání mu ale soud neprokázal. Údajně byl také členem Vlajky.¹⁶²

Z vězení byl podmíněčně propuštěn v listopadu 1953. Bydlel se svou ženou a zetěm v dvoupokojovém bytě v Praze II.¹⁶³ Téměř sedmdesátiletý Nedvídek, jelikož ne-

¹⁵⁷ SOKA Litoměřice/Lovosice. Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem. Sign. 43. Kr. 1, příkazovací výměry.

¹⁵⁸ SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947).

¹⁵⁹ Historie společnosti MEVA. In: Meva, [online], [vid. 16. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.meva.eu/historie>.

¹⁶⁰ Nařízení o zatemnění platilo v Protektorátu od září 1939. Každý občan musel zakrýt okna domů a bytů, nesvítily pouliční lampy a auta měla speciální kryty na světlech. Zatemnění mělo bránit případným leteckým útokům. MARŠÁLEK, Pavel, pozn. 118, s. 196. SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 161. Příručka *Dbej opatrnosti při zatemnění*.

¹⁶¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 112, Lsp 22/46.

¹⁶² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 129, Lsp 374/47.

¹⁶³ V Nedvídkově trestním spise je uvedeno, že jeho dcera měla být postavena před Mimořádný lidový soud v Praze, ale ve vazbě spáchala sebevraždu. Václav Marek byl tímto soudem v roce 1947 údajně

směl dostávat důchod, dokud se neosvědčí v práci, nastoupil v březnu 1954 do ČKD Sokolovo v Praze IX.

Úředník firmy Ringhoffer-Tatra Alfred Beneš,¹⁶⁴ později vedoucí tamního sociálního oddělení, byl před MLS Litoměřice souzen za podporu a propagaci nacistického hnutí a činovnictví ve fašistických organizacích. Beneš vstoupil do Vlajky v roce 1936, kdy mu bylo pouhých dvacet let. Z roudnických vlajkařů se přátelil hlavně s Václavem Majerem, taktéž souzeným u MLS. Beneš uvedl, že do organizace vstoupil pro její nekompromisní národnostní stanovisko, její boj za pravost rukopisů a snahu o sjednocení politického spektra, v době kdy byla československá politika roztržena do mnoha politických stran. Ve Vlajce působil krátce jako organizátor schůzek. Říšské Němce i členy Vlajky zdravil zdviženou pravicí. V srpnu 1940 se stal také členem Svatoplukových gard.

Podle výpovědí svědků byl Beneš typickým ideologickým kolaborantem, který věřil programu Vlajky i přesto, že se přeorientovala na spolupráci s okupanty. MLS Litoměřice jej v roce 1946 zprostil obvinění.

Od roku 1942 už neplatila věková hranice ani omezení výkonu práce pouze v Protektorátu, otevřela se tak cesta k nucenému pracovnímu nasazení do Říše. Což se dotklo hlavně mladých lidí, počínaje ročníkem 1921 do 1924. K. H. Frank se údajně odesílání dalších sil z Protektorátu bránil, jelikož to zhoršovalo náladu veřejnosti. Po vyhlášení totální války, roku 1943, mělo být do práce nasazeno co nejvíce osob, mnozí i dříve osvobození, například nemocní tuberkulózou, celkově mělo být nasazeno až 600 000 osob.¹⁶⁵ Nucené pracovní nasazení do Říše vyvolalo sňatkový boom a zvýšení natality u mladých žen.¹⁶⁶

Na práci byli přikazováni přednostně nezaměstnaní, až pokud byl nedostatek osob, přikazovaly se již zaměstnané osoby, například na sezonní práce v zemědělství. Vytvoření seznamů osob vhodných pro práci v zemědělství měl na starosti okresní úřad na nařízení pracovního úřadu. Zaměstnané osoby ve věku 16–60 let měly v zemědělství vypomáhat maximálně 3 měsíce, nezaměstnaní až 6 měsíců, na zemědělské práce se

odsouzen k tříletému odnětí svobody.

¹⁶⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 1/46.

¹⁶⁵ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 164.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 368.

přikazovaly i ženy.¹⁶⁷ Nařízení se vyhnulo osobám mladším 15 let a ženám od šestého měsíce těhotenství.¹⁶⁸

Lidé se snažili příkazům k práci, později pracovnímu nasazení vyhýbat útky, ovšem při dopadení hrozilo obvinění z vyhýbání se práci a potrestání pracovním táborem, v krajním případě koncentračním táborem. Podle situačních zpráv, které zpracovávali místní četníci, v Roudnici zatklí v únoru 1944 čtyři osoby a v březnu sedm osob pro vyhýbání se práci a eskortovali je gestapu do Kladna.¹⁶⁹ Oblíbeným způsobem vyhýbání se nasazení bylo předstírání nemoci. Porodní asistentka z Roudnice dávala ženám přípravky, po kterých vypadaly, jako když mají žloutenku, aby se vyhnuly práci v Říši.¹⁷⁰ V případě, že zaměstnanec odmítl nabízenou práci kvůli zdravotnímu stavu, případně, pokud opustil pracovní místo, poukazujíc na svou nemoc, mohl pracovní úřad nařídít lékařskou prohlídku.¹⁷¹

Úřad práce se stával častým cílem udavačů, kteří sem chodili ohlašovat osoby pro vyhýbání se práci. Emilie Hlůžová¹⁷², o tři roky starší sestra Huga Hlůže, se stýkala se zaměstnancem roudnického úřadu práce jistým Beyruthem, údajně se také přátelila s vedoucím úřadu práce Holým. Mnoha lidem vyhrožovala, že je udá u pracovního úřadu a pomůže jim k nuceným pracím, ač sama nepracovala. Práci se vyhýbala milostnými styky se zaměstnanci úřadu. Díky svým kontaktům dosáhla potvrzení, že může vykonávat jen sedavé zaměstnání. Když jejímu bratrovi Hugovi hrozilo ve škole propadnutí, údajně vyhrožovala jeho učitelé udáním. Daného vyučujícího, ing. Jana Pecha, měla v roce 1944 udat u kladenského gestapa pro poslech cizího rozhlasu a urážku německého národa. V roce 1946 ji MLS Litoměřice za zločin udavačství potrestal dvouletým odnětím svobody.

3.2 Odboj a kolaborace

Reakci veřejnosti na okupaci a jejich následné chování lze rozdělit na tři základní skupiny. První skupinou jsou odbojáři. To jsou hlavně ti, kteří se nechtějí smířit s nastalou situací, bojují proti režimu, snaží se jej rozvrátit a pomáhat ostatním. Tato skupina nebývá v totalitních společnostech příliš početně zastoupena. Druhou, tou

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 85.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 78.

¹⁶⁹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. Sign. 32. Kr. 5, Lagebericht für den Monat Februar 1944, Lagebericht für den Monat März 1944.

¹⁷⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 36, Lsp 537/46.

¹⁷¹ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 79.

¹⁷² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 54, Lsp 972/46.

nejpočetnější skupinou, jsou ti, kteří se rozhodli přežít. Označujeme je jako tzv. šedou zónu (Mitläufer). Tato skupina proti režimu neprotestuje, ale ani se s ním neztotožňuje. Někteří tak jednají ze zbabělosti a sobeckosti, většina ale proto, že je to nejjednodušší možnost. Nacističtí okupanti věděli, že šedá zóna je oporou jejich systému.¹⁷³ Kdyby se všichni dělníci najednou vzbouřili, systém by padl. Proto aplikovali tzv. politiku cukru a biče.¹⁷⁴ K poslušnosti a spolupráci s okupanty vyzýval občany *Okresní věstník pro politický okres Roudnice nad Labem* již v srpnu 1939: „*S osudem Německé říše spjat, prožívá náš národ období plné různých událostí, ve kterém jest třeba zachovati naprostou disciplinovanost všech občanů ... všichni občané musí si býti vědomi, že zaviněnou nedbalostí, lhostejností, anebo nepochopením svých povinností pracovali by proti zájmu protektorátu Čech a Moravy, a tudíž i proti zájmům Velkoněmecké Říše, jejíž součástí jest Protektorát.*“¹⁷⁵

Třetí a poslední skupinou jsou kolaboranti. Nejčastější definicí slova kolaborace je politická spolupráce mezi dvěma stranami – vítězi a poraženými, mezi okupanty a okupovanými, konkrétně jejich politickými představiteli. V širším smyslu slova zahrnuje jakoukoli spolupráci s okupačním režimem, tedy i spolupráci veřejnosti. Obyvatelé Protektorátu se po nacistické okupaci ocitli na rozcestí. Mají spolupracovat s režimem nebo se vzepřít?¹⁷⁶ Negativní význam slova kolaborace je odvozen od výroku maršála Philippa Pétaina po setkání s Adolfem Hitlerem ve francouzském Montoire-sur-Loir v říjnu 1940: „*Byla zvažována kolaborace obou našich zemí. V zásadě souhlasím...*“¹⁷⁷

Osoby spolupracující s okupanty můžeme, podle Petera Davise, rozdělit do dvou hlavních skupin. První skupinu nazývá *Heart and Soul collaboration*, tedy kolaborace z přesvědčení. Ti věřili v budoucnost nacismu a v Hitlerovo vedení. Druhou skupinou je taktická kolaborace, to jsou ti, kteří s režimem spolupracují z praktických důvodů. Řadíme sem jedince, kteří se rozhodli dobu okupace přežít nejsnažnějším možným způsobem, kolaboraci si zvolili jako strategii přežití. K nim ale řadí i dělníky v továrnách pracující pro válečnou výrobu. Patří sem i ti, kteří se svým chováním snažili pomoci svým blízkým. A také ti, kteří se chtěli svou spoluprací obohatit či se vetřít

¹⁷³ DAVIES, Peter, pozn. 34, s. 9-14. RÖHR, Werner, pozn. 31, s. 59.

¹⁷⁴ O situaci dělníků pojednává podkapitola Každodenní život.

¹⁷⁵ Všemu občanstvu, *Okresní věstník pro politický okres Roudnice n. L.*, 25. 8. 1939, ročník 39, částka 39, s. 29-30.

¹⁷⁶ DAVIES, Peter, pozn. 34, s. 14.

¹⁷⁷ MOHN, Volker, pozn. 27, s. 45-46.

do přízně okupantů. Můžeme k nim přiřadit i protektorátní politiky, kteří spolupracovali s režimem ve snaze zachránit svou zemi od nejhoršího.¹⁷⁸ Pohled na kolaboraci se postupem času mění. Například zatímco na udavačství během okupace se nahlíží negativně, poválečné udávání bylo naopak vnímáno pozitivně.¹⁷⁹

Symbolem kolaborace s okupační mocí v českých zemích, tzv. český Quisling,¹⁸⁰ je Emanuel Moravec. Narodil se 18. dubna 1893 v Praze. Bývalý legionář Moravec, původně přesvědčený antinacista, svůj názor údajně změnil po studijní cestě po Německu. Když se vrátil, začal propagovat myšlenku nacistické ideologie. Působil jako předseda organizace, která měla ideologicky vychovat protektorátní mládež v duchu nacionálního socialismu, Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Mezi léty 1942 až 1945 zastával funkci ministra školství a národní osvěty. Na konci nacistické okupace, 5. května 1945, spáchal sebevraždu.¹⁸¹

Tři uvedené skupiny jsou vzájemně propojeny. Přejít mezi nimi je velice snadný a neobvyklý. Například poslech zahraničního rozhlasu a následné šíření takto získaných zpráv stojí na rozmezí přežívání a odboje. Nedokážeme také do důsledků určit, které jednání je kolaborací a které jen snahou přežít. Je těžké přesně definovat kolaboraci. Víme, že je to dobrovolné udávání německým úřadům, ale můžeme do této skupiny řadit i práci v továrnách pro německou válečnou výrobu či obsluhu nacistických úředníků v restauraci? Také ne všichni kolaboranti byli fanatici, kteří chtěli slepě následovat Adolfa Hitlera. Ke spolupráci s režimem se lidé uchýlovali z různých pohnutek. Jednou z nich byla snaha přežít, uchránit sebe a svou rodinu. Mnohé rodiny se například hlásily k říšské státní příslušnosti, ani ne pro své politické přesvědčení, ale kvůli zvýšeným přidělům potravin.¹⁸²

Většina jedinců v okupovaných českých zemích měla možnost vybrat si, jak se bude během okupace chovat, k jaké skupině se připojí. Bez volby ale byly dvě perzekvované skupiny a to osoby označené podle norimberských zákonů za Židy a Ro-

¹⁷⁸ DAVIES, Peter, pozn. 34, s. 17-23.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 12. PORTMANN, Michael. Unterschiedliche Ideologien – ähnliche Motive? Jugoslawien zwischen Nationalsozialismus, Faschismus und Stalinismus (1941 bis 1946) – unter besonderer Berücksichtigung der „volksdeutschen“ Bevölkerung, dosud nevydáno, 2018, s. 6.

¹⁸⁰ Vidkun Quisling byl norský fašistický politik. Více o jeho životě: BOROVIČKA, Michael. Kolaboranti: 1939–1945. Praha: Paseka, 2007, s. 79-130.

¹⁸¹ KÁRNÝ, Miroslav, pozn. 33, s. 155. BOROVIČKA, Michael, pozn. 180, s. 65-69. Podrobněji o Emanuelu Moravcovi: PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, 239 s.

¹⁸² RÖHR, Werner, pozn. 31, s. 28-30.

mové.¹⁸³ Na kolaboranty a odbojáře nemůžeme hledět černobíle, ne každý odbojář stál po celou dobu na jedné straně a naopak. Často se museli přizpůsobit okolnostem,¹⁸⁴ například doktor Josef Hykyš,¹⁸⁵ jehož příběh je popsán níže, se snažil pomáhat dělníkům, aby se vyhnuli totálnímu nasazení. Okupačním orgánům byla jeho činnost podezřelá, proto vstoupil do kolaborantské organizace Vlajka, údajně aby se ochránil a mohl lidem dále pomáhat. Právě pro členství ve Vlajce se dostal před MLS Litoměřice.

Okupační orgány, které se snaží převzít moc v nějaké zemi, stojí, podle Jana T. Grosse, na třech hlavních pilířích. Na zkušenostech, autoritě a lidské práci. Kdyby se všichni dělníci vzepřeli a nepodporovali válečnou výrobu v továrně, režim by nemohl uspět. Díky autoritě či zastrašování, případně víře v systém osob, které jsou ochotné s režimem spolupracovat, vzniká kolaborace.¹⁸⁶ Asi nejvíce se kolaborace mezi veřejností promítla v oblasti denunciantství. To můžeme rozdělit na dvě skupiny – příležitostné udavače a konfidenty. Udavačství je jedna z nejsnažnějších forem kolaborace a je to také velice jednoduchý způsob, jak se vypořádat se svými nepřáteli. Lidé udávali z mnoha příčin – vyřizování osobních sporů, ideologických důvodů, touze po finanční odměně po snahu zachránit sebe a své blízké.¹⁸⁷

Rozdíl mezi udavačem a konfidentem je, že konfident podává někomu, případně nějaké instituci, informace opakovaně a často za své služby dostává odměnu, ať už naturální či finanční. Slovo konfident je latinského původu, znamená: důvěřuji, spoléhám, proto můžeme pro označení konfidentů použít také české důvěrníci.¹⁸⁸ Dušan Tomášek si v závěru knihy *Konfidenti* klade otázku: jak se člověk stane konfidentem? Tvrdí, že se jím člověk nerodí, že ta možnost je ukrytá v každém z nás a záleží jen na okolnostech, charakteru a příležitosti.¹⁸⁹ V Roudnici nad Labem se během šesti let nacistické okupace vytvořila síť konfidentů a informátorů soustředěná kolem vedoucího místní organizace NSDAP Alfreda Bauera. Ti ztěžovali život ve městě. Roudničtí kolaboranti s okupační mocí se rekrutovali nejen ze členů Vlajky,¹⁹⁰ ale i z oportunistů, kteří se toužili vetřít do přízně okupantů, případně se obohatit na úkor jiných, často spolupracovali s informační službou SD i s gestapem, hlavně tím kladenským.

¹⁸³ KÁRNÝ, Miroslav, pozn. 33, s. 151.

¹⁸⁴ PORTMANN, Michael, pozn. 179, s. 5.

¹⁸⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 57, Lsp 1279/46.

¹⁸⁶ GROSS, Jan T., pozn. 33, s. 29.

¹⁸⁷ DAVIES, Peter, pozn. 34, s. 25. TOMÁŠEK, Dušan, pozn. 33, s. 208.

¹⁸⁸ TOMÁŠEK, Dušan, pozn. 33, s. 207.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 209.

¹⁹⁰ Členové Vlajky spolupracovali s okupačním režimem nejen na udavačství, ale i v politické rovině. O vlajkařích a dalších českých fašistických organizacích bude řeč později.

3.2.1 Zásah proti středním školám v Roudnici nad Labem

Nechvalně proslulým roudnickým konfidentem je Alfred Bauer. Bauer se živil jako učitel, mezi léty 1919 – 1938 působil na školách v pohraničí, v roce 1940 přišel do nově otevřené německé školy v Roudnici jako ředitel. Brzy obsadil i další veřejné funkce – měl na starosti správu jatek, kinematografu, městské spořitelny, bytového referátu a od roku 1943 zastával funkci místního vedoucího NSDAP. Působil také jako městský kronikář. V Roudnici nad Labem žil ve vile, zabavené rodině označené podle Norimberských zákonů za Židy, se svou ženou a dvěma dcerami. Kvůli udání roudnických studentů a za členství v nacistických organizacích jej MLS Litoměřice, zasedající v Roudnici nad Labem, odsoudil v roce 1945 k trestu smrti.¹⁹¹

Bauerovo udání se hodilo okupační moci. Zásah v Roudnici měl být argumentem pro K. H. Franka, že je potřeba omezovat české školství pro jeho nebezpečnost. Nacističtí okupanti tušili, že pokud chtějí zlikvidovat českou inteligenci, musí, po uzavření vysokých škol,¹⁹² zlikvidovat školství střední. Na českých středních školách působilo mnoho vysokoškolsky vzdělaných profesorů, kteří měli vliv na své žáky. Původně se předpokládalo, že po letních prázdninách 1940 již nedojde k otevření středních škol, ty měly být využity pro vojenské účely. K tomu docházelo spíše v závěru války, byl ale snižován počet žáků. Nakonec v roce 1942 začali s reorganizací středního školství. Nacisté se snažili redukovat počty reálných gymnázií, rušili i církevní a soukromé školy. Naopak podporovali odborné školství, které zaručovalo přísun kvalifikovaných sil do válečné ekonomiky.¹⁹³ Snažili se navést mládež k volbě takovéhoto povolání propagačními filmy o kráse a výhodách manuální práce, poradenstvím pro volbu povolání a zprostředkováním učňovských pozic, které měl na starosti úřad práce. Mezi výhody manuální práce patřila například možnost rekreace v lázních Luhačovice či zvýšené přiděly potravin.¹⁹⁴

V uskutečňování zásahů proti českému školství pomáhalo gestapo. Například v roce 1941 po vyhlášení stanného práva přišlo na kladenský oberlandrát a gestapo několik anonymních dopisů odsuzující vraždy Čechů. Jeden z dopisů byl zakončen

¹⁹¹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 104, Městský úřad v Roudnici n. L., číslo jednací 366-I., 5. 1. 1942. Srov. KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v Litoměřicích – případ Alfred Bauer. In: *České, slovenské a československé dějiny: moderní přístupy k soudobým dějinám*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2006, s. 75.

¹⁹² K uzavření českých vysokých škol došlo 17. listopadu 1939 po studentských nepokojích. Původně měly být uzavřeny na tři roky. Ale po svém uvedení do úřadu R. Heydrich oznámil, že vysoké školy, nebudou obnoveny.

¹⁹³ DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 55.

¹⁹⁴ TAUCHEN, Jaromír, pozn. 83, s. 268.

podpisem „*Průmyslovák*“. Na základě toho, se gestapo domnívalo, že by autor mohl pocházet z kladenské průmyslové školy. V říjnu 1941 rozhodlo, že zatknou profesory a žáky školy, jejichž jména se pojila s podezřením ze zastřelení německého policisty Wilhelma Kniesta.¹⁹⁵ 4. října vtrhlo kladenské gestapo v čele s velitelem Haraldem Wiesmannem do školy. Všichni studenti vyšších ročníků a profesori museli na dvůr, kde je Wiesmann vyzval, aby se přiznal autor dopisů. Když se tak nestalo, vybrali, koho zatknou. Podle pokynů z Prahy mělo dojít k zatčení 14 profesorů a 48 žáků. Studenty nevybírali náhodně, jednalo se o ty, jejichž rodiče patřili mezi inteligenci, případně pokud se angažovali v politickém životě. U profesorů zase šlo o ty, které gestapo vedlo jako nespolehlivé. Zatčené odvezli do věznice v Malé pevnosti Terezín, odkud byli propuštěni v listopadu toho roku. Škola byla uzavřena a žáci si nesměli vzdělání dokončit na jiných školách.¹⁹⁶ Od podzimu 1941 do léta 1942 zasahovalo gestapo ještě například na reálném gymnáziu a obchodní akademii v Místku, na obchodní akademii v Táboře a na gymnáziu v Příbrami.¹⁹⁷

Jeden z největších útoků okupační moci proti českému školství se odehrál v Roudnici nad Labem. K zatčení studentů došlo po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v sobotu 20. června 1942.¹⁹⁸ Podnět k zatčení studentů na Roudnicku dalo několik osob, za hlavního viníka byl po válce označen Alfred Bauer.¹⁹⁹ Toho roudnická veřejnost často obviňovala ze snahy město germanizovat a vzhledem k zastávaným funkcím jej roudničtí neměli příliš v oblibě. Zatčeno bylo celkem 84 studentů z 2. ročníku střední průmyslové školy²⁰⁰ a 7. a 8. ročníku reálného gymnázia.²⁰¹

¹⁹⁵ Toho údajně zastřelil bývalý student průmyslové školy v Kladně a odbojář Jan Smudek. Více o jeho osudu: KOURA, Petr. Pozapomenutá legenda českého odboje. Případ Jana Smudka a nacistická okupační politika. *Soudobé dějiny* 11, č. 1-2, 2004, s. 110-127.

¹⁹⁶ K obdobnému zákroku došlo v listopadu 1941 na slánské obchodní akademii, zde gestapo zatkl 33 žáků abiturientského kurzu, jelikož byl ve škole nalezen protinacistický leták. Zatčené odvezli do Malé pevnosti Terezína. SLÁDEK, Oldřich, pozn. 93, s. 183.

¹⁹⁷ SLÁDEK, Oldřich, pozn. 93, s. 184-185.

¹⁹⁸ SOkA Litoměřice/Lovosice. Okresní četnické velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14. Památník okresního četnického velitelství, nečíslováno.

¹⁹⁹ MLS Litoměřice jej v roce 1945 odsoudil jako prvního udavače k trestu smrti. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 37/45. Srov. DYČKA, Václav, pozn. 22, s. 225-235.

²⁰⁰ V první polovině roku 1942 se jednalo o přemístění roudnické průmyslové školy do Kladna. Do jednání byl zapojen i Alfred Bauer. SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 104, Městský úřad v Roudnici n. L., číslo jednací 5005-I., 18. 5. 1942.

²⁰¹ Reálné gymnázium bylo v Roudnici založeno v roce 1877. V roce 1941, když mělo dojít k redukci středních škol v Protektorátu, se uvažovalo o jeho uzavření. Ale po zrušení gymnázia v Terezíně bylo jediným všeobecně vzdělávacím ústavem v této části Čech. V roce 1941 zde studovalo 259 chlapců a 162 dívek. SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63, kr.104, dokument č. j. 3031/41-I, 1. dubna 1941. MANN, Miloslav, STRACHATOVÁ, Eva. 120 let gymnázia v Roudnici nad Labem (1877-1997). Potřeba české střední školy na

Bauer se měl dozvědět od manželky Štěpána Razjanceva, že student Karel Dvořák, podněcován svými spolužáky z gymnázia, chystá na jeho rodinu atentát. Jeho dcera mu zase sdělila, že se před ní o otci Dvořák nevyjádřil hezky. Bauer u soudu vysvětlil, že se bál o bezpečnost své rodiny a tak celou záležitost nahlásil 19. června nejprve u velitele německého četnictva Josefa Mayera v Roudnici, následně u SD na Kladně. Velitel Max Rostock předal celou záležitost místnímu gestapu, vedoucí Harald Wiesmann pověřil prošetřením celé záležitosti Oskara Felkla. Ve své výpovědi na gestapu Bauer uvedl, že: „*česká mládež pronásleduje německé děti a že roudničtí občané mají již připravené stromy, kde chtějí pověsit Němce*“. Druhý den zatklo gestapo pod Felklovým vedením studenty střední průmyslové školy a reálného gymnázia.

Někteří ze studentů roudnických středních škol navštěvovali večírky u ukrajinského emigranta Štěpána Razjanceva,²⁰² který se, při hudbě, tanci a konzumaci alkoholu, snažil získávat od studentů informace o dění ve školách a smýšlení studentů a profesorů. Většinu studentů přivedl Jiří Lipinský, který k Razjancevovi docházel na hodiny ruštiny a matematiky. Razjancev a Lipinského otec Michal byli přátelé, jelikož Lipinský starší byl ruský emigrant.²⁰³ Jiří Lipinský v roce 1942 studoval ve 2. ročníku roudnické průmyslové školy. Se Zbyňkem Stříbrným často provokovali třídu k otevřeným projevům protiněmeckého smýšlení. O těchto projevech následně Lipinský informoval Razjanceva. Informoval jej i o obecné situaci na průmyslové škole, sdělil mu například, že jejich třídní profesor Jiří Plešinger mimo vyučování před žáky vychvaluje SSSR. Lipinského Razjancev na oplátku včas varoval, aby se nestýkal s nespolehlivými spolužáky a aby 20. června Lipinský nešel do školy.²⁰⁴

Na večírky docházel i Bauer a jeho dcery, na jednom večírku se student Karel Dvořák zamiloval do Bauerovy dcery Ingeborg. Dvořák byl podle vzpomínek spolužáků sice inteligentní, ale psychicky labilní. Často nedomýšlel důsledky svých výroků.

Podřipsku. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 7, 1997, s. 97-105.

²⁰² Štěpán Razjancev pocházel z Ukrajiny, odkud emigroval v době občanské války. V Roudnici žil se svou ženou Gertrudou a adoptivní dcerou Valburgou. Působil jako konfident SD a gestapa. Jeho žena, která pracovala jako úřednice vyšší hospodářské školy, podávala manželovi informace o dění ve škole. S dcerou Valburgou chodil jeden ze zatčených studentů, který zemřel v KT v Osvětimi, Vladimír Markvart. Razjancev nebyl souzen mimořádným lidovým soudem, jelikož po válce uprchl i se ženou a dcerou z města. Po válce žili pravděpodobně v SRN, Valburga později žila v Jižní Americe. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 38, Lsp 604/46. KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ, Kateřina, pozn. 191, s. 77.

²⁰³ Na počátku okupace žil s rodinou v Roudnici, pro časté hádky s manželkou odešel do Prahy, ve Vlasovově armádě dosáhl hodnosti majora, po válce byl nezvěstný. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 38, Lsp 604/46.

²⁰⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 38, Lsp 604/46.

Když se dozvěděl o atentátu, veřejně pronesl: „*Sláva!*“.²⁰⁵ Bauer kvůli Dvořákovu psychickému stavu zakázal své dceři jakýkoli kontakt s ním. Když se to Karel Dvořák dozvěděl, v rozčilení před Bauerovými dcerami Ingeborg a Luisou vyjádřil, že Bauer bude po válce viset. Za svůj výrok se ale nakonec omluvil.²⁰⁶ Nicméně Bauer po konzultaci s Razjancevem použil výroku k udání.²⁰⁷

20. června vtrhlo gestapo do dvou roudnických středních škol, tehdejší studentka Ludmila Daňková vylíčila událost takto: „*Byla sobota, měli jsme dvouhodinu němčiny a psali jsme kompozici na téma ‚Moje plány do budoucna‘. Jaképak plány do budoucna... Byla první hodina a dvouhodina byla přes přestávku v 10:00. Už končila druhá hodina, pořád nezvonilo, a tak profesor, my mu říkali Áron, vyšel na chodbu, chvíli se tam zdržel, vrátil se celý bledý a říkal, že je na škole gestapo. Také jsme byli vyjevení. Za dvacet minut vešel do třídy kladenský komisař Felkl v kožených rajtkách a v koženém kabátě. Stoupl si na stupínek a za ním přišli další gestapáci. Jeden šel k oknům, dva zůstali u dveří a my na ně vyjeveně koukali. Začal na nás rvát, že jsme proradné české svině a že si nezasluhujeme výhod Velkoněmecké říše, jak řekl ‚Velkoněmecká‘, tak jemu a dalším vylétla ruka do vzduchu, a že budeme potrestáni. My na ně koukali jako vyoraná myš, prostě úplně zničení. Začali zkoumat, kdo je ve třídě a kdo není. Čtyři žáci chyběli, tak pro ně poslali. Bylo nám řečeno, abychom nechali vše na místě. Stačili jsme akorát popadnout kapesník a strčit ho do kapsy. Všechny třídy a profesori museli opustit školu. Vyběhli jsme na chodbu a před školu, kde stály kryté vozy, asi antony. Tam se už shromáždilo několik roudnických rodičů a celí zničení na nás koukali. Kordon je tam odtahoval. My jsme si nasedli do vozů a měli jsme sedět od sebe, abychom nemluvili. Byli jsme odvezení na Malou pevnost Terezin. Bylo to v období heydrichiády a my jsme měli zlou předtuchu, že se už nevrátíme.“²⁰⁸*

Zatčení studenti odjížděli v autobusech do nedalekého Terezína, konkrétně do věznice pražského gestapa Malé pevnosti. Pouze student Lipinský jel v osobním autě se členy gestapa. Ve vězení gestapa v Malé pevnosti byli vyslýcháni, předkládali jim dopis, měli přiznat, kdo je autorem. Gestapo studenty vinilo ze schvalování atentátu, z ko-

²⁰⁵ KUBÍK, Miroslav. *Lidé by už nikdy neměli být vězněni pro své politické přesvědčení*. In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/kubik-miroslav-1925-898>.

²⁰⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 38, Lsp 604/46.

²⁰⁷ Měli celou záležitost projednávat v Bauerově vile. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 118, Lsp 189/47.

²⁰⁸ DAŇKOVÁ, Lidmila. *První ženy po Marie Terezii v Terezíně*. In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/dankova-lidmila-1923-738>.

munistické činnosti, zdravení zařatou pěstí, poslechu zahraničního rozhlasu a šíření zpráv takto získaných, z chystání atentátu na Bauera, z šíření protiněmeckých letáků, studenti měli také vydat sbírku básní zesměšňujících Bauera.²⁰⁹

V sobotu vyučování končilo v poledne, proto když se jejich potomci nevrátili domů, vydali se někteří rodiče do škol. Nezatčené studenty propustili až po šestnácté hodině.²¹⁰ Mezi roudnickými občany byli i ti, kteří tvrdý zákrok gestapa schvalovali. Obchodní zástupce firmy Ringhoffer-Tatra František Nedvídek v den zatčení seděl se svým přítelem před svým domem a viděl, jak dvě matky, Francová a Pospíšilová, vedou své děti, které zatčení unikly, domů. Na stranu právě procházejících prohlásil: „*Tak ty svině marxistický tady budou řídit dál!*“²¹¹ Postup gestapa při zatčení schvaloval podle rozsudku MLS Litoměřice i Antonín Řezáč, hostinský z Dobříně.²¹²

Po zásahu gestapa panoval ve městě strach, rodiče zatčených doufali, že se jim jejich potomci brzy vrátí. Otec jednoho z internovaných studentů se ve vlaku setkal s Bauerem a ptal se jej na celou záležitost se studenty, Bauer mu naznačil, že dostanou oprátku.²¹³ Rodiče studentů jezdili často do Terezína, pohybovali se v blízkosti Malé pevnosti ve snaze své potomky zahlédnout, v lepším případě jim předat dopis či jídlo.²¹⁴

Roudnický udavač Vojtěch Job se na neštěstí chtěl obohatit. Jeho synovec Jaroslav Student byl zatčen spolu s ostatními studenty. Job požadoval na svém tchánovi 30 000 K za to, že zařídí propuštění J. Studenta do 24 hodin. V autodílně p. Floriána měl Job pronést, že se Student nevrátí, jelikož mu v Malé Pevnosti Terezín přitížil. J. Student zemřel v roce 1943 v KT v Osvětimi.²¹⁵

V terezínském vězení zůstali studenti až do přelíčení u stanného soudu v Praze. Z Malé pevnosti propustili jen dva studenty a to vlajkaře Lipinského a Stříbrného.²¹⁶

²⁰⁹ *Vrah roudnických studentů dopaden*. Severočeská mladá fronta, ročník 1., číslo 109, 14. září 1945. ČELOVSKÝ, Bořivoj. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, s. 370. MRÁZEK, Jan. *Atentát 1942 a perzekuce roudnických studentů*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum, 2007, s. 16.

²¹⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 112, Lsp 22/46.

²¹¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 121, Lsp 258/47.

²¹² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 75, Lsp 1681.

²¹³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 37/45.

²¹⁴ NEDOMOVÁ, Irma. *Kluky týrali. Byli na tom mnohem hůř než děvčata*. In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/nedomova-roz-stelcovska-irma-1924-4440>.

²¹⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 442/47.

²¹⁶ Lipinského hned v den zatčení a Stříbrného po třech týdnech. KOČOVÁ, Kateřina, RADVANOVSKÝ, Zdeněk, SUCHÁ, Jitka. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem: UJEP, 2001, s. 64.

Stanný soud v Praze rozhodl, že většina zadržených studentů bude uvězněna v koncentračních táborech Buchenwaldu, Dachau, Osvětimi a Flossenburgu.²¹⁷

Většina zatčených studentů se na svobodu dostala do konce roku 1942 (62 osob), 2 zemřeli ještě v Malé pevnosti Terezín a 20 studentů bylo odsouzeno stanným soudem v Praze a následně převezeno do KT. Ti studenti, kteří byli propuštěni, nesměli studovat a byli nasazeni na těžké práce, převážně na Kladno. Z 20 studentů poslaných do koncentračních táborů zemřelo dalších 11 buď tam, nebo po propuštění. Student Karel Dvořák zemřel v KT v Osvětimi. Jeden z propuštěných studentů, Zdeněk Moučka, padl při osvobození Prahy v květnu 1945.²¹⁸

Po válce si přeživší studenti mohli vzdělání dokončit. Pouze dvě dívky tak nečinily, Věra Hájková po svém propuštění chodila s roudnickým kolaborantem Jiřím Králem a po osvobození s ním odešla z Československa. Hermína Morová zase chodila s říšským Němcem dr. Siegfriedem Wolfharem, který v Roudnici vlastnil arizovanou koželužnu. Po válce byli odsunuti do americké okupační zóny v Německu.²¹⁹ Během nacistické okupace mohli studia dokončit jen Lipinský a Stříbrný. Stříbrný absolvoval kurs a stal se četníkem. Sloužil na Kladensku a hlídal vězně nasazené na nucené práce, paradoxně i některé své spolužáky. MLS Litoměřice vyšetřování proti Stříbrnému pro nedostatek důkazů zastavil a propustil jej na svobodu. V 60. letech emigroval neznámo kam.²²⁰ Lipinský dostudoval na gymnáziu v Praze. Jiří Lipinský navštěvoval do roku 1939 nižší gymnázium, ve třídě byl mimo jiné i s Karlem Dvořákem. V roce 1940 přestoupil na průmyslovou školu. Po dokončení studií na pražském gymnáziu pracoval v Roudnici nad Labem jako úředník. Lipinský byl nejmladším udavačem souzeným u MLS Litoměřice,²²¹ odsouzen byl za spoluúčast na udání studentů na 15 let odnětí svobody. V březnu 1953 byl z vězení podmíněčně propuštěn.²²²

²¹⁷ O osudu studentů uvězněných v KT v Osvětimi více: KUBÍK, Miroslav. Roudničtí studenti v Osvětimi. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko. (K 100. výročí založení Podřipského muzea a k 55. výročí konce druhé světové války)*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum Karla Rozuma č. 10, 2000, s. 89-91.

²¹⁸ BERÁNEK, Karel. *Z hlavy mizí vážné věci, které vás ohrožovaly na životě, a zůstává taková vzpomínka*. In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/beranek-karel-1925-3133>.

²¹⁹ KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ, Kateřina, pozn. 191, s. 75-76.

²²⁰ KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 107, s. 114. KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ, Kateřina, pozn. 191, s. 77. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 47, Lsp 847/46.

²²¹ HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945 – 1948*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2016. Bakalářská práce, s. 71.

²²² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 38, Lsp 604/46.

Obě školy byly už dva měsíce před zatčením studentů pod policejním dohledem, čekalo se jen na vhodnou záminku k zásahu. Tou se nakonec staly neopatrné řeči studentů, hlavně nešťastně zamilovaného Karla Dvořáka. V roce 1946 byla v budově gymnázia v prvním poschodí umístěna pamětní deska zesnulým žákům. V budově v Jungmannově ulici dnes sídlí základní škola.²²³

3.2.2 Spolupracovníci Alfreda Bauera

Alfred Bauer spolupracoval s SD od svého příchodu do města, v září 1942 se stal i jeho členem. Jako spolupracovník SD měl vytvářet všeobecné zprávy o náladě obyvatelstva, o tisku, o komentářích obecního promítání propagandistických filmů, politických projevech a podobně. Jelikož v Roudnici nebydlel příliš dlouho a kvůli svému postavení a postojům se do roudnické společnosti těžko začleňoval, sestavil kolem sebe síť informátorů. Spolupracoval s vlajkaři Františkem Maratem, Stanislavem Kabelkou a Bohumilem Holmanem, ukrajinským emigrantem Štěpánem Razjancevem a s dalšími.²²⁴ Bauer shromažďoval od svých informátorů různá udání a situační zprávy, které podle svého tvrzení, před předáním SD třídil a odevzdal jen ty věrohodné. V některých případech docházelo také k tomu, že jeho spolupracovníci předávali zprávy přímo SD bez Bauerova zprostředkování.

Se zvěrolékařem Kabelkou²²⁵ se seznámil v srpnu 1940 v hostinci Zavadilka ve Vědomicích. Oba pracovali pro SD, brzy se spřátelili. Bauer Kabelku seznámil s tehdejšími vedoucími NSDAP v Roudnici ing. Heřmanem Rožmitálským a řidičem kladského gestapa Alfredem Rzihou. Údajně se scházeli o nedělích v lobkovické vinárně. Stanislav Kabelka se narodil 13. listopadu 1900, v Roudnici se živil jako městský zvěrolékař, pracoval na místních jatkách. Litoměřický MLS ho po válce vinil z udavačství a spolupráce s gestapem a SD, z členství ve Vlajce, styků s Němci, zdravení zdviženou pravicí, podpory a propagace nacismu. Kabelka měl například udat řezníka Miroslava Švagrovského pro ukrývání zbraně a krádež masa. Od roku 1944 působil jako okresní vedoucí Osvětové služby. Byl také členem Ligy proti bolševismu a Českého svazu pro spolupráci s Němci. V úterý 18. března 1947 jej soud odsoudil k pětadvaceti letům odnětí svobody, už v roce 1955 byl ale podmíněčně propuštěn na svobodu. Zajímavé je, že většina Bauerových informátorů neuměla německy (Holman,

²²³ SOKA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129, Kronika ústavu 1940-1947, Události po válce, nečíslováno.

²²⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8 Lsp 37/45.

²²⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 118, Lsp 189/47.

Marat), proto jako prostředník působil Kabelka, který byl sice Čech, ale němčinu skvěle ovládal.

Další spolupracovník, Bohumil Holman,²²⁶ bral svou práci pro SD opravdu vážně, během dne chodil po městě a pozoroval a pronásledoval lidi. Až bylo některým divné, z čeho vlastně žije, když nechodí do práce. Jeho zprávy SD byly ale dle Bauerových slov neobjektivní, tak byl ze služeb propuštěn.

Holman se narodil 3. prosince 1898 a v Roudnici pracoval jako zástupce pojišťovny. Župnímu vedoucímu Vlajky Mario Marešovi měl udat tři osoby pro protiněmecké smýšlení, čímž zavinil ztrátu svobody všech tří a smrt dvou z nich. Pro udavačství, podporu a propagaci nacistického hnutí a členství ve Vlajce, kterou v Roudnici od roku 1940 i vedl, jej MLS Litoměřice 15. listopadu 1946 poslal do vězení na doživotí.

Zubní technik František Marat²²⁷ se ke spolupráci s SD dostal díky Kabelkovi, který jej seznámil s Bauerem. Bauer hledal dalšího informátora za Bohumila Holmana. Marat se narodil 4. března 1900 v Praze, v Roudnici pracoval jako zubní technik. MLS Litoměřic jej vinil z udání 62 osob a podpory nacistického hnutí a odsoudil jej v roce 1945 k trestu smrti. Marat byl rozvedený, ale nadále žil se svou ženou, které prý pohrozil, že pokud se odstěhuje, přestane platit studia jejich synů, kteří žili v Praze s Maratovými rodiči.

Maratovým úkolem jako spolupracovníka Bauera bylo shromažďovat informace o tom, jak česká veřejnost pohlíží a reaguje na různá opatření Říše po stránce politické, hospodářské a zásobovací, na mínění a náladu českého obyvatelstva po projevech Hitlera, Goebbelse, Moravce a po větších událostech na frontě. Za tímto účelem navštěvoval hostince, poslouchal rozhovory a dělal si poznámky. Měl sledovat i činnost některých podezřelých osob, jejich vyjadřování a smýšlení vůči Říši a případně dané osoby oznamovat. Dotazníky konkrétně obsahovaly informaci o politické spolehlivosti, loajalitě, charakteru, oblíbenosti v úřadě, dřívější politické příslušnosti, národnosti, stavu, počtu dětí.²²⁸ Situační zprávy se SD posílaly v intervalu 3 – 4 týdnů. Dotazníky o konkrétních osobách dávalo SD několika osobám, aby získalo nezaujatý popis osoby. Dopisy se posílaly poštou, daný informátor je měl podepsat svým krycím číslem. SD nesbíralo udání na konkrétní osoby, to mělo na starosti gestapo. Když Bauer v roce

²²⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 72, Lsp 1208/46.

²²⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 38/45.; Srov. KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 107, s. 115-116.

²²⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 118, Lsp 189/47.

1944 narukoval na frontu, hlavním spolupracovníkem SD v Roudnici se stal Stanislav Kabelka, který přebíral zprávy od informátorů a třídil je.²²⁹ Jedno z prvních udání po vzniku Protektorátu měl zavinit František Marat, udal legionáře Hroudu. Rotmistr Josef Hrouda, bývalý legionář a sokol, byl odsouzen v Berlíně na 15 měsíců vězení pro řeči proti Říši. Hrouda působil v Roudnici jako státní zástupce, v březnu roku 1939 se opil a v různých roudnických podnicích pomlouval Adolfa Hitlera a Radolu Gajdu, když po něm chtěl Marat, aby mu své výroky podepsal, praštil ho.²³⁰

Železniční úředník Jan Luzar²³¹ se s Bauerem seznámil již v roce 1940, údajně se z nich stali přátelé. Pro Bauera měl vytvářet situační zprávy i jednotlivá udání. Udal například železničního zaměstnance Jana Fidlera pro hanlivé výroky o Říši. V roce 1942 udal Bauerovi Josefa Pazlera pro sabotáž na dráze a pro kritizování nacistického Německa. Pazler měl schválně zdržovat zásilky po společnost Wi-Fo Hněvice. Pazlera zatkl kladenské gestapo 4. února 1943. Účast na sabotážích mu nebyla prokázána, ale pro výroky proti Říši strávil několik měsíců v různých koncentračních táborech.

Luzar si na Roudnickém nádraží znepřátelil skoro všechny kolegy, požádal proto Bauera, aby mu pomohl nalézt nové místo, což se Bauerovi hodilo, jelikož v té době hledal nového účetního do biografu Koruna. Luzarova žena pracovala jako učitelka ručních prací v místní německé škole, ale dosadil ji na místo pokladní za propuštěnou Dobromilu Bürgmeistrovou. Ta místo zastávala od roku 1940. Luzar ji propustil pod záminkou, že veškerý personál biografu musí umět německy.

Soud s Luzarem proběhl v červenci 1946. MLS Litoměřice jej odsoudil k desetiletému odnětí svobody. Jeho manželka, Němka, byla i s dcerou Helenou odsunuta od americké okupační zóny Německa. Luzarová zemřela v srpnu 1947 v táboře Unterpfa-fenhofen u Mnichova. Její třináctiletou dceru adoptovala Luzarova sestra Helena Lukšová, která žila v Holešově. Luzar byl z vězení propuštěn v roce 1955.

Zajímavý je příběh řezníka Miroslava Švagrovského. Ve snaze pomoci roudnickým lidem se Švagrovský stal konfidentem Kabelky a Bauera. Synovec mecenáše místní galerie, Miroslav Švagrovský, se narodil 25. května 1904, živil se jako řezník. MLS Litoměřice jej 29. dubna 1947 zprostil obvinění z udavačství. Švagrovský

²²⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 72, Lsp 1208/46.

²³⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 112, Lsp 1295/46. „První organizací zrady byla N.O.F.“, článek z nedělního vydání *Práce*, 14. 10. 1945, roč. 1., č. 134, s. 1, součástí trestního spisu Lsp 38/45, kart. 8.

²³¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 47, Lsp 595/46.

pracoval na jatkách. Kabelka, bývalý vedoucí jatek, seznámil Švagrovského s Bauerem a ten mu v roce 1941 nabídl spolupráci. Švagrovský se dohodl se správcem jatek Janem Pospíšilem a zvěrolékařem Václavem Dolečkem,²³² že bude s Kabelkou a Bauerem naoko spolupracovat, ve snaze pomoci sledovaným roudnickým obyvatelům, navíc od nich mohl získat informace, o tom, co v Roudnici chystají. Jak prokázal i MLS Litoměřice v roce 1947, Švagrovský působil jako jejich konfident, informace odevzdával zkrácené, aby napáchaly, co nejmenší škody. Takto pracoval asi sedm měsíců. Kabelka, ale prohlédl, že jeho odpovědi v dotaznících na osoby jsou příliš šablonovité, navíc, když SD chtělo informace o nějaké osobě, oslovilo dvě až tři osoby, které se vzájemně neznaly, aby získalo nezkrácené informace. Když se do čela jatek vrátil Kabelka, vyhodil Švagrovského. Ten měl být nasazen do Říše, ale povedlo se mu sehnat práci v Hněvicích, kde jezdil se sanitkou. Po zbytek války se pak snažil pomáhat lidem, aby nemuseli na nucené pracovní nasazení. Mnozí svědci potvrdili, že je například učil, jak předstírat příznaky různých nemocí.²³³

3.2.3 Další případy kolaborace

S kladenským gestapem spolupracovali roudničtí konfidenti také prostřednictvím gestapáků Rzihy nebo Felkla. Oskar Felkl měl v Roudnici hned několik informátorů, většinou se s nimi scházel na čerpací stanici poblíž pracovního úřadu. Benzinovou pumpu Fanto obsluhoval František Frnaněk. Ten fungoval jako informátor Felkla, pomocí Fraňka se také Felkl domlouval na místech schůzek s ostatními konfidenty. U některých svých konfidentů Felkl i přespával. Jedním z nich byl Vojtěch Job,²³⁴ který neuměl německy, Felkl ale na štěstí pro Joba uměl skvěle česky. Job udal mnoho osob, z nichž dvě zemřely. Kvůli sporům také udal svého bratra Antonína Joba a jeho syna Přemysla pro černé obchody a ukrývání zbraní. V roce 1944 udal Job okresního hejtmana dr. Edmunda Petterse, že spolupracuje s Čechy, Petters byl sice vyšetřován, ale bezvýsledně. Vojtěch Job kvůli tomuto udání skončil v KT. Petterse udal údajně proto, že mu nevydal povolení k jízdě na motorovém kole.²³⁵ Čech Vojtěch Job se narodil 28. března 1908 v Brníkově, žil společně se svou ženou a pěti dětmi v Roudnici nad Labem, kde se živil jako montážní mistr. Kvůli několika udáním a konfidentství u kladenského gestapa měl být v roce 1947 popraven. Trest, který mu MLS Litoměřice ulo-

²³² Doktor Jan Pospíšil po válce působil na ministerstvu vnitra, Václav Doleček zase na ministerstvu zemědělství v Praze. V případě se Švagrovským nevyprávěli.

²³³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 137, Lsp 469/47.

²³⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 442/47.

²³⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 442/47.

žil, byl ale milostí prezidenta republiky zmírněn nejprve na doživotí,²³⁶ díky amnestii v roce 1955 pak na dvacet pět let.

Alfred Rziha, též Říha, bydlel od roku 1937 se svou ženou v Roudnici. Po okupaci dostal říšskou příslušnost, jako nezaměstnaný byl přidělen jako zámečnický do Ringhoffer-Tatry. Následně pracoval jako řidič u úřadu práce a pro svou dobrou znalost obou jazyků byl přidělen jako úředník pasového a hospodářského oddělení kladenského gestapa. Zastával také funkci tlumočnicka a řidiče. Na Kladně působil od června 1941 do poloviny roku 1942, kdy byl přeložen ke gestapu v Kolíně.²³⁷ Rzihovi podával informace o obyvatelných Roudnice i František Franěk. Udal mu například obuvnického pomocníka Karla Emingera pro poslech zahraničního rozhlasu a šíření zpráv takto získaných, Eminger skončil na dva roky ve vězení.²³⁸ Franěk udal kromě Emingera dále např. Karla Nesvatbu pro ukrývání ruských zajatců. Nesvatba byl předvolán na gestapo kvůli výslechu. Pod tíhou událostí spáchal sebevraždu. Nebylo tedy překvapením, že si Franěk od MLS Litoměřice vyslechl rozsudek v podobě absolutního trestu a v den jeho vynesení, 22. ledna 1946, byl popraven.²³⁹

Obzvláště zvráceným kolaborantem byl Bohumil Petrán,²⁴⁰ stavební polír z Vědomic. Ten spolupracoval s pražským gestapem. Účastnil se zatýkání udaných osob, dokonce s nimi jezdil autem, ale měl zakrytý obličej, aby jej nepoznali. Účastnil se výslechů v Pečkově paláci, byl ale skrytý, až když vyslýchaný nechtěl přiznat některou skutečnost, vylezl z úkrytu a konfrontoval ho. Stavebního dělníka a zápasníka z Roudnice nad Labem Františka Brodského svázali při výslechu do kozelce, pak jej mlátili do obličeje, lámali mu ruce a polévali jej vodou. Měl se přiznat k tomu, že vozil vězňům do terezínského ghetta cigarety a maso. Brodského následně odvezli do Malé pevnosti Terezín, kde spáchal sebevraždu. MLS Litoměřice potrestal Petráně v roce 1946 dvaceti pětiletým odnětím svobody. 30. března 1947 utekl z práce v železárnách v Králově Dvoře u Berouna.

²³⁶ Job byl jeden z mála, kterému byl trest smrti milostí prezidenta zmírněn, u MLS Litoměřice se tak stalo ve dvou případech, kromě Joba se jednalo o Wenanze Wintera, který se měl účastnit v září 1938 puče v Tisé.

²³⁷ V Kolíně zůstal do roku 1944, do osvobození působil v Benešově. Jako gestapák měl být velmi krutý a násilný. MLS v Kutné hoře jej 14. 4. 1947 odsoudil k trestu smrti. KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: „malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, s. 237-241.

²³⁸ Po dobu věznění jej potravinami podporoval jeho přítel, se kterým poslouchal zahraniční rozhlas, Karel Hás. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 13, Lsp 11/46.

²³⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 13, Lsp 11/46.

²⁴⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 138, Lsp 388/46.

Případ manželů Fraňkových ukazuje lidskou tragédi způsobenou snahou ochránit sebe samého. Pavla a Jan Fraňkovi udali strojníka na pile v Roudnici Aloise Miňonského pro nedovolené ukrývání zbraní. Němečtí četníci jej po zatčení předali do věznice okresního soudu v Roudnici, kde ještě v noci svého zatčení, 18. listopadu 1943, spáchal sebevraždu oběšením.²⁴¹ Miňonský ukrýval na pile pod pilinami tři pušky. Franěk Miňonskému s ukrýváním zbraní pomáhal. Údajně se ale bál, aby v případě nalezení nepadla vina i na něj, tak se svěřil manželce. Ta celou věc nahlásila německým četníkům, kteří následně prohledali pilu a zbraně našli. To nebylo její první udání. Fraňková udala už v roce 1942 rodinu Kňourkovou, jelikož zjistila, že její manžel Jan má milostný poměr s paní Kňourkovou. MLS Litoměřice odsoudil Fraňkovou k doživotnímu odnětí svobody a Fraňka k 25 letům.²⁴²

Skupinka roudnických vlajkařů²⁴³ s oblibou způsobovala problémy v hotelu Koruna. Od jara 1939 navštěvovali hotelovou restauraci, zejména o sobotách, kdy se konaly taneční večírky. Podle výpovědi majitele hotelu Malého, jej jeden z nich, jistý Baudiš, občas upozornil, že hodlají přijít, tak majitel varoval personál, aby se nenechal vyprovokovat. Vlajkaři byli na návštěvníky i personál nepříjemní. Žádali hraní ruských písní, aby zjistili reakce návštěvníků a personálu, poslouchali hovory hostů a dělali si o nich poznámky, mnoho návštěvníků přestalo do zařízení chodit. Nařídili Malému, aby měl v hotelu k nahlédnutí časopis *Vlajka*, když odmítl, přišel mu domluvit vedoucí roudnické Vlajky Bohumil Holman. Vlajkař Aleš Sýkora se dožadoval poslechu německých zpráv z bojiště v rozhlasu v restauraci hotelu, pak si vytáhl notýsek, díval se na hodiny a zapisoval si reakce.²⁴⁴

Jedním z tzv. ideologických kolaborantů, tedy těch, kteří s okupanty spolupracovali, protože souhlasili s jejich ideologií a věřili v ní, byl obchodní zástupce dílny Praga v Roudnici nad Labem Josef Nedoma.²⁴⁵ Během nacistické okupace si u něj nechávali opravovat vozidla převážně nacističtí úředníci a němečtí vojáci. Před okupací byl Nedoma poměrně populární občan Roudnice, kandidát na poslanectví a členem Národní obce fašistické (NOF).

²⁴¹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. Sign. 32. Kr. 5, Lagebericht für den Monat November 1943.

²⁴² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 15/46.

²⁴³ Aleš Sýkora, František Podnecký, Petr Jesche, Jirí Dvořáček a jistý Baudiš.

²⁴⁴ Sýkora byl zapřisáhlým antisemitou, na schůzkách Vlajky několikrát navrhoval útok na židovské obchody a domy. Na začátku okupace napadl Bedřicha Löwiho, který na následky zranění zemřel. V roce 1948 odsoudil MLS Litoměřice Aleše Sýkoru k tříletému odnětí svobody. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 442/47.

²⁴⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp 82/48.

Podle výpovědí svědků se Nedoma přátelil s Němci, kteří si u něj v dílně nechali opravovat auta. Při poslechu rozhlasových projevů Emanuela Moravce si údajně potleskával a vysmíval se těm, kteří poslouchali vysílání z Londýna. Svým zaměstnancům, aby je donutil k lepším pracovním výkonům, vyhrožoval, že je za pozdní příchod, případně za neplnění povinností, nechá poslat na nucené práce. Němce zdravil zdviženou pravicí se slovy Heil Hitler. Toto gesto bylo pro Čechy nepatřičné a Němcům bylo většinou k smíchu.²⁴⁶ Jako člen správní komise města měl v roce 1942 navrhnout příspěvek pro Německý červený kříž ve výši 20 000 K. Tato částka se zdála většině zastupitelů přehnaná a proto město poslalo 2 000 K.

Jednou, když v jeho dílně opravovali vozidla německých vojáků, se ztratila karданová hřídel jednoho z vozidel. Ztráta se vyšetřovala, padlo podezření, že ji ukradl někdo ze zaměstnanců nebo učňů. Hrozilo, že celá záležitost půjde před soud, Nedoma zjistil, že hřídel schoval jeden z vojáků, kterému se nechtělo odjet z města. V květnu 1945 si prchající Němci brali u Nedomy auta, údajně pod pohrůzkou zabití jeho rodiny. MLS Litoměřice Nedomu odsoudil k jednoletému odnětí svobody za podporu a propagaci nacistického hnutí.

Absurdním projevem poválečné retribuice se stalo trestání intimních styků s Němci, stát tehdy zasahoval do soukromého života jedinců, rozhodoval o tom, do koho se smí zamilovat. Za tzv. horizontální kolaboraci²⁴⁷ byly nejvíce postihovány ženy. Tyto „přečiny“ trestaly TNK okresních úřadů, ale záznamy o vztazích českých žen s Němci se objevují i ve spisech MLS. Už během okupace se tyto styky trestaly. Pokud se zjistilo, že má německá žena poměr s cizím zajatcem, hrozil trest až šesti let vězení pro oba. Zakázané byly také milostné styky s osobami označenými Norimberskými zákony za Židy. Podle nacionálně-socialistické terminologie docházelo k prznění ras. Po válce se tyto vztahy po celé Evropě trestaly z druhé strany. Například francouzské ženy trestali za poměr s německými vojáky oholením hlavy.²⁴⁸

Prostitutka Marta Broučková si, když byly po zřízení Protektorátu zrušeny nevěstince, vodila své zákazníky, převážně německé vojáky, k sobě do bytu. Poté, co její

²⁴⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 129, Lsp 374/47.

²⁴⁷ O problematice horizontální kolaborace a trestání takovýchto vztahů: DAVIES, Peter, pozn. 34, s. 103-127. KMOCH, Pavel, LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Zakázaná láska. Trestní postih milostných vztahů v letech 1938-1948. In: MÄRC, Josef a kol. *Žena jako subjekt dějepisného vyučování (genderová tematika ve výuce dějepisu)*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2010, s. 113-133.

²⁴⁸ DEÁK, István, pozn. 35, s. 181.

domovnice udala celou záležitost u policie, vyhrožovala jí Broučková udáním na gestapu za poslech rozhlasu. To by nebylo první udání, které by Broučková učinila. V dubnu 1943 udala Václava a Teklu Hemelíkovi za poslech cizího rozhlasu. MLS Litoměřice ji v roce 1946 odsoudil k desetiletému odnětí svobody.²⁴⁹

Tehdy šestnáctiletá Jaroslava Weisová, dcera obávané roudnické udavačky, se během první mobilizace stýkala s českými vojáky, kteří se zdržovali ve městě. Během okupace zase s německými. Velitel zakazoval vojákům styk s Weisovou, jelikož se ve městě vědělo, že trpí pohlavní chorobou.²⁵⁰

3.2.4 Podoby odboje

Odboj se formoval pomalu a z počátku se jednalo jen o malé skupinky přátel a známých, kteří převážně rozebírali zprávy ze zahraničního rozhlasu a šířili je šeptandou. Někteří se uchýlovali k sabotážím, jak v průmyslových podnicích, tak na železnicích. Za formy odboje lze považovat i pomoc potřebným, jako například osobám označeným Norimberskými zákony za Židy či válečným zajatcům. Projevy odboje tak můžeme rozdělit do dvou skupin, odboj organizovaný a odbojová aktivita jednotlivců. Francouzský historik Jacques Semelin chápe odboj jako činnost skupin bojujících proti režimu, sabotáže a další projevy rezistence jednotlivců označuje jen jako nesouhlas s režimem či občanskou neposlušnost.²⁵¹

K příkladům občanských odbojových aktivit můžeme zařadit případ Josefa Hykyše. Bývalý primář roudnické nemocnice, MUDr. Hykyš, musel svou pozici opustit kvůli sporům ve vedení nemocnice.²⁵² Po odchodu si otevřel soukromou praxi. Snažil se pomáhat lidem, aby se vyhnuli nucenému nasazení, dával jim osvědčení o zdravotní neschopnosti, úředně je doporučoval jen na kancelářské práce. Když dělník Pacenhauer uprchl z benzinové továrny v Mostě, kvůli leteckým náletům, Hykyš mu napsal potvrzení, že má nervovou horečku a není zodpovědný za své chování, jinak mu až hrozil trest smrti. Často psal dělníkům potvrzení o nemoci, aby si odpočinuli od práce. Hykyš podle mnohých svědectví ženám potvrzoval, že stále kojí, aby dostávaly větší přiděly potravin. Jako lékař mohl také předepisovat větší přiděly potravin nemocným, snažil se

²⁴⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 36, Lsp 537/46.

²⁵⁰ Podle dochovaných dokumentů se jejich choroba projevovala různými boláky po celém těle. Informace o Jaroslavě Weisové pocházejí z trestního spisu proti její matce Emilii, jejíž případ je popsán podrobněji v podkapitole o židovské menšině v Roudnici. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 40, Lsp 725/46.

²⁵¹ SEMELIN, Jacques, pozn. 32, s. 27.

²⁵² NA Praha, fond Úřad říšského protektora 1939 – 1945. Sign. 1005. Kr. 299, Situační zpráva SD č. 161/39, 4. 12. 1939, s. 8.

takto přilepšit i zdravým. Aby nebylo na první pohled patrné, že píše příliš mnoho předělových listů pro nemocné, podváděl. Potvrzení se psala ve dvou vyhotoveních, jedno zůstalo u lékaře a druhé pro vyživovací úřad okresního úřadu, byly číslované. Hykyš tak každý 4. list psal na dvě různé od sebe daleko bydlící osoby, aby na první pohled nebylo patrné, že jich předepisuje mnoho. Předepisoval hlavně zvýšení dávek tuků, cukrů a alkoholů.²⁵³ I přes opatrnost byl pro vystavování tolika potvrzení o nemocech a předepisování zvyšování přidělů potravin německým orgánům podezřelý. Údajně aby se ochránil, vstoupil do Vlajky.²⁵⁴

Po válce jej MLS Litoměřice vinil z podpory a propagace nacistického hnutí, členství ve Vlajce a vyhrožování několika osobám pracovním táborem. V roce 1946 jej MLS Litoměřice zprostil obvinění.²⁵⁵ V tzv. druhé retribuci byl jeho případ projednáván znovu, Hykyše soud opět obvinění zprostil.

Někteří muži, kteří měli na starosti zásobování věznice Malé pevnosti i ghetta Terezín, nasazovali vlastní životy a pašovali vězňům balíčky s potravinami či dopisy. Josef Nedoma,²⁵⁶ zástupce automobilové dílny Praga v Roudnici, pomohl některým terezínským vězňům z Malé Pevnosti, aby se mohli setkat se svými manželkami, případně jim pašoval cigarety a potraviny. Nutno podotknout, že tyhle služby poskytoval Nedoma nezištně.

Jaroslav Cafourek vozil s koňmi do ghetta v Terezíně písek, při tom internovaným pašoval cigarety. Tuto okolnost udala na okresní četnické stanici v Roudnici jeho manželka Marie Cafourková v srpnu 1942. Učinila tak poté, co se manželka snažila odvést od milenky a on ji fyzicky napadl. Záležitost předali četníci kladenskému gestapu. To Cafourka zatklo a následně uvěznilo v Malé pevnosti Terezín. Z Terezína byl poslán do KT Osvětim, kde v roce 1943 zemřel na skvrnitý tyfus. Po válce hrozil udavačce trest smrti, který byl zmírněn na desetileté odnětí svobody, jelikož údajně svého činu litovala. Když byl její muž v Terezíně, nosila mu balíčky s potravinami. Na druhou stranu po jeho smrti za něj pobírala dávky. Podmínečně byla propuštěna již v roce 1951.²⁵⁷

²⁵³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp 80/48

²⁵⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp 80/48.

²⁵⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 57, Lsp 1279/46.

²⁵⁶ Jeho případ je popsán výše. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp 82/48.

²⁵⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 107, Lsp 16/47.

Našli se i tací, kteří chtěli na tragédii jiných vydělat. Kamnář František Jirkovský z Roudnice, využívaje jejich těžké životní situace ke svému obohacení. Nabízel pomoc lidem internovaným v ghettu v Terezíně, tím že může kontaktovat jejich blízké, případně dodat balíčky. Domáhal se finanční odměny, většinou pouze sebral peníze a kontakt nezařídil. Jirkovský byl v roce 1946 odsouzen MLS Litoměřice pro udání několika osob odsouzen k doživotnímu odnětí svobody.²⁵⁸

Ke konci války můžeme v řadách roudnického obyvatelstva najít i tzv. falešné odbojáře. S postupně se vyjasňující situací, když už bylo jasné, že Německo válku prohraje, můžeme u některých, původně přesvědčených kolaborantů, pozorovat změnu postoje.²⁵⁹ Snažili se postupně zbavovat symbolů nacistického Německa, obrazů, bust, knih,²⁶⁰ začali opět mluvit na veřejnosti česky. Pomáhali při zatýkání jiných kolaborantů a přidávali se k odbojovým skupinám. Někteří z roudnických kolaborantů, například manželé Polákoví, věřili po většinu války ve vítězství Německa, mluvili s ostatními pouze německy a stýkali se výhradně s Němci. Manželé prý ještě na začátku roku 1945 vychvalovali vše německé a vysmívali se množnosti osvobození. Podle svědectví podaných před MLS Litoměřice, když začalo být jasné, že Němci válku prohrají, přestali mluvit německy a začali se chovat jako řádní Češi. Josef Polák byl bývalý legionář, jeho žena Anna byla napůl Němka. Její bratr žijící v Říši ji prý nabádal, aby si rodina požádala o říšské občanství. Říšskou příslušnost nakonec získala jen Poláková a jejich dcera Hana. Rodiny roudnických kolaborantů si u Polákové, která často jezdila za bratrem do Říše, objednávali portréty Hitlera a dalších. Rodina se stýkala s důležitými roudnickými německými rodinami správce lobkovického statku Hanse Ziemanna²⁶¹ a bývalého vedoucího NSDAP v Roudnici Heřmana Rožmitalského. Na druhou stranu, když probíhaly v Roudnici prohlídky gestapa, schovala Poláková své sousedce Anně Titěrové u sebe zakázané politické knihy a potraviny nad rámec lístků. Za podporu a

²⁵⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 29, Lsp 335/46. *Případ Jirkovského z Roudnice u MLS v Litoměřicích*. Svobodný Máchův kraj, roč. 1, č. 22, s. 2.

²⁵⁹ MOHN, Volker, pozn. 27, s. 49.

²⁶⁰ V archivu města se objevuje stížnost, že v závěru roku 1944 se mnozí roudničtí vlastníci zbavují obrazů a bust zobrazujících Hitlera a dalších propagačních materiálů. SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 114, Městský úřad v Roudnici n. L., číslo jednací 96-IV., 12. 1. 1945. NA Praha, fond Úřad říšského protektora 1939 – 1945. Sign. 1005. Kr. 299, Situační zpráva SD č. 19/34, 18. 1. 1945, s. 15.

²⁶¹ Hans Ziemann stál v letech 1938-1945 v čele lobkovického statku. Vnucenou správu majetku Maxe Lobkovic převzali dva úředníci pozemkového úřadu v Praze, Ziemann a Paul Eickert. Od září 1939 jej spravoval pouze Ziemann. Zahrnoval majetek v Roudnici, Nelahozevsi a Vysokém Chlumci, včetně pivovaru v Roudnici. ČERMÁKOVÁ, Anna. Vývoj a organizace majetkové držby roudnických Lobkoviců od roku 1920 do jejího zániku. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR Roč. 22, č. 1, 1972, s. 423.

propagaci nacistického hnutí MLS Litoměřice odsoudil Annu Polákovou ke dvěma rokům a šesti měsícům odnětí svobody. Josef Polák nebyl souzen.²⁶²

Organizovaný odboj byl okupanty stíhán,²⁶³ jeho členové byli po dopadení ve většině případů odsouzeni k trestu smrti. Obrana národa, založená v roce 1939, organizovala převážně bývalé generály a důstojníky československé armády, legionáře i sokoly.²⁶⁴ V Obrance národa působil agronom okresního úřadu v Roudnici nad Labem Štěpán Benda, ten byl zatčen v červenci 1942.²⁶⁵ V lednu 1943 soudil pražský lidový soud sedm členů Obrany národa. Mezi nimi byl i major bývalé československé armády a učitel na zemědělské škole v Roudnici Josef Straka. Soud je vinil z velezrady v době největšího nebezpečí války a i za členství v tajné české organizaci, jejímž cílem bylo odtrhnout Protektorát od Říše a tím měli napomáhat nepříteli Říše. Pět ze sedmi souzených poslal soud na smrt, včetně Straky.²⁶⁶

Komunistický odboj se začal formovat až v roce 1941, po porušení dohody o neútočení mezi nacionálně-socialistickým Německem a SSSR.²⁶⁷ V Roudnici nad Labem stál v čele komunistického odboje Jaroslav Hodek, který připravoval různé sabotáže, jeho skupina byla v kontaktu se sokolskou a hasičskou organizací. Po krejčovském mistrovi Hodkovi i jeho synovi se pátralo v celém okrese, jednu dobu se měli skrývat v Lounkách.²⁶⁸ 13. listopadu 1942 došlo k zatčení Hodka i jeho syna. Ukrývali se v zamaskované díře v jednom zahradnictví v Roudnici. Pro pomoc komunistům Hodkovi a jeho synovi zatklo gestapo dalších 16 osob.²⁶⁹ Jaroslav Hodek zemřel v Malé pevnosti Terezín.²⁷⁰ Úkryt Hodka v Lounkách měl udat sadař Václav Horký. MLS Litoměřice jej soudil ještě pro udání dvou osob u úřadu práce. Pro nedostatek důkazů byl ale zproštěn.²⁷¹ Dalším komunistickým odbojářem byl Antonín Holota, zatčený počátkem roku 1942. V květnu 1943 pak došlo k masovému zatýkání roudnických odbojářů.²⁷²

²⁶² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 81, Lsp 1389/46.

²⁶³ Výčet organizovaných odbojových aktivit není kompletní v Roudnici nad Labem, podává jen informace získané z trestních spisů MLS Litoměřice.

²⁶⁴ MICHLOVÁ, Marie, pozn. 19, s. 24.

²⁶⁵ ČELOVSKÝ, Bořivoj, pozn. 209, s. 367.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 391. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart 140, Lsp 16/48.

²⁶⁷ DAVIES, Peter, pozn. 34, s. 29.

²⁶⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 152, Lsp 131/48.

²⁶⁹ ČELOVSKÝ, Bořivoj, pozn. 209, s. 382.

²⁷⁰ KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír, pozn. 51, s. 23.

²⁷¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 152, Lsp 131/48.

²⁷² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp 80/48.

3.3 Židovská komunita v Roudnici nad Labem

Nejstarší záznamy o židovském osídlení města Roudnice pochází z první poloviny 16. století. V polovině 17. století žilo v Roudnici přes dvě stě židů. Postupně zde vznikla jedna z nejpočetnějších komunit v Čechách. V roce 1880 ve městě trvale bydlelo 523 židů. Ve 20. století jejich počet klesal, v roce 1930 už v Roudnici žilo jen dvacet židovských rodin, celkem 166 osob, tedy zhruba 1% obyvatel.²⁷³ V roce 1938 se jejich počet zvýšil v souvislosti s příchodem židovských uprchlíků z odtrženého pohraničí. Po zřízení Protektorátu ale mnozí zvolili možnost odchodu ze země, tak jako rodina místního výrobce zemědělských strojů Bächra. Ti odešli v dubnu 1940 do Argentiny. Na jaře 1939 žilo v Roudnici 111 osob židovského původu.²⁷⁴ Uprchlíci přicházející z pohraničí, případně navracející se ze Slovenska, měli mít v Roudnici, dle pokynů ministerstva sociální péče, přednostní právo na nákup nemovitostí po Židech, kteří uprchli či emigrovali.²⁷⁵

První židovská čtvrť v Roudnici ležela nedaleko místního zámku, stála zde synagoga i hřbitov a 16 domů.²⁷⁶ V roce 1615 došlo ke zrušení čtvrti kvůli budování kapucínského kláštera.²⁷⁷ Nová židovská čtvrť vznikla v současné Havlíčkově ulici, kde byl umístěn i nový hřbitov a nová synagoga. Druhá roudnická synagoga byla v polovině 19. století zbouraná kvůli stavbě železnice. Třetí synagoga byla budována v letech 1852 a 1853 v novorománském slohu poblíž té původní. Během okupace budova synagogy chátrala a město ji chtělo využít pro potřeby muzea, k čemuž ale nedošlo.²⁷⁸ Podle dochovaných policejních spisů bylo za války oblíbenou zábavou místní mládeže rozbíjet okna u synagogy.²⁷⁹ Po válce sloužila budova jako internát. V současnosti v ní sídlí restaurace.²⁸⁰

²⁷³ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Inventář, Vývoj města a správy, s. IV. FIEDLER, Jiří. *Židovské komunity v Čechách a na Moravě*. In: Holocaust.cz [online]. 7. 8. 2011 [vid. 27. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/zidovske-komunity-v-cechach-a-na-morave/jiri-fiedler-zidovske-pamatky-v-cechach-a-na-morave/roudnice-nad-labem/>.

LAUBE, Jiří. Židé a Roudnice nad Labem – Co připomněla výstava? In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea č. 6/1, 1996, s. 144. FRANC, Miroslav. Židé z Roudnice nad Labem za druhé světové války. In: *Terezínské listy: sborník Památníku Terezín* Praha: Oswald 30, 2002, s. 31.

²⁷⁴ FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 35.

²⁷⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 38, Lsp 630/46.

²⁷⁶ LÖWY, Felix E. *Raudnitz a. d.E.* In: *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti*. I. Brno: Židovské nakladatelství, 1934, s. 523.

²⁷⁷ LAUBE, Jiří, pozn. 273, s. 142.

²⁷⁸ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63, Kr. 113, Zápis ze schůze městské rady z 24. června 1940, s. 189-190.

²⁷⁹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63, Kr. 181, Policejní úřad města Roudnice n./L., č. j. 297, 3. 8. 1940.

²⁸⁰ LAUBE, Jiří, pozn. 273, s. 143.

Židovští obyvatelé Roudnice pomohli městu k jeho hospodářskému prospěchu – rodina Bächrova založila továrnu na zemědělské stroje, rodina Langweilů knoflíkařský závod Butonia, rodina Mastizzů vybudovala továrnu na plechové zboží – MEWA, rodina Lewi firmu na zpracování korku Kork. Tyto podniky zaměstnávaly mnoho obyvatel Roudnice i okolí.²⁸¹

Postavení osob židovského původu se, nejen v Roudnici nad Labem, značně změnilo se vznikem Protektorátu. Již v období 2. republiky fungovala určitá rasová opatření,²⁸² nacistická politika je ale podstatně zpřísnila. Osoby označené Norimberskými zákony za Židy měly být vyřazeny z veřejného i hospodářského života, zabaven jim majek a odděleny od zbytku společnosti v tzv. ghettu bez zdí a následně soustředěny ve skutečných ghettech.²⁸³

Prvním krokem k perzekuci osob židovského původu byla arizace jejich majetku, kterou legalizovalo nařízení říšského protektora Konstantina von Neuratha o židovském majetku z 21. června 1939, které oficiálně zavádělo v platnost Norimberské zákony v Protektorátu.²⁸⁴

Osoby podléhající rasovým nařízením nesměly vycházet po 20. hodině z domu, po zavedení přidělového systému měly nižší přiděly potravin, v obchodech směly nakupovat jen v určený čas. Podle vyhlášky okresního úřadu v Roudnici nad Labem o přístupu Židů do veřejných podniků, z 28. srpna 1939, v zájmu veřejného klidu a bezpečnosti nesměly osoby označené podle Norimberských zákonů za Židy navštěvovat kavárny, vinárny ani zahradní restaurace.²⁸⁵ Dále nesměly navštěvovat kina, divadla, parky, dětská hřiště a jiné veřejné prostory. V září 1939 musely odevzdat hudební nástroje a rádia.²⁸⁶ Židé také nesměli chovat domácí mazlíčky. Ztratili většinu svého majetku a ve většině případů i zaměstnání.²⁸⁷ Zaměstnanci museli podávat osvědčení o svém původu, pokud se prokázalo, že mají židovský původ, byli propouštěni ze zaměstnání, uvolněná místa měli nahradit uprchlíci z pohraničí. Nezaměstnaní Židé se pak posílali

²⁸¹ Tamtéž, s. 143.

²⁸² Židé byli omezováni ve výkonu některých povolání a propouštěni ze státní správy. Profesní organizace lékařů a právníků usilovaly o vyloučení Židů, často konkurentů. Čeští průmyslníci zase spatřovali v židovském majetku možnost se obohatit a taktéž se zbavit konkurence. KÁRNÝ, Miroslav, pozn. 29, s. 178. HAHN, Fred, pozn. 29, s. 193.

²⁸³ BLODIG, Vojtěch, KRYL, Miroslav, pozn. 29, s. 199.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 199.

²⁸⁵ FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 35.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 36.

²⁸⁷ BLODIG, Vojtěch, KRYL, Miroslav, pozn. 29, s. 201. FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 35.

na různé manuální práce jako stavba železnic či kácení stromů. V roce 1941 pak vyšlo nařízení o nuceném pracovním nasazení Židů, posílání byli hlavně do stavebnictví.²⁸⁸

Dalším aspektem vyřazení ze společnosti bylo zamezení vzdělání. Od školního roku 1939/1940 byly židovské děti vyloučeny z německých škol, o rok později i ze škol českých. V létě 1942 pak vyšel zákaz veškerého vyučování židovských dětí, tedy i soukromého.²⁸⁹

Osobám židovského původu bylo umožněno se z okupovaného území vystěhovat. Okupační orgány zřídily v červnu 1939 pro potřebu emigrantů tzv. Ústřednu pro židovské vystěhovalce, v srpnu 1942 došlo k jejímu přejmenování na Ústřední úřad pro uspořádání židovské otázky v Čechách a na Moravě. Teoreticky bylo vystěhovalce možné do ledna 1942, kdy bylo na konferenci ve Wannsee rozhodnuto o „končném řešení židovské otázky“ v podobě jejich fyzické likvidace. Možnost emigrace však fakticky skončila se začátkem války.²⁹⁰

V březnu 1940 vyšlo nařízení tzv. o péči o Židy a židovské organizace. Toto nařízení vedlo k registracím těchto osob a jejich následným deportacím. Registrace se prováděly opakovaně, konkrétně ihned po vyhlášení Protektorátu, kdy měly být odevdány seznamy členů náboženských obcí, dále v říjnu 1939 a na podzim 1941.²⁹¹

Proces odstraňování osob židovského původu z veřejného života vyvrcholil právě v roce 1941 jejich shromažďováním v ghettu v Terezíně a jejich následnými transporty do vyhlazovacích táborů. O zřízení ghetta v Terezíně rozhodli nacističtí představitelé Protektorátu v čele se zastupujícím říšským protektorem R. Heydrichem 17. října 1941. Město, vzdálené od Roudnice nad Labem pouhých 16 km, bylo vybudováno v závěru osmnáctého století jako pevnost střežící severní přístupy do vnitrozemí Čech. Od roku 1782 měl Terezín statut města. Během vlády Habsburků zde byla věznice pro vojenské i politické vězně. Před nacistickou okupací mělo město zhruba 3 500 civilních obyvatel a stejný počet vojáků. Nacistické plány počítaly s umístěním až 60 000 osob židovských vězňů.²⁹²

²⁸⁸ FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 32.

²⁸⁹ KASPEROVÁ, Dana. Vzdělávání židovských dětí v protektorátu Čechy a Morava v letech 1939 – 1942. In: *Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Praha: UK PedF 55, 2005, s. 219-221.

²⁹⁰ BLODIG, Vojtěch, KRYL, Miroslav, pozn. 29, s. 200.

²⁹¹ Tamtéž, s. 203.

²⁹² Tamtéž, s. 204.

Nacisté se snažili vyvolat dojem, že v Terezíně bude zřízeno ghetto jako samo-správný celek, kde budou moci Židé v klidu pracovat a žít do konce války. Dne 24. listopadu 1941 dorazila do Terezína skupina 342 mladých židovských mužů, tzv. komando výstavby, jejímž úkolem bylo připravit terezínské kasárny pro následující transporty, které do Terezína přijížděly od 30. listopadu. Transporty směřovaly nejprve do 2, 5 km vzdálených Bohušovic nad Ohří, odtud museli vězni putovat pěšky do Terezína. Koleje do města vybudovali sami vězni, proto od června 1943 proudily transporty přímo do města.²⁹³ Z Roudnice nad Labem bylo během války transportováno do ghetta Terezín ze 111 osob označených za Židy celkem 95, z nich 66 zemřelo v KT či během transportů.²⁹⁴

Život v ghettu řídila komandatura SS, v jejím čele stál táborový velitel. V této funkci se vystřídali tři muži, všichni s hodností SS-Obersturmführer – dr. Siegfried Seidel, Anton Berger a Karl Rahm. Jak prokázala mnohá svědectví táboroví vedoucí i ostatní příslušníci SS s vězni zacházeli špatně, často docházelo k fyzickým útokům a mučení.²⁹⁵ Fungovala zde i židovská samospráva, která podléhala vedení SS, měla však jen malou možnost odlehčit osudu vězňů. V čele samosprávy stál židovský starší a jeho zástupce, poradním orgánem byla rada starších. Ve funkci židovského staršího se vystřídaly tři osoby – Jakob Edelstein, dr. Paul Eppstein a dr. Benjamin Murelstein.²⁹⁶

²⁹³ Tamtéž, s. 204.

²⁹⁴ FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 37-38. FRANC, Miroslav. Holocaust a roudničtí Židé. Několik poznámek k tématu. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovu Podřipského muzea Karla Rozuma č. 8/1, 1998, s. 64.

²⁹⁵ Pro své činy byli všichni tři táboroví vedoucí odsouzeni k trestu smrti. Siegfried Seidel 14. listopadu 1946 ve Vídni. Karl Rahm byl odsouzen litoměřickým MLS 30. dubna 1947 a téhož dne i popraven. Antonín Burger byl souzen MLS Litoměřice v nepřítomnosti v roce 1948. Do Československa nebyl nikdy vydán, údajně žil v NDR. Podrobněji: LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Ghetto Terezín a Mimořádný lidový soud v Litoměřicích v letech 1945–1948. In: HAMÁČKOVÁ, Vlastimila, HANKOVÁ, Monika, LHOTOVÁ, Markéta, eds. *Židé v Čechách: sborník příspěvků ze semináře konaného 24. a 25. října 2006 v Liberci*. Praha: Židovské muzeum v Praze ve spolupráci se Severočeským muzeem v Liberci, 2007, s. 75-79. BLODIG, Vojtěch, KRYL, Miroslav, pozn. 29, s. 205.

²⁹⁶ Po rozhodnutí, že zde bude i starobní ghetto pro Židy z Německa a Rakouska, tedy osoby starší 65 let a významné osoby, se počet vězňů značně navýšil. Proto byla 16. února 1942 zrušena obec Terezín a zbylí civilní obyvatelé se museli vystěhovat. Od jara 1943 docházelo ke zkrášlování města pro plánovanou návštěvu ze zahraničí. Došlo ke zlepšení vzhledu domů, zelených ploch i k posílení samosprávy. Delegace měla přesně naplánovanou trasu ghettem a vězni nacvičené odpovědi na případné dotazy. K návštěvě zahraniční delegace došlo 23. června 1944. Od ledna 1945 přicházeli do ghetta i Židé ze smíšených manželství a židovští míšenci. K druhé návštěvě zahraniční delegace došlo 6. dubna 1945. Na konci dubna prchaly rodiny dozorců a docházelo k pálení archivu. Od 20. dubna přijížděli do ghetta, kvůli postupu spojeneckých vojsk, evakuační transporty z vyklizených KT. Na konci války se v táboře rozšířil skvrnitý tyfus. Již 2. května převzal pod svou ochranu tábor mezinárodní červený kříž. Vedoucí tábora utekli, místo nich sem proudili čeští lékaři, zdravotníci a sovětská armádní zdravotní služba. Město bylo na 15 dní v karanténě. Vězni byli propuštěni, poslední opustili město v červenci a srpnu 1945. BLODIG, Vojtěch, KRYL, Miroslav, pozn. 29, s. 212-213.

Osoby židovského původu z Roudnice, které byly písemně povolány do transportu, se měly do dvou dnů dostavit do jedné ze dvou určených kladenských škol, kde docházelo k vyplňování formulářů a jejich registraci. Při odchodu do ghetta v Terezíně měly odevzdat většinu majetku, ponechat si směly maximálně 50 kg. Opuštěný židovský majetek měl na starosti okresní úřad, ten měl pověřit znalce k ohodnocení.²⁹⁷ Movitý majetek byl shromažďován v sále jedné roudnické restaurace, následně měl být odvezen kladenským oberlandrátem. Část majetku, včetně bytů byla prodávána v městských dražbách.²⁹⁸ Tak si například rodina Jíšova koupila zánovní ložnici,²⁹⁹ rodina Marie Tůmové, která přišla do Roudnice z Terezína, si koupila vybavení do celého bytu³⁰⁰ a Anna Poláková radiopřijímač.³⁰¹

V roce 1940, v době, kdy se připravovaly transporty Židů, nařídily německé úřady soupis všech zlatých předmětů, které vlastnily osoby židovského původu, směly si nechat jen zlaté snubní prstýnky a nezláté hodinky. Obchodník s kůží Karel Hybš se svou ženou Marií odnesli zlaté předměty k obchodníkovi Vladimíru Pauderovi,³⁰² který měl obchod se starožitnostmi v budově hotelu *Pošta*. Pauder měl během ohodnocování zpozorovat, že má Hybšová na ruce briliantový prsten z bílého zlata. Vyžádal si jej také k ohodnocení, ale když jim vracel ohodnocené předměty, prsten mezi nimi nebyl. Oficiálně odhady probíhaly v městské spořitelně, kde se předměty rovnou odevzdaly, zapečetily, majitel dostal potvrzení, že jsou věci v úschově. Hybš oslovil Paudera ze staré známosti.

Po válce na Paudera vznesl Hybš obvinění. MLS Litoměřice jej vinil z provinění podle §10 tzv. velkého retribučního dekretu, tedy ze zločinu proti majetku způsobeného národní, politickou či rasovou perzekucí, což měl využít ke svému obohacení.³⁰³ Vzhledem k tomu, že proti Pauderovi vypovídal jen Hybš, nebyl soud schopen

²⁹⁷ Truhlář František Hejtmánek měl na starosti ohodnocování židovského nábytku. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 37/45.

²⁹⁸ FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 46.

²⁹⁹ Po válce byla Jíšová souzena, že udala 3 muže – Františka Třísku, Josefa Kuchaře a ing. Odstrčila, údajně židovské míšence, že si v roce 1942 chtěli koupit v Roudnici dům. V daném domě žila se svou rodinou a její muž zde měl autoopravnu. V roce 1946 ji MLS Litoměřice zprostil obvinění z podpory a propagace nacistického hnutí. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 18 Lsp 108/46.

³⁰⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 19, Lsp 124/46.

³⁰¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 81, Lsp 1389/46.

³⁰² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 7/46.

³⁰³ Před mimořádnými lidovými soudy se přečiny proti Židům soudily hlavně podle § 10 tzv. velkého retribučního dekretu. Podle tohoto paragrafu se měli provinilci obohatit díky rasové diskriminaci. Antisemitismus a rasismus se dal soudit jako podpora a propagace nacismu podle §3, deportace Židů zase jako akty veřejného násilí a omezování zakotvené v §5. Podle § 7 zase zaviněné ztráty svobody, §8 zločiny proti majetku, udání osob židovského původu zase v paragrafu o udavačství (§11). BORÁK, Mečislav, pozn. 30, s. 103-107. BEDNAŘÍK, Petr, pozn. 30, s. 12-19.

prokázat, co se skutečně stalo a tak byl 29. března 1946 viny zproštěn. Marie Hybšová se z ghetta Terezín nevrátila.³⁰⁴

Svým antisemitským vystupování se nechvalně proslavili čeští fašisté, hlavně členové Vlajky. V říjnu 1938 rozšiřovali vlajkaři v souvislosti s příchody osob židovského původu z odtrženého pohraničí ve městě letáčky s nápisy: „*Židé, zde nejste vítáni*“. V únoru 1940 se v Roudnici uskutečnila přednáška *Žido-zednářství: metla lidstva*, které se zúčastnilo přes 100 osob. V souvislosti s přednáškou se po městě rozšířili i protižidovské letáky.³⁰⁵

Drogista a vlajkař Aleš Sýkora v září 1941 viděl bývalého krejčího Bedřicha Lewiho přecházet silnici v místě, kde nebyl přechod a křičel na něj: „*Pro Židy předpisy o přecházení neplatí?*“ Lewi, tehdy 73letý, na jeho slova nereagoval, šel dál a opíral o hůl. Sýkora k němu přispěchal a hůl mu sebral a mlátil jej s ní, hlavně do hlavy.³⁰⁶ Oba muže zatkl místní četnictvo. Aleš Sýkora dostal za ublížení na těle již za války 14 dní vězení. Lewi si po útoku stěžoval na bolesti hlavy, po jeho smrti potvrdil doktor Josef Hykyš, že následkem toho útoku měl výrony krve do hlavy. Sýkora po svém propuštění z vězení napsal červenou barvou antisemitský nápis na Lewiho dům. Jak zjistil soud, mezi otcem Aleše Sýkory a Bedřichem Lewim byly dávné spory. Lewi měl svým zaměstnancům ve 30. letech dokonce zakazovat nakupovat u Sýkorů v drogerii. Útok Sýkory mladšího na B. Lewiho tak byl motivován spíše osobními důvody.

Z výpovědí svědků před MLS Litoměřice, je ale patrné, Sýkora své protižidovské smýšlení projevoval i jinak. Na schůzkách Vlajky několikrát navrhoval útok na židovské obchody a domy.³⁰⁷ Údajně, pokud viděl Němce mluvit s Židem, upozorňoval je na skutečnost, že mluví s osobou židovského původu. Na svém obchodě měl vývěsku s nápisem: „*Židům vstup zakázán*“ mnohem dříve než to bylo úředně nařízeno. Měl také požadovat propuštění manželky Karla Steina z roudnického divadla, protože byla židovka.³⁰⁸

Aleš Sýkora se narodil 5. srpna 1905 v Roudnici nad Labem, v roce 1929 odešel do Litoměřic. Zde pracoval jako prodavač. V Litoměřicích byl proslaven svým humorem, ve 30. letech měl často imitovat Hitlerovy proslovy, u čehož se nechal foto-

³⁰⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 7/46.

³⁰⁵ FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 35. NA Praha, fond Úřad říšského protektora 1939 – 1945. Sign. 1005. Kr. 299, Situační zpráva SD č. 135/40, 17. 2. 1940.

³⁰⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 21, Lsp 165/46.

³⁰⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 442/47.

³⁰⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart 140, Lsp 16/48.

grafovat. Po záboru pohraničí se vrátil do rodného města, kde pracoval v rodinné drogerii. Do Roudnice se podle jeho slov dostaly ony fotografie, a protože se bál o svou bezpečnost, tak vstoupil do Vlajky, aby se chránil. MLS Litoměřice Sýkorův případ projednával 8. června 1948. Kromě výše zmíněných událostí jej vinil z udavačství. Sýkora měl Františku Maratovi udat, že státní zástupce Josef Hrouda pronesl v jeho obchodě hanlivé výroky proti Adolfu Hitlerovi. Marat této informace využil u soudu v Berlíně, který 10. listopadu 1939 projednával Hroudův případ. Hrouda měl již v březnu 1939 pronést v opilosti výroky proti Říši, což ho Marat udal příslušným úřadům. Josefa Hroudu potrestal berlínský soud patnácti měsíčním odnětím svobody. MLS Litoměřice Sýkoru za použití §16 o polehčujících okolnostech potrestal tříletým odnětím svobody. Soud zjistil, že během okupace ukrýval Jaroslavu Jelínkovi větší množství traktorového oleje, ač prý věděl, že je Jelínek židovským míšencem.

Trojice mladých členů roudnické Vlajky psala po městě opakovaně protižidovské nápisy. V srpnu 1940 byla trojice zadržena. Jednalo se o Jiřího Dvořáčka, Vladimíra Kameničku a Ferdinanda Podneckého.³⁰⁹ Na silnici poblíž mostu přes Labe napsali: *Rys mluví pravdu, Židé jsou psi, Vlajka vítězí!* Na četnickou stanici za ně přišel ve stejnokroji Vlajky orodovat Václav Majer, vedoucí mládeže Vlajky.³¹⁰

Dvořáček se svými dvěma přáteli se v roce 1940 účastnil taneční zábavy v sokolovně v Krábčicích poblíž Roudnice. Když zjistili, že je na zábavě přítomen i židovský mladík Vladimír Langweil, nejprve informovali pořadatele a žádali, aby Langweila vykárali z tanečního sálu. Když se tak nestalo, vyvedli jej sami. Podnecký mu nadával. Když se dostali ven, Dvořáček Langweila fyzicky napadl. Svůj čin hájil s poukazem na to, že podle vyhlášky okresní úřadu v Roudnici n. L., neměli Židé přístup do veřejných podniků a platil pro ně také zákaz vycházení po 20. hodině.³¹¹

Jiří Dvořáček se narodil 15. listopadu 1920 v Roudnici nad Labem, v době svého souzení před MLS pracoval jako úředník v Praze. Jako člen Vlajky měl v Roudnici podporovat a propagovat nacistické a fašistické hnutí svou účastí na pochodových cvičeních mládeže Vlajky, příslušníky SA měl jako zaměstnance roudnického poštovního úřadu pozdravit nacistickým pozdravem. Kontroloval prý také, zda osoby židovského

³⁰⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 41, Lsp 754/46.

³¹⁰ SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 245, Policejní oznámení, 3. 8. 1940.

³¹¹ Pokud byli přistiženi venku, hrozila jim pokuta až 5 000 K. SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63, kr. 181, Policejní stráž v Roudnici n./L., číslo jednací 6512-II, 6. 7. 1940. FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 35.

původu dodržují předpisy, zejména zda jsou po 20. hodině ve svých bytech. Údajně měl udat Karla Hybše, kterého přistihl po 20. hodině na ulici, vinu na tomto udání mu ale soud neprokázal. Kdo Hybše udal u okresního úřadu v Roudnici, se nezjistilo. MLS Litoměřice 31. července 1946 uznal Dvořáčka vinným, ale za použití polehčujících okolností od uložení testu upustil. Dvořáček se hájil, že dané činy spáchal v mladické nerozváženosti. Jako polehčující okolnosti soud označil i jeho statečné chování při pracovním nasazení v Německu a účasti na pražském povstání. V Říši pracoval u Heeres Munitions-Anstalt Straß u Neu Ulmu od roku 1942 do 1944, kdy byl zraněn granátem a propuštěn.³¹²

Ferdinand Podnecký se narodil 23. března 1920 v Praze. Během nacistické okupace byl v Roudnici nad Labem členem Vlajky. MLS Litoměřice jej 26. dubna zprostil obvinění z konfidentství SD a gestapu.³¹³ Kamenička nebyl před MLS Litoměřice souzen.

Osoby židovského původu se během okupace staly častým terčem udání.³¹⁴ Skupina Bauerových udavačů shromáždila udání o tom, že zubní technik Karl Stein ve svém bytě tajně provádí praxi,³¹⁵ že Židé ve městě nenosí nařízené označení, že zvěrolékař L. Pospíšil podává Židům při setkání ruku a že zástupce okresního hejtmána dr. Studnička se účastnil pohřbu dvou židovských dětí.³¹⁶

K pohřbu dětí došlo 15. března 1941, v den dvouletého výročí existence Protektorátu. Árijská matka měla otrávit své dva chlapce ve věku 11 a 12 let, následně se pokusila zabít i sebe. Děti měla z předchozího manželství s židovským lékařem, se kterým se rozvedla v roce 1940. Podle informací dostupných ve spisech MLS Litoměřice děti zabila, jelikož byla ovlivněná antisemitismem a vadil jí jejich původ.³¹⁷ Mohla se ale také děti snažit „ochránit“ před deportací do KT. Očividně se projevila solidarita místních lidí nad tragédií, jelikož dle zprávy SD se pohřbu mělo účastnit až 4 000 osob.³¹⁸

³¹² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 41, Lsp 754/46.

³¹³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 461/47.

³¹⁴ Které ve většině případů, kromě fanatických kolaborantů, nebylo motivováno rasovými důvody, ale touhou po jejich majetku. LÁNÍČEK, Jan, pozn. 29, s. 63.

³¹⁵ Nic závažného nezjistili, přesto mu odebrána oprávnění k provozu zubotechnické praxe a musel odevzdat veškeré odborné vybavení.

³¹⁶ Tato udání našťastí neměla následků, jelikož je Bauer nepředal německým orgánům. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 37/45.

³¹⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 132, Lsp 423/47.

³¹⁸ Srov. FRANC, Miroslav, pozn. 273, s. 39-40.

Felix Lewi, syn zakladatele korkařského podniku Kork, se stal terčem udání Emanuela Straky. Ing. Emanuel Straka, vrchní komisař z Mělníka, měl na podzim roku 1944 udat Lewiho pro výroky proti Říši. Lewi se měl vyjádřit, že je přesvědčen, že Německo válku prohraje. Straka, který měl s Lewim dlouhodobě sousedské spory a často se vyjadřoval, že Židy nemá rád, předal udání kladenskému gestapu, které Lewiho předvolalo k výslechu a následně 4. října zatklo. Nebyl ovšem poslán do terezínského ghetta, ale pro své výroky do věznice v Malé pevnosti Terezín. Odtud byl převezen do KT Mauthausenu. Po osvobození se vrátil do Roudnice, vystupoval pak pod jménem Felix Landa. Podle svědků měl Straka vychvalovat *Mein Kampf* a odebírat časopisy jako *Vlajka*, *Árijský boj* a *Der Neue Tag*, čímž podporoval a propagoval nacistické hnutí. MLS Litoměřice Strakovi vinu na udání prokázal a za užití polehčujících okolností, ukrývání válečného zajatce, jej v roce 1946 odsoudil k tříletému odnětí svobody.³¹⁹

Terčem udání však nebyli jen Židé samotní, ale i osoby, které se jim snažily pomoci. Václav Chudáček, zřízenec biografu Koruna, měl udat Alfredu Bauerovi účetního a vedoucího kina Otakara Mareše, že do kina pouští Židy a že vystřihuje některé části z propagačních týdeníků. Otakar Mareš byl ze zaměstnání propuštěn. MLS Litoměřice Chudáčka v roce 1946 zprostil obvinění.³²⁰

V roce 1942 udala nechvalně proslulá roudnická udavačka Emilie Weisová řezníka Vladimíra Veselého, že prodal židovce ledvinky a játra v době, kdy nebyla vymezena nákupní doba pro Židy.³²¹ Veselý měl toto zboží dát přednostně židovské ženě a na Weisovou již nezbylo.

Případ roudnické udavačky Weisové projednával MLS Litoměřice v roce 1946. Pro několik udání, vyhrožování udáním a podporu a propagaci nacismu ji odsoudil k desetiletému odnětí svobody. Udala ještě například Františku Malířovou, která se léčila s chřipkou, že se vyhýbá práci. Musela nastoupit do práce, ze stresu údajně přišla o vlasy. Mnoha roudnickým občanům vyhrožovala gestapem. V roce 1943 udala trhovkyni Šťovíčkovou a Václava Krona pro předražování. V roce 1944 chtěl obchodník s ovocem Kron opatřit ovoce nad rámec přidělu pro své známé. Nakoupil tedy ovoce v Libo-

³¹⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 21, Lsp 166/46. Polizeigefängnis Theresienstadt 1940-1945. [online], [vid. 27. 4. 2018]. Dostupné z: http://archive.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/mala-pevnost/detail.php?table=Mala_pevnost_Terezin&col=id&value=6633.

³²⁰ Chudáčkův případ je podrobněji popsán v podkapitole o volném čase. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 44, Lsp 821/46.

³²¹ Od roku 1941 směli nakupovat mezi 15 a 17 hodinou. MICHLOVÁ, Marie, pozn. 19, s. 101.

chovicích a poslal pro ně v noci Josefa Joba s nákladním autem. Job se s nákladem vrátil ve čtyři hodiny ráno, Kron se synem ovoce rychle skládali. Jeho sousedka Emilie Weisová upozornila na tuto skutečnost místní četnictvo. To následně u Krona zabavilo 500 kg hrušek. Kron měl zaplatit pokutu 10 000 K, ale protože neměl finance na zaplacení, strávil 14 dní ve vězení. Jeho řidič Josef Job musel zaplatit pokutu 10 000 K a odebrali mu povolení jezdit autem.

V archivu města je dochováno její předválečné udání uklízeček obecné školy chlapecké a dívčí, že si nosí domu ze školy uhlí. Prokázalo se ale, že starosta města Zelenka, který byl zároveň správcem v obecních školách, jim povolil odnášet si zbytkové uhlí.³²² Mnoho udavačů užívalo výhrůžek udáním ke svému prospěchu, stejně tak Weisová. Když chtěla jít na představení do kina Sokol, které bylo již vyprodané, vyhrožovala pokladníkovi Josefu Pátkovi udáním na gestapu.

3.4 Školství

Nacističtí okupanti nepotřebovali, aby české děti chodily do německých škol, ale tak jako v jiných oblastech veřejného života, i školství postupně ovládli a upravili podle svých potřeb. V českém školství spatřovali okupanti oporu národní vzdělanosti, proto se jej snažili rozvrátit, například zintenzivněním výuky němčiny chtěli přispět k odnárodnění českých žáků a studentů. Změna ve výuce měla pomoci také k vedení žáků k poslušnosti a loajalitě nacistickému Německu.³²³

3.4.1 Proměna školství za okupace

Po záboru pohraničí se mnoho českých rodin přestěhovalo do vnitrozemí, spousta rodin přišla v roce 1939 i z Podkarpatské Rusi a Slovenska, děti začaly navštěvovat nové školy, některé školy byly z pohraničí přesunuty do vnitrozemí, jako například litoměřické gymnázium do Terezína. Žáci tohoto gymnázia po roce 1941, po zbudování židovského ghetta, většinou navštěvovali gymnázium v Roudnici nad Labem. Celkově se díky příchozím z pohraničí počet žáků navýšil asi o 15 %.³²⁴

³²² SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 161, Zápis z 13. 12. 1937. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 40, Lsp 725/46.

³²³ BRANDES, Detlef, pozn. 56, s. 83. SVOBODA, Jaroslav, pozn. 26, s 28.

³²⁴ DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 40. SOKA Litoměřice/Lovosice. Ve školním 1939/1940 se do roudnických měšťanských škol zapsalo o 147 žáků více než v roce předchozím. SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 104. Újezdni školní rada v Roudnici n. Lab., č. j. 398/39.

Aby německé děti nemusely navštěvovat české školy, podporovaly okupační orgány německé školství, v Roudnici nad Labem byla za tímto účelem během okupace založena nová německá škola, která však měla jen 12 žáků.³²⁵ Německé školy fungovaly na vůdcovském principu, potlačovaly individuální výchovou, měly utvářet nacionálně-socialistického člověka, mládež měla být rasově uvědomělá, připravená sloužit státu. Rasové teorie se staly součástí většiny vyučovacích předmětů, hlavně v biologii, zeměpisu, dějepisu a němčině. Výchovné cíle v nich měly přednost před vzdělávacími.³²⁶ Německé školy navštěvovala i mládež ze smíšených manželství a děti českých kolaborantů.³²⁷

Od srpna 1939 se na české školy vztahovala jazyková nařízení, která upřednostňovala němčinu před češtinou. Na německé občany a orgány se protektorátní úřady měly obracet výhradně německy, pokud českou školu navštěvoval německý žák, musel dostávat vysvědčení jen v němčině.³²⁸ Od poloviny roku 1940 pak české školy měly používat německo-české tiskopisy. Od roku 1942 bylo vyžadováno psaní třídních knih a vysvědčení dvojjazyčně.³²⁹ Došlo ke zintenzivnění výuky němčiny, před rokem 1939 se němčina vyučovala na SŠ od primy, na obecných školách a odborných jako nepovinný předmět, od roku 1940 na měšťanských školách povinně, o rok později děti od 3. třídy obecných škol, od roku 1941/1942 na obecných školách už od 1. třídy.³³⁰ Od školního roku 1943/1944 se přešlo na systém šestistupňové klasifikace, pětka byla stále nedostačující, ale s předpokladem zlepšení, 6 znamenala – bez naděje na zlepšení.³³¹ Později se zostřil systém známkování, který připouštěl maximálně dvě výborné z jednotlivých předmětů ve třídě.³³²

Nepoužívaly se učebnice, proto učitelé žákům látku diktovali, případně se rozdávaly texty psané na psacím stroji. Pro zrychlení práce zakoupili v roce 1940 na roudnickém reálném gymnáziu pět psacích strojů. Ve školním roce 1942/1943 byl ve školách zaveden árijský pozdrav, povinný pro učitele i žáky.³³³

³²⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 37/45.

³²⁶ BLACKBURN, Gilmer W. *Education in the Third Reich: a study of race and history in Nazi textbooks*. Albany: State University of New York Press, 1985, s. 12.

³²⁷ DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 41.

³²⁸ V době kdy ještě nebylo povinností vydávat vysvědčení v němčině, žádala ředitel poštovního úřadu v Bohušovicích Josef Götz pro svou dceru Marii, studentku roudnického gymnázia, vysvědčení v němčině. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 74, Lsp 1248/46.

³²⁹ ŠPRINGL, Jan, Školní rok v Heydrichově protektorátu, in: Tereziánské listy 40, 2012, s. 44.

³³⁰ Tamtéž, s. 45.

³³¹ SVOBODA, Jaroslav, pozn. 26, s. 46.

³³² DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 52.

Kromě ideologických změn ve výuce docházelo i ke změnám a omezením kvůli válečné situaci. Od školního roku 1940/1941 byly školy pověřeny sběrem starého papíru, textilu, železa a kostí. Žáci často museli pomáhat i při zemědělských pracích.³³⁴ Po vyhlášení totální mobilizace byla mládež povolávána ke službám v polovojenských organizacích, celé třídy maturitních ročníků se nasazovaly do výroby. V závěru války byli studenti, ročníky 1927 a 1928, nasazeni na zákopové práce a mladí profesori na práce v průmyslu.³³⁵ Kvůli nedostatku uhlí se často prodlužovaly vánoční prázdniny, v Roudnici nad Labem to bylo například v zimě 1942. Prázdniny trvaly od 19. prosince 1941 do 3. března 1942. Učitelé proto zvali žáky jednou týdně do školy a rozdávali jim úkoly. Situace se opakovala v zimě 1944.³³⁶

Nacisté často zabírali školní budovy pro válečné účely či jako sídla svých organizací.³³⁷ V Roudnici nad Labem sídlila v listopadu a prosinci 1939 v budovách měšťanských škol německá vojenská posádka, která si v budově nechala zřídit telefon.³³⁸ Škola Hitlerjugend, která sídlila na místním zámku, v roce 1943 zabrala i část budovy místního gymnázia. Na počátku roku 1945 si nárokovali celou budovu, gymnázium se tak přesunulo do budovy ve Špindlerově ulici, kde sídlilo společně s vyšší hospodářskou školou.³³⁹

Učitelé a žáci, kteří se nepřizpůsobili změnám, se vystavovali nebezpečí zatčení. Profesor na vyšší hospodářské škole Jan Březina, který nabádal své žáky k víře v porážku Německa, byl pro své výroky zatčen a zemřel v KT Osvětimi.³⁴⁰ V červnu 1941 došlo k zatčení větší části profesorského sboru vyšší hospodářské školy pro nenahlášení zbraní a politickou činnost vyučujících. Ředitel školy ing. dr. Jaroslav Hromádka, profesori Jan Štěpánek, František Pech, Josef Škaloud a školník Petr Drábek strávili několik měsíců ve vazbě gestapa na Kladně. Udat je měl Razjancev a jeho

³³³ SOkA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129, Kronika ústavu 1940-1947, Školní rok 1942/43, nečíslováno.

³³⁴ ŠPRINGL, Jan, pozn. 329, s. 52.

³³⁵ *120 let zemědělského školství v Roudnici nad Labem: 1864-1984*. V Roudnici nad Labem: Střední zemědělská technická škola, 1984, s. 6.

³³⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 37, Lsp 592/46. SOkA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129, Kronika ústavu 1940-1947, Školní rok 1943/1944, nečíslováno.

³³⁷ ŠPRINGL, Jan, pozn. 329, s. 52.

³³⁸ Újezdni školní rada nakonec rozhodla, že telefon ve škole nadále neponechá. SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 104. Újezdni školní rada v Roudnici n. Lab., č. j. 755/39.

³³⁹ SOkA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129, Kronika ústavu 1940-1947, Školní rok 1944/1945, nečíslováno.

³⁴⁰ ŠTEMBERA, Josef. 130 let zemědělského školství v Roudnici. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. č. 4, 1994, s. 113-114.

žena, která ve škole pracovala jako úřednice.³⁴¹ Místo zatčeného správce školního statku ing. Františka Pecha obsadil Jiří Týle, který od roku 1942 působil v Kutné Hoře. Na školním statku měl učitel Ladislav Mora ukrývat zbraň. Týle jej udal na Kladně, Mora strávil 4 měsíce ve vězení. Podle Týleho obhajoby nechal Mora zbraň ukrytou v dílně mezi nástroji, mohl se k nim dostat kdokoli, i žáci, proto Týle věc ohlásil. MLS Litoměřice v roce 1946 Týleho zprostil obvinění z udavačství. Roudnická TNK jej v roce 1947 taktéž zprostila obvinění.³⁴²

Tak jako v jiných oblastech i ve školství najdeme mimo odbojářů také kolaboranty. Motivy učitelů ke kolaboraci jsou různé od snahy zvolit si tu nejjednodušší strategii, tedy přežít, po snahu vetřít se do přízně režimu, objevuje se ale i ideologická kolaborace.³⁴³ Jedním z ideologicky ovlivněných vyučujících byl profesor němčiny na střední průmyslové škole v Roudnici Karl Kahling, bývalý voják, který působil ve funkci mezi léty 1939 – 1941. Učitel němčiny si při vstupu do hodin vynuocoval na žacetvu zdravení zdviženou pravicí. Při výuce němčiny údajně nepokrytě vyjadřoval svůj odpor k českému odbojovému hnutí a zahraniční vládě. V kabinetě, zpozorován kolegy, si v novinách zaškrtoval články o německých úspěších na frontě a radostně je komentoval. Jako učitel byl důsledný, dbal na to, aby se žáci naučili německy, učil studenty zpívat německou hymnu, dokonce za tímto účelem opatřil do školy gramofon a desku s její nahrávkou. U svých žáků pronásledoval projevy protiněmeckého smýšlení, studenta Karla Slavíka donutil pod pohrůzkou udání na gestapu k odchodu ze školy. Slavík totiž svému spolužákovi, který hledal podnájem, řekl, aby nebydlel u jistého Nového, jelikož je Němec. Netajil se také tím, že poslouchá zahraniční rozhlas. Slavíkův bratranec byl uvězněn v blíže nespecifikovaném koncentračním táboře, druhý ve vězení na Pankráci, jeho otec měl časté spory s vedoucím NSDAP v Roudnici Heřmanem Rožmitálským.³⁴⁴

Kahling se s Rožmitálským přátelil, na jeho povel začal připravovat vše proto, aby v Roudnici mohla být zřízena jednotka SA. Za tímto účelem shromáždil šest osob, sešel se s nimi asi jen třikrát. Údajně byl členem DAF a NSV, kde měl být pokladníkem. MLS Litoměřice jej vinil z vyhrožování několika osobám udáním u kladenského gestapa. Například obchodníkovi Josefu Venclovi v únoru 1943 vyhrožoval,

³⁴¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 136, Lsp 442/47.

³⁴² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 73, Lsp 1262/46.

³⁴³ SVOBODA, Jaroslav, pozn. 26, s. 69.

³⁴⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 63, Lsp 1098/46.

aby od něj dostal vajíčka, které Vencl v obchodě neměl. Kahling si vyslechl trest desetiletého odnětí svobody, který vypršel 24. září 1955.

Stejně jako při jednání s dělníky aplikovali okupanti i ve školství tzv. politiku cukru a biče. Šed' okupačních dní zpříjemňovaly žákům návštěvy obou roudnických biografů nejen na promítání propagandistických filmů, například 18. prosince 1940 navštívili žáci gymnázia promítání filmu *Babička*, či představení místních ochotníků. Ti pro studenty zahráli 29. listopadu 1940 představení *Koline, Koline* o životě hudebního skladatele Františka Kmocha. Žáci s vynikajícím prospěchem mohli také o prázdninách na studijní cestu do Německa.³⁴⁵

3.4.2 Výuka dějepisu

Okupanti zastávali myšlenku, že české země byly vždy součástí velkoněmecké Říše, tzv. první republika byla jen krátkým odklonem od normálu.³⁴⁶ U žáků a studentů měl být potlačen zájem o české dějiny, v učebnicích se začernovaly i celé strany týkající se české/československé státnosti, měl se tzv. vymýtit český dějinný mýtus. Hlavní úlohou učitelů bylo vést žáky k víře v říšskou myšlenku. Docházelo k poněmčování učebních osnov i k likvidaci mnohých učebnic, ty se nahradily cyklostylovými dvojazyčnými texty, vyučující žákům učebnice nahrazovali svým výkladem. Při výuce bylo zakázáno využívat aktualizovanou Machátovou mapu Evropy, na které bylo kromě protektorátních hranic, zakreslena i předmnichovská hranice Československa. Ze škol měly být odstraněny všechny symboly připomínající existenci samostatného Československa.³⁴⁷

Po nástupu Heydricha se reorganizovala výuka a více se organizovaly mimoškolní činnosti. Ve výuce češtiny a dějepisu mělo být vynecháno vše, co nesouhlasilo se současným stavem Protektorátu. Ve školním roce 1941/1942 dokonce došlo k zastavení výuky dějepisu, dějin literatury, církevních dějin, na gymnáziích úvodu do filosofie. Odůvodněno to bylo tím, že ještě nejsou dostatečně vyškoleni učitelé daných předmětů. Uvolněné hodiny se nahradily výukou němčiny.³⁴⁸ Po obnově výuky dějepisu se české dějiny prezentovaly jako součást dějin říšských. Obdobně na tom byla výuka zeměpisu, vyučovalo se jen území velkoněmecké Říše. Výuka dějepisu měla v žácích upevnit víru

³⁴⁵ SOKA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129, Kronika ústavu 1940-1947, Školní rok 1940/1941, nečíslováno.

³⁴⁶ NÁLEVKA, Vladimír. Zápas o dějiny: historické vědomí a česká společnost v čase nacistické okupace. *Svět historie – historikův svět*. Liberec: Technická univerzita 2007, s. 445.

³⁴⁷ DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 46. SVOBODA, Jaroslav, pozn. 26, s. 39-40.

³⁴⁸ ŠPRINGL, Jan, pozn. 329, s. 46.

v Říši a v budoucnost českého národa pod její ochranou. Propagandistickým úvodem k novému chápání českých dějin jako součást říšských měla být výstava v budově Národního muzea *Deutsche Grösse* na jaře 1941, kterou měli povinně navštívit státní zaměstnanci, včetně učitelů.³⁴⁹ Vyučující z roudnického reálného gymnázia navštívili danou výstavu ve dvou skupinách 31. března a 1. dubna 1941.³⁵⁰

Omezenou výuku dějepisu u mládeže suplovaly historické romány.³⁵¹ U dětí i dospělých byl během okupace velký zájem o národní dějiny zobrazené v románech, jejich čtení posilovalo národní sebevědomí, oblíben byl Alois Jirásek, Josef Svátek, Jindřich Šimon Baar a další. Česká veřejnost si idealizovala minulost, kolaborace zase využívala některé postavy a události dějin k propagandě. Odstraňovaly se symboly státnosti s Masarykem, legionáři apod. Naopak velmi oblíbená byla svatováclavská tradice, svatý Václav byl chápán jako symbol aktivistického vztahu k Německu.³⁵²

Někteří čeští učitelé se se změnami ve výuce nehodlali smířit, nepoužívali propagandistické pojetí dějin a vyučovali podle toho, v co věřili. Studentka posledního ročníku reálného gymnázia v Roudnici Marie Götzová³⁵³ udala svého profesora za výrok pronesený při výuce dějepisu na jaře 1941. Miloslav Broft měl při hodině pronesť: „*Němci po třicetileté válce zaplavili úrodné kraje české, města i vesnice, po svém zvyku.*“ Broft prý často při výkladu říkal: „*Vždyť víš, jak to bylo*“. Götzová měla Brofta udat ze msty, jelikož jí hrozila nedostatečná z dějepisu, na reálné gymnázium do Roudnice dojížděla po uzavření gymnázia v Terezíně. Marie Götzová byla údajně jediná Němka ve třídě a se spolužáky neměla příliš dobré vztahy. Profesor Broft, člen Sokola, vykládal dějepis dle svého přesvědčení. Za své udání byla po válce souzena litoměřickým MLS, ten ji sice zprostil viny, ale odebral jí maturitní vysvědčení a zakázal studovat na jiných školách. Profesor Brofta byl spolu s dalším roudnickým sokolem dr. Antonínem Blažkou zatčen 8. října 1941. Brofta zemřel v roce 1942 v KT v Osvětimi.³⁵⁴

³⁴⁹ DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, 1996, s. 26.

³⁵⁰ SOkA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129, Kronika ústavu 1940-1947, Školní rok 1940/1941, nečíslováno.

³⁵¹ Historické povídky a romány z období Protektorátu se vracely k významným událostem českých dějin, snažily se mladým čtenářům přiblížit podstatu češství, poučit je o dřívějších národních vítězstvích, překonání nesnází, učít je vlastenecké hrdosti a dodat jim naději. NOVÁKOVÁ, Ester. Trojice historických próz z období Protektorátu Čechy a Morava. *Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice*. ČENKOVÁ, Jana, ed. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2016, s. 61-64.

³⁵² NÁLEVKA, Vladimír, pozn. 346, s. 443.

³⁵³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 74, Lsp 1248/46.

3.5 Volný čas

Po okupaci českých zemí, začali okupanti zabírat továrny pro válečný průmysl, vytvořili systém okupační správy, říšské právo bylo nadřazeno tomu protektorátním. Svěbytnost českého národa byla značně omezena, jedinou částečně svobodou sférou byla kultura. Nacističtí okupanti kulturu podporovali, jelikož potřebovali, aby si dělníci mohli po náročné práci odpočinout a zapomenout na šed' protektorátní každodennosti.³⁵⁵

Kultura fungovala s jistými omezeními, například osoby považované za Židy nesměly téměř do žádných kulturních zařízení. V prvním měsíci okupace byla v Roudnici zavírací hodina všech podniků a kulturních zařízení stavena na půlnoc, bez zvláštního průkazu se nikdo nesměl pohybovat venku od půlnoci do šesti hodin. Po zbytek okupace byla zavírací hodina hostinců a výčepů půlnoc, kavárny musely zavřít do jedné hodiny v noci. Zákaz nočního vycházení již neplatil, ale pohyb venku v noci značně ztěžovalo nařízení o zatemnění, kdy nesměly svítit ani pouliční lampy. Se začátkem války, v září 1939, vyšel zákaz pořádání veškerých tanečních zábav, divadelních představení a přednášek. K jeho zrušení došlo v prosinci 1939.³⁵⁶

V den smrti zastupujícího říšského protektora R. Heydricha vyhlásily protektorátní orgány stání smutek a zakázaly veškerou zábavu. Zavírací hodina všech podniků a kulturních zařízení byla stanovena na dvaadvacátou hodinu. Po vyhlášení totální války došlo k omezení kulturního vyžití, všechno bylo podřízeno potřebám války. Od podzimu 1944 došlo k širšímu omezení vydávání tiskovin, uzavření většiny nakladatelství a českých divadel i muzeí. Příslušníci inteligence a umělci se museli často zapojit do průmyslové výroby.³⁵⁷ V lednu 1945 vyšla ve městě vyhláška, která zakazovala vytápění biografů, hospod a společenských místností.³⁵⁸

V Roudnici nad Labem fungovaly za války čtyři kavárny, jedna taneční síň, dvě cukrárny, dvě plovárny, dvě hřiště, divadlo zde hrávali ochotníci pod vedením Lud'ka

³⁵⁴ SOKA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129, Kronika ústavu 1940-1947, Události po válce, nečíslováno.

³⁵⁵ STEINWEIS, Alan E. German Cultural Imperialism in Czechoslovakia and Poland, 1938-1945. The International History Review, ročník 13, č. 3, 1991, s. 466.

³⁵⁶ SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 161, Okresní úřad Roudnice n. Lab. Číslo jednací 10860-V., 12. 12. 1939.

³⁵⁷ NÁLEVKKA, Vladimír, pozn. 346, s. 456. VEČEŘA, Pavel. Ve jménu přežití národa. Kultura mezi pasivní rezistencí a kolaborací v kontextu denních tištěných médií Protektorátu. In: MAGINCOVÁ, Dagmar, ed. *O protektorátu v sociokulturních souvislostech*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 18.

³⁵⁸ SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní četnické velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14. Kr. 2, Fonogram, 190/45, 23. 1. 1945. MICHLOVÁ, Marie, pozn. 19, s. 36.

Měchury. V létě se pořádaly hudební koncerty na hlavním náměstí. Další možností kulturního vyžití ve městě byla návštěva jednoho ze dvou biografů. Sokolský kinosál – označováno jako kino Sokol, během okupace přejmenovaný na Viktoria, a kino Koruna.³⁵⁹

3.5.1 Biografy

Film se měl v Protektorátu stát jednou z možností relaxace dělníků, představoval ale také nástroj propagandy. Ve filmové tvorbě byly preferovány spíše komedie, veselohry, ale i adaptace příběhů a klasických literárních děl, např. *Babička* od Františka Čápa (1940), které měly diváka odvést od každodenních starostí válečné reality.³⁶⁰ Prostřednictvím filmových týdeníků a dokumentárních filmů se šířila propaganda o neporazitelnosti nacistického Německa. Filmy, protektorátní i zahraniční, podléhaly cenzuře. O tom, které filmy budou promítány, rozhodoval *Úřad pro schvalování filmů v Čechách a na Moravě (Filmprüfstelle im Böhmen und Mähren)*, cenzurou většinou neprošly západní zahraniční filmy, které byly označené za neslučitelné s nacistickou kulturou.³⁶¹ Od chvíle, kdy vstoupilo nacistické Německo do války se Sovětským svazem, se nepromítaly ani filmy ze SSSR.³⁶² Do kin postupně vstupovala dvojjazyčnost, na plakátech, programech, reklamách, dokonce i u titulků, v takovém případě titulky zabíraly značnou část obrazu.³⁶³

I přes mnohá omezení vznikaly v období nacistické okupace v Protektorátu kvalitní české filmy, převážně komedie.³⁶⁴ Jedním z nejproduktivnějších režisérů té doby byl bezesporu Martin Frič, který natočil mezi léty 1939–1945 dvacet filmů, jmenujme díla jako *Kristián* (1939), *Eva tropí hlouposti* (1939) či *Hotel Modrá hvězda* (1941).³⁶⁵ Druhým velice činným režisérem byl Otakar Vávra, který se kromě komedií věnoval adaptacím českých literárních děl.³⁶⁶

³⁵⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 72, Lsp 1203/46. SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 245, Dotazník pro svaz pro povznesení návštěvy cizinců z roku 1941. Inventář, s. IV.

³⁶⁰ KAŠPAR, Lukáš, pozn. 28, s. 31.

³⁶¹ CZESANY DVOŘÁKOVÁ, Tereza. *Idea filmové komory. Českomoravské filmové ústředí a kontinuita centralizačních tendencí ve filmovém oboru 30. a 40. let.* Praha: Univerzita Karlova, 2011. Disertační práce, s. 59.

³⁶² DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 18. MICHLOVÁ, Marie, pozn. 19, s. 45.

³⁶³ DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 169.

³⁶⁴ KAŠPAR, Lukáš, pozn. 28, s. 47, 138.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 386–387.

³⁶⁶ Například adaptace děl Marie Pujmanové – *Pacientka Dr. Hegla* (1940), *Pohádka máje* od Viléma Mrštíka (1940) či *Humoreska* od Karla Matěje Čapka-Choda (1939). Více o Vávrově tvorbě během Protektorátu: BEDNARÍK, Petr. *Režisér Otakar Vávra a jeho filmové adaptace literárních děl v období protektorátu.* In: ANTOŠÍKOVÁ, Lucie, ed. *Zatměno: česká literatura a kultura v*

Okupanti se snažili do promítání kin zařadit mimo klasických hraných filmů i snímky o pracovním úsilí českých rolníků pro vítězství Říše, záběry protestujících Čechů proti atentátu, ve snaze ovlivnit myšlení diváků. Někteří návštěvníci kin při promítání nacistických týdeníků a propagandistických filmů, které předcházely promítání filmů, pokašlávali, dělali hluk, rušili pozdními příchody, pískali a hlasitě zesměšňovali okupační moc. V reakci na toto chování se někdy zaměstnanci kin snažili týdeníky promítat rychle, obraz rozmazat, někdy je dokonce ani neuváděli.³⁶⁷ Podle situačních zpráv diváci přicházeli do sálu roudnického biografu Koruna až po promítání propagandistických materiálů. Biograf vysílal jednou týdně zprávy z fronty, a to v sobotu v 15:30, návštěvnost tohoto přestavení byla údajně nízká.³⁶⁸

Účetní a vedoucí roudnického kina Koruna Otakar Mareš byl propuštěn ze své funkce pro nepořádek v účetnictví, pro povolení Židům vstupovat do kina a pro vystřihování propagandistických záběrů z filmových týdeníků. Mareš měl znemožnit německou propagandu tím, že vystřihoval ze žurnálu *Wochenschau* propagační části a nic nedělal proti rušení obecnstva během promítání. V roce 1941 jej vyšetřovalo gestapo a *Českomoravské filmové ústředí* sídlící v Praze. Filmy se po promítání filmovému ústředí vracely, dalo se tak snadno ověřit, zda je někdo vystříhal a slepil.³⁶⁹

Mareše měl prostřednictvím Rzihy udat kladenskému gestapu zřízenec biografu Koruna Václav Chudáček.³⁷⁰ Svým udáním způsobil účetnímu ztrátu svobody na šest týdnů. Chudáček měl na Mareše vztek, jelikož se u něj několikrát neúspěšně dožadoval zvýšení platu, měl tudíž motiv. MLS Litoměřice jej v roce 1946 pro nedostatek přesvědčivých důkazů zbavila obvinění. TNK při ONV v Roudnici v tomtéž roce potrestala Chudáčka za členství v NOF veřejným pokáráním.

Poté, co Mareše *Českomoravské filmové ústředí*³⁷¹ zbavilo funkce, na místo správce biografu přišel Alfred Bauer, účetním se stal Jan Luzar.³⁷² Do vysílání kina byly

protektorátu. Praha: Academia, 2017, s. 286-303.

³⁶⁷ DOLEŽAL, Jiří, pozn. 26, s. 189.

³⁶⁸ NA Praha, fond Úřad říšského protektora 1939 – 1945. Sign. 1005. Kr. 299, Situační zpráva SD č. 179/40, 5. 8. 1940, Situační zpráva SD č. 152/41, 10. 7. 1941, Srov. DYCKA, Václav, pozn. 22, s. 255.

³⁶⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 44, Lsp 821/46.

³⁷⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 44, Lsp 821/46.

³⁷¹ Českomoravské filmové ústředí mělo zastřešovat filmový průmysl v Protektorátu, vzorem pro jeho vznik byla Říšská filmová komora (Reichsfilmkammer). Podrobněji o této instituci: CZESANY DVOŘÁKOVÁ, Tereza. Českomoravské filmové ústředí jako ambivalentní pilíř protektorátní kinematografie. In: *O protektorátu v sociokulturních souvislostech*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011 s. 41-62.

³⁷² Adjunkt československých drah, přítel Alfreda Bauera a jeho konfident. Nakonec vedl účetnictví oběma roudnickým kinům.

stále více zařazovány filmy v německém jazyce, zaměstnanci žádali Bauera, aby zařazoval i českou produkci, kvůli klesající návštěvnosti kina.³⁷³

3.5.2 Poslech rozhlasu

Rozhlas je označován jako nejvlivnější médium meziválečné éry, vstupoval do běžného života lidí a ovlivňoval jejich způsob vnímání světa. Stal se také prvním médiem, které se dalo využít k oslovení většího počtu osob ve stejném čase.³⁷⁴ Během okupace českých zemí se poslech rozhlasu, zejména zakázaného londýnského *BBC* a *Rádia Moskva*, stal oblíbenou zábavou mnoha osob. Němci nařídili označovat přijímače upozorněním: „*Pozor, poslouchání zahraničního vysílání se trestá kázní až smrtí*“. Rádia se plombovala, aby posluchač mohl naladit jen povolené vysílání. Ani toto řešení nebylo úspěšné a tak začali okupanti rádia zabavovat,³⁷⁵ dala se však snadno schovat a proto v této činnosti veřejnost pokračovala do konce války.

Nad vysíláním se často scházely celé skupiny osob a o zprávách debatovali. O informacích získaných poslechem zahraničního rozhlasu často diskutovali obyvatelé Protektorátu i na veřejnosti, museli ale opatrně, za šíření zpráv získaných poslechem zahraničního rozhlasu hrozil trest smrti.³⁷⁶ Proto se poslech zahraničního rozhlasu, a hlavně šíření zpráv takto získaných, stal terčem mnoha udání. Udavači měli různé způsoby, jak zjistit, kdo rozhlas poslouchá. Přidávali se například ke skupinkám poslouchajícím rozhlas, následně posluchače udali.³⁷⁷ Jindy zase poslouchali zprávy zahraničního rozhlasu a záměrně v hospodě či na jiných veřejných místech začali hovor o předešlém vysílání, aby zjistili, kdo poslouchá a ty následně udali. Jen v zimě 1942 zatkla roudnická policie 15 osob, které společně poslouchaly zahraniční rozhlas.³⁷⁸

Marie Tůmová³⁷⁹ udala svého souseda Františka Kučeru, že v době, kdy se mělo šetřit elektrickým proudem, v lednu 1945, poslouchá Londýn, proto má tak vysokou spotřebu. Marie a Jan Tůmovi se do Roudnice přistěhovali z Terezína a získali byt

³⁷³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 37, Lsp 595/46.

³⁷⁴ BACHOVÁ, Jana. Rozhlas a březen 1939: změny postavení českého rozhlasu po zřízení Protektorátu Čechy a Morava. In: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 25.

³⁷⁵ Na zabavování rádií v Roudnici spolupracovali místní vlajkaři, ti si pořídili seznam koncesionářů ve městě. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 28, Lsp 605/46.

³⁷⁶ MICHLOVÁ, Marie, pozn. 19, s. 50.

³⁷⁷ Anna Suchochlebová, odsouzená libereckým MLS k trestu smrti, udala skupinku posluchačů zahraničního rozhlasu, včetně sebe. KOČOVÁ, Kateřina, RADVANOVSKÝ, Zdeněk, SUCHÁ, Jitka, pozn. 216, s. 40-42.

³⁷⁸ ČELOVSKÝ, Bořivoj, pozn. 209, s. 382.

³⁷⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 19, Lsp 124/46.

v domě Františka Kučery. Z dřívějšíka věděla, že její muž poslouchal s učitelem Kučerou zahraniční rozhlas, proto mohlo být udání důvěryhodné. Prokázalo se, že Tůmová udala Kučeru, aby zamaskovala vysokou spotřebu své rodiny.

Tůmová napsala anonymní dopis adresovaný německé kriminální policii v Roudnici, ve kterém Kučeru a majora Milana Faktora udala pro protiněmeckého smýšlení a jednání, konkrétně z poslechu zahraničního rozhlasu a víry, že Německo válku prohraje. Dopis došel šťastnou shodou náhod na roudnickou četnickou stanici, kde byl zadržen, četníci případ neprošetřovali, oba zmíněné o celé záležitosti upozornili. MLS Litoměřice Tůmovou, ač její udání nemělo za následek zatčení osob, odsoudil k pětiletému odnětí svobody. Na svobodu se dostala 11. března 1954 podmíněčným propuštěním.

Josefa Horkého,³⁸⁰ narozeného 24. února 1876, přestěhovala jeho dcera a zeť na půdu jejich domu, špatně se o něj starali a dávali mu málo jídla. Josef Horký se s krajní situací vyrovnal po svém, udal oba německým úřadům pro poslech zahraničního rozhlasu, za což byli potrestáni 15 měsíci vězení. Po válce jej MLS Litoměřice odsoudil k doživotnímu odnětí svobody. V roce 1953 byl díky milosti prezidenta republiky propuštěn na svobodu.

4.5.3 Veřejná osvětová služba

Organizace, které měla za úkol kulturně a politicky vzdělávat i vychovávat Čechy nesla název Veřejná osvětová služba (VOS). Vznikla 11. května 1943 ustanovením vlády, spadala pod Ministerstvo školství a národní osvěty. Měla působit hlavně na pasivní složky národa a vychovat je v duchu německého nacionálního socialismu. V čele VOS stál bývalý poslanec za NOF JUDr. Rudolf Dominik, jeho zástupcem byl bývalý vlajkař Hugo Tuskány. Kromě přednášek organizovala VOS i kurzy němčiny, koncerty, výstavy a divadelní představení v rámci programu Umění všem.³⁸¹

Za členství ve VOS soudil MLS Litoměřice po válce tři osoby z Roudnice nad Labem. Zvěrolékař Stanislav Kabelka, jehož případ je popsán výše, působil od července 1944 jako vedoucí pro roudnický okres. Funkci měl převzít po onemocnění jistého Mikuly. Vedoucí mimo jiné vedl přednášky.³⁸²

³⁸⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 32, Lsp 391/46.

³⁸¹ SLEZÁK, Filip. Veřejná osvětová služba v Protektorátu Čechy a Morava. Institucionální analýza. Brno: Masarykova univerzita, 2014. Diplomová práce, s. 20. MOHN, Volker, pozn. 27, s. 182-184. PASÁK, Tomáš, pozn. 111, s. 332.

³⁸² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 72, Lsp 1208/46.

Jednatel VOS byl František Marat.³⁸³ Jednatel organizoval divadelní představení, koncerty a různé přednášky, například proti bolševismu.³⁸⁴ Ke vstupu do VOS měl Marata přemluvit Tuskány³⁸⁵ po jednom ze svých projevů v Roudnici. Jeho jmenování podepsal E. Moravec, na což byl prý velmi hrdý. Marat neuměl německy, což mu funkci jednatele neusnadnilo, jelikož veškerá korespondence mu chodila v němčině, musel si ji nechávat překládat.³⁸⁶ Okresními organizátory byli Aleš Sýkora³⁸⁷ a Antonín Řezníček.³⁸⁸

4.5.4 Roudnické Kuratorium

Kromě výchovy dospělých prostřednictvím VOS a dalších organizací, chtěli okupanti ovlivnit i výchovu protektorátní mládeže. Během nacistické okupace zanikly organizace zabývající se mimoškolní výchovou mládeže jako Sokol,³⁸⁹ Orel a Skaut. Nadále existovaly jen mládežnické organizace fašistických organizací a spolky lokálního charakteru. Proto okupantům v Protektorátu chyběla velká organizace, která by vychovávala mládež v duchu nacionálního socialismu. Situace se změnila s příchodem zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Právě z jeho podnětu začal protektorátní ministr školství a národní osvěty připravovat v roce 1941 vznik takovéto organizace.³⁹⁰

³⁸³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 57, Lsp 1278/46.

³⁸⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 13, Lsp 20/46.

³⁸⁵ Marat pracoval jako zubní technik, Tuskány byl jeho pacientem.

³⁸⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 8, Lsp 38/44.

³⁸⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart 140, Lsp 16/48.

³⁸⁸ Antonín Řezníček nebyl před MLS Litoměřice souzen.

³⁸⁹ Sokol se od roku 1939 věnoval jen výchovné a sportovní činnosti. Někteří členové Sokola se připojili k tajné odbojové organizaci Obec sokolská v odboji (OSVO). Okupační moc věděla, že členové Sokola mohou být potenciálním zdrojem odporu a neklidu, jejich činnost sledovalo gestapo a SD. První zatýkání sokolů proběhlo v rámci akce Albrecht der Erste v září 1939, zatčeno bylo téměř 2 000 osob. V dubnu 1941 byla činnost Sokola zastavena, jeho majetek sepsán a dán do správy pověřeným osobám. Správou majetku zrušeného Sokola v okrese pověřil v polovině května 1943 pracovní úřad Václava Majera, členy vlajky a vedoucího Kuratoria v roudnickém okrese. Tělocvičny a některý nemovitý majetek dostalo po zahájení činnosti do správy Kuratorium. V říjnu 1941 proběhla akce Sokol, během ní došlo k zatýkání sokolských funkcionářů, župních a okresních vedoucích, celkem bylo zatčeno na 1 600 osob. Během této akce došlo v Roudnici k zatčení několika sokolských činovníků, v říjnu 1941 byl zatčen dr. Antonín Blažka a profesor reálného gymnázia Broft, ten zemřel v roce 1942 v KT v Osvětimi. Zbylí roudničtí sokolové pořádali na Štědrý den roku 1942 v Broumově chatě na Řípu tajnou schůzi, za 14 dní je pozatýkalo gestapo. Údajně na udání Julie Rottové. Ta byla MLS Litoměřice v roce 1946 odsouzena ke dvouletému odnětí svobody za udavačství. Kromě sokolů měla udat ještě svého bývalého podnájemníka Václava Černého, čímž zavinila ztrátu jeho svobody. Rottová byla také členkou Českého svazu pro spolupráci s Němci. Jeho úkolem byla snaha jednat s Němci v dobrém. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart 55, Lsp 979/46. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 74, Lsp 1248/46. UHLÍŘ, Jan Boris. *Ve stínu říšské orlice: Protektorát Čechy a Morava, odboj a kolaborace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2002, s. 123-125. K historii roudnického Sokola více: HORÁKOVÁ, Danuše. Z historie roudnického Sokola. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 7, 1997, s. 116-125.

³⁹⁰ HÁJEK, Adam. Elitní složky Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě Treuschar, vzorné roje, ZZ-oddíly. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. Praha: Archiv bezpečnostních

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě vzniklo vládním nařízením o povinné službě mládeže z 28. května 1942, která určovala, že všichni mladí arijsci mezi deseti a osmnácti lety v Protektorátu podléhají povinné službě mládeže. Vedením služby mládeže bylo pověřeno Kuratorium. V jeho čele stál předseda, kterého jmenoval státní prezident Protektorátu. Ostatní členy Kuratoria jmenoval předseda, kterým byl po celou dobu Emanuel Moravec. Zabavený majetek Sokola byl darován nově vznikající organizaci. Další nařízení vlády, z 30. května 1942, pak podřídilo všechny existující mládežnické spolky Kuratoriu. Pokud se nepodřídily, nesměly dále sdružovat mládež. Budoucí instruktoři byli školeni ve výcvikových táborech Kuratoria. Těch vzniklo v Protektorátu celkem šest – v lokalitě Čeperka,³⁹¹ v Prachově, Protivíně, Světlé nad Sázavou, Stříbrné Skalici a Habrovanech. Vzorem Kuratoria bylo Hitlerjugend, poradci z HJ také pomáhali při jeho vytváření. Česká společnost ale Kuratoriu nebyla příliš nakloněna, tak nemělo šanci na úspěch.³⁹²

Pobočky Kuratoria se dělily na okresy, celkem vzniklo 80 takových okresů. V čele okresních poboček stál okresní pověřenec, kterému pomáhali duchovní, sportovní, sociální a správní referenti. Pro dívky zde byla též dívčí referentka. Náplň povinné služby mládeže sestávala z jedné dvouhodinové schůzky týdně, během které instruktor s mládeží cvičil, hrál různé hry, ale také je ideologicky vzdělával. Kuratorium zajišťovalo i sportovní a duchovní akce mládeže, například týden zimního sportu v únoru 1944, basketbalové mistrovství mládeže v roce 1943, Umění mládeže či protibolševické demonstrace.³⁹³ Ve snaze zabránit postupu nepřátelských vojsk, se začal koncem roku 1944 stavět tzv. jihovýchodní val v Dolním Rakousku a na východní Moravě. Na jeho stavbu byli nasazováni mladí čeští fašisté a kolaboranti, hlavně ročníky 1921 – 1923. Celkem bylo z Protektorátu posláno asi 10 000 mužů, při výstavbě zákopů na Moravě a ve Slezsku pak dalších 50 000.³⁹⁴ Jednalo se převážně o příslušníky Kuratoria.³⁹⁵ Prozatímní vedoucí Kuratoria v Roudnici Bohumil Herčík byl v lednu a

složek č. 14, 2016, s. 16-17.

³⁹¹ O hotelu Čeperka u Unhoště se často píše v soudních spisech MLS Litoměřice. Díky léčivému pramenu v lokalitě zvané Čeperka se v místě od konce 20. let uvažovalo o vybudování lázní, k tomu ale nedošlo. Ve třicátých letech zde byl vybudován hotelový komplex s bazénem. Po svém vzniku využívalo hotel Kuratorium pro výchovu mládeže a následně se zde cvičili příslušníci Svatováclavské roty. Od 50. let lokalitu obývala československá armáda. ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. Praha: Foibos, 2010, s. 41-42.

³⁹² ŠUSTROVÁ, Radka, pozn. 72, s. 71.

³⁹³ HÁJEK, Adam, pozn. 390, s. 19-21.

³⁹⁴ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. Nacistická okupační politika na jaře 1945 a její problémy. In: *Svět historie – historikův svět: sborník profesoru Robertu Kvačkoví*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 s. 405. HÁJEK, Adam, pozn. 390, s. 25.

³⁹⁵ PASÁK, Tomáš, pozn. 111, s. 342.

v únoru 1945 na zákopových pracích u Bruck an der Leitha poblíž maďarských hranic.³⁹⁶

Kuratorium mělo dva cíle, první, veřejný, bylo vychovat českou mládež k věrnosti nacistickému Německu. Ten druhý, skrytý, postupně germanizovat českou mládež, se z časových důvodů nepodařilo realizovat.³⁹⁷

V čele Roudnického Kuratoria sídlícího v Libušině ulici stál Václav Majer,³⁹⁸ který spravoval i majetek rozpuštěného Sokola v roudnickém okrese. MLS Litoměřice jej 17. května 1946 odsoudil k desetiletému odnětí svobody za udavačství, podporu a propagaci nacistického hnutí a činovnictví ve Vlajce. Majer se narodil 8. května 1916, vyučil se čalouníkem a dekorátérem.

V červenci 1939 vstoupil do Vlajky, od roku 1940 působil jako vedoucí mládeže Vlajky ve městě odstoupivším Pavlu Müllerovi, v roce 1941 byl na vlastní žádost funkce vedoucího mládeže i členství ve Vlajce zbaven. Pracoval jako dělník v Ringhofer-Tatře, ale v roce 1942 jej roudnický úřad práce přeřadil do právě vznikajícího Kuratoria. Dostal dopis od ústředí Kuratoria, kterým byl vyzván, aby se dostavil na deset dní do tábora ve Slapech, kde budoucí vedoucí Kuratoria prodělávali výcvik. Od března 1943 vedl roudnické Kuratorium pověřenec z Prahy Karel Kratochvíl, v listopadu toho roku přešel na jeho místo Majer, ve funkci zůstal do listopadu 1944. V Kuratoriu pracoval bez funkce až do února roku 1945. Před převzetím funkce vedoucího působil jako duchovní referent Kuratoria, mezi jeho úkoly patřilo mimo jiné pořádání instruktorských kurzů. V únoru roku 1945 pracoval na zákopových pracích v Rakousku.

Od roku 1943 spravoval Majer majetek Sokola v Roudnici, Libochovicích, Krábčicích, a Dobříni. V roce 1943 zjistil, že v sokolovně v Krábčicích přespávají ruští uprchlíci, celou záležitost nahlásil příslušným úřadům, což mělo za následek zatčení osob, které uprchlíkům pomáhaly. V říjnu 1944 převzal správu sokolského majetku Dušan Máčel. MLS Litoměřice Majerovi kladl také za vinu, že svěřený majetek Sokola značně znehodnotil. Půjčoval knihy ze sokolské knihovny, aniž by vedl záznamy o čtenářích. Rozdal také nábytek, který měl Sokol ve svých prostorách, sportovní vybavení, jako oštěpy, disky a míče, předal posádce SS v Terezíně.³⁹⁹

³⁹⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 42, Lsp 759/46.

³⁹⁷ HÁJEK, Adam, pozn. 390 s. 29.

³⁹⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 8/46.

³⁹⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 38, Lsp 632/46.

Zástupcem vedoucího Kuratoria se stal Bohumil Herčík,⁴⁰⁰ ve funkci od 1. listopadu 1944, protože dosavadní zástupce Dušan Máčel byl odvolán.⁴⁰¹ MLS Litoměřice Herčíka v roce 1946 odsoudil k tříletému odnětí svobody.

Herčík v roce 1939 maturoval na reálném gymnáziu v Roudnici, zapsal se na VŠ technickou v Praze, studoval však jen krátce, jelikož v listopadu došlo k uzavření vysokých škol. Nějakou dobu pracoval v rodinném pekařství, ale po smrti otce nedostal povolení k dalšímu provozu, jelikož on ani matka neměli potřebné vzdělání. Jako nezaměstnanému mu hrozilo nasazení do dolů na Kladně, prosil proto zaměstnance úřadu práce Jana Kratochvíla, aby mu našel práci, jelikož si v té době vzal svou studentskou lásku a čekali prvního potomka, a tak od 15. října 1943 do konce války pracoval jako kancelářská síla v okresní úřadovně Kuratoria v Roudnici, vedl kartotéku, zakládal spisy a vyřizoval korespondenci. V závěru roku 1943 absolvoval kurz pro cvičitele mládeže Kuratoria na Čeperce u Kladna. Kurz v lednu opustil, podle svých slov proto, že nechce být vedoucím Kuratoria a že ten kurz pro něj nemá smysl.

V dubnu 1944 se agenda kanceláře Kuratoria rozdělila na sportovní a duchovní oddělení, jeho přítel Josef Meisner převzal sportovní záležitosti. Oblast kultury měl na starosti Herčík. Ve funkci duchovního referenta pořádal koncerty a divadelní představení pro mládež. V rámci akce Umění mládeži jednou měsíčně přikazovalo pražské ústředí divadelní společnosti a hry. Herčíkovým úkolem bylo zajistit sál, připravit jeviště, zajistit ubytování hercům, prodávat vstupenky, vytvořit a rozvěsit plakáty a zaslat vyúčtování do Prahy. V oblasti kultury byly na programu spíše české hry a představení. Mladí diváci mohli zhlédnout například Klicperův *Divotvorný klobouk*, Stroupežnického *Naše Furianty*, Karafiátovi *Broučky* či *Princeznu pampelišku* od Jaroslava Kvapila. Pořádal koncerty sólistů, kteří zpívali národní písně jako árie z *Prodané nevěsty*, vládní vojsko z Rakovníka hrálo Dvořákovi *Slovanské tance* a Pražský orchestr zahrál hudbu Edvarda Griega se suitou *Peer Gynt*. Před představením měl za úkol přednést ideologický projev, který mu zasílalo ústředí i s pokyny k tomu, aby si mládež uvědomila, že Kuratorium jim umožňuje zhlédnout kulturní představení. Mládež v Kuratoriu měla vstup na dané akce o polovinu levnější než ostatní děti, většinou kolem 4–5 K.

⁴⁰⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 42, Lsp 759/46.

⁴⁰¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 118, Lsp 189/47.

V závěru roku 1944 se jako služebně nejstarší stal prozatímním vedoucím, od února 1945 byl ale na zákopových pracích v Rakousku. Na jaře vstoupil do Svatováclavské roty.

Na začátku března 1945 se sešli přední činovníci Kuratoria, výsledkem této schůzky bylo založení Svatováclavské dobrovolné roty složené hlavně z členů Kuratoria. Ta měla působit jen na území Čech a Moravy proti blížící se Rudé armádě, výcvik měli vést příslušníci Wehrmachtu.⁴⁰² Přes velkou propagaci akce zkrachovala, 21. března 1945 odjela první skupina 50 dobrovolníků do hotelového komplexu Čeperka u Unhoště,⁴⁰³ před 5. květnem zde se zde cvičilo jen 77 osob.⁴⁰⁴ Mělo se jednat o dobrovolnickou organizaci. Václav Majer, bývalý vedoucí roudnického Kuratoria dostal na výběr, buď se přidá k rotě, nebo bude propuštěn.⁴⁰⁵

Jedním z členů roty se stal i dosavadní vedoucí Kuratoria v Roudnici Bohumil Herčík, který na Čeperku přišel koncem dubna. Po příjezdu do tábora měli příslušníci roty tři dny na rozmyšlenou, zda se chtějí stát členy, pokud zůstali, skládali slavnostní přísahu před Hitlerovým obrazem. Podle seznamu členů Svatováclavské roty, který je součástí trestního spisu B. Herčíka, byli z Roudnice v rotě ještě dva muži, Jiří Svoboda z Rváčova, narozený v roce 1927, který nebyl před MLS Litoměřice souzen a Hugo Hlůže. Ten do tábora přišel 25. 4. 1945.

Členové měli zelené uniformy s černým proužkem na rukávě s nápisem Svatováclavská rota. Výcvik, který měl trvat tři měsíce, vedli Němci z Wehrmachtu. Učili je, jak zacházet s puškami, s ručními granáty a kulomety. Když se blížili nepřátelští vojáci, dal vedoucí Eduard Chalupa spálit všechny přihlášky a další inkriminující materiály, členové zaujali palebné postavení a prohlásili, že budou bojovat proti RA. Ještě před zatčením zakročili proti osobám, které na svých domovech v Unhošti vyvěsili československé vlajky. 5. května došlo k jejich zatčení, do 13. května byli v Kladně ve vazbě.⁴⁰⁶

⁴⁰² Kolaborující fašistické skupiny navrhovali okupantům vyslání českého legionu na frontu již od roku 1941, chtěli bojovat proti „židobolševickému“ Rusku. To ale pro nacisty nepřipadalo v úvahu, potřebovali české muže využít pro práci v průmyslu. PASÁK, Tomáš, pozn. 111, s. 318-319.

⁴⁰³ Ve složkách MLS se objevuje i Čeperka u Kladna, komplex sloužil dříve ke školení vedoucích Kuratoria.

⁴⁰⁴ PASÁK, Tomáš, pozn. 111, s. 368.

⁴⁰⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 8/46.

⁴⁰⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 42, Lsp 759/46. *Encyklopedický slovník českých dějin 1938–1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 376. Dostupné online: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Slovník38_45.pdf.

4.5.5 Politické organizace a spolky

Volný čas obyvatel Protektorátu kromě návštěv kulturních zařízení vyplňovaly schůze různých sdružení a spolků, fungovat směly, jen pokud spolupracovaly s režimem.

Hnutí za nové Československo Vlajka, někdy označované jako Český národně socialistický tábor Vlajka (ČNST Vlajka),⁴⁰⁷ je pojmenováno podle stejnojmenného časopisu vydávaného od roku 1928. Jako politická organizace vznikla v roce 1930, z počátku fungovala jako nacionalistické, protiněmecké a protihradní hnutí. Na začátku okupace se vedení ujal idealista Jan Rys-Rozsévač. Vlajka začala vystupovat i proti Židům, zednářům, komunistům a opustila svůj protiněmecký kurs.⁴⁰⁸

Po napadení SSSR Německem byla Vlajka nejsilnější fašistickou organizací v Protektorátu, vliv ostatních fašistických skupin upadal. Vlajkaři se ukázali jako důležití denuncianti SD a gestapa již během její existence, právě v polovině roku 1941, v souvislosti s německým útokem na SSSR, vydalo vedení směrnice k potírání komunistické činnosti, ta byla symbolem mezinárodní židovské solidarity, kdokoli by viděl jen náznak, měl to hlásit na příslušných místech.⁴⁰⁹ Rys-Rozsévač měl časté spory s Emanuelem Moravcem, snažil se jej v očích nacistů očernit a dostat se tak na místo „hlavního“ kolaboranta. V prosinci 1942 však došla K. H. Frankovi trpělivost a vydal na něj zatykač, své dny do konce války trávil Rys-Rozsévač v KT v Dachau, po jeho zatčení se organizace rozpadla.⁴¹⁰ Po rozpadu Vlajky pokračovalo mnoho členů jako konfidenti SD a gestapa.⁴¹¹ Mimořádný lidový soud v Praze odsoudil Jana Rys-Rozsévače k trestu smrti, k popravě došlo 27. června 1946 na Pankráci.⁴¹²

Poměrně solidní členskou základnu měla Vlajka v Roudnici již před nacistickou okupací.⁴¹³ Okresním vedoucím Vlajky byl od roku 1939 zástupce pojišťovny Bohumil

⁴⁰⁷ Název odvozen od neúspěšné snahy vlajkařů sjednotit všechny fašistické organizace v Protektorátu.

⁴⁰⁸ GEBHART, Jan. Nacistická okupace a počátky české domácí rezistence. PEJČOCH, Ivo PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 68.

⁴⁰⁹ PASÁK, Tomáš, pozn. 111, s. 341.

⁴¹⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojkovo nakladatelství, 2001, s. 204-228.

⁴¹¹ NAKONEČNÝ, Milan, pozn. 111, s. 10, více o činnosti Vlajky NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojkovo nakladatelství, 2001.

⁴¹² NAKONEČNÝ, Milan, pozn. 410, s. 273.

⁴¹³ Většina z nich se k Vlajce přidala v roce 1936 po přednáškách profesorů Jana Vrzalíka a Františka Mareše na obranu RKZ, v roce 1938 původní Vlajka zanikla a po jejím obnovení všichni původní členové měli členství automaticky obnovené. Před nacistickou okupací členy Vlajky bratři Sýkorovi, Karel Zelenka, Bohumil Hendrych, Bohumil Holman, Ludvík Měchura, Alfred Beneš, František Marat, Špaček, Josef Pastyřík a Vladimír Vašíček. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 72, Lsp

Holman.⁴¹⁴ Holman do Vlajky vstoupil, jako mnozí další roudničtí muži, na přednášce profesora Jana Vrzalíka na ochranu rukopisů královédvorského a zelenohorského v roce 1936 v Roudnici nad Labem. Místním vedoucím byl před nacistickou okupací malíř pokojů Bohumil Hendrych.⁴¹⁵ Pro tuto funkci jej MLS Litoměřice potrestal jednoletým odnětím svobody. Měl také udat lékárníka Václava Sháněla, že přidělový líh mění za potraviny a přidělové vepřové sádlo spotřeboval ve své domácnosti. Okresní vedoucí Holman jej v závěru roku 1939 zbavil funkce pro nevyvíjení činnosti.

Na pozici místního vedoucího jej vystřídal obchodník Josef Pastyřík, který ve funkci zůstal do jara 1940.⁴¹⁶ MLS Litoměřice mu tuto funkci uspokojivě neprokázal, proto jej v roce 1946 zprostil obvinění. V roce 1940 převzal funkci místního vedoucího Holman, který byl nakonec obou funkcí zbaven údajně pro nepříliš přátelský přístup k Němcům.⁴¹⁷ Do vedení Vlajky se v srpnu 1941 dostal František Sýkora,⁴¹⁸ to už však bylo jen pár měsíců před jejím oficiálním rozpuštěním. Na podzim 1942 přestala místní organizace Vlajky vyvíjet činnost.⁴¹⁹

František Sýkora se narodil 30. dubna 1893 a živil se jako krejčí. Jeho bratrem byl Aleš Sýkora, taktéž člen Vlajky. MLS Litoměřice Františka Sýkoru v roce 1946 zprostil obvinění. Za své „horlivé“ členství ve Vlajce jej ale potrestala roudnická TNK šesti měsíci vězení a veřejným pokáráním.

Pozvání na schůzky Vlajky se nezasílala písemně, nejprve členy svolával organizátor Alfréd Beneš, později se automaticky scházeli dvakrát měsíčně ve spolkovém sále hotelu Libuše. Schůze se zahajovala povstáním, zdvižením pravice a povoláním vůdci zdar.⁴²⁰ Stejným způsobem se schůze zakončovaly.⁴²¹ Na schůzích předčítal vedoucí korespondenci z Prahy a vždy se stanovilo datum příští schůze. V Libuši pořádali

1203/46.

⁴¹⁴ Jmenování dostal z rukou župního vedoucího Vlajky Sokola z Kralup. Pozice však byla nelegitimní, okresní vedoucí měl být jen tam, kde v okrese alespoň tři místní organizace a na Roudnicku byla jen jedna. Sokola, zubního technika z Kralup, v pozici župního vedoucího vystřídal později Mario Mareš z Velvar.

⁴¹⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 57, Lsp 1278/46.

⁴¹⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 10, Lsp 13/46.

⁴¹⁷ Jedním z důvodů může být, že Holman neuměl dobře německy. Holman, který se s ním přátelil, se brzy rozešel s Bauerem. Bauer měl před Holmanem pronést, že má rád jen muže, kteří nenávidí Čechy, což se Holmana jako Čecha dotklo. Když byl Holman v srpnu 1941 zbaven obou funkcí, měl být na popud Bauera poslán do kladenských dolů. Byl ale fyziky nemocný, tak mu doktor napsal osvědčení a této práci se vyhnul. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 146, Lsp 80/48.

⁴¹⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 79, Lsp 1349/46.

⁴¹⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 81, Lsp 1387/46.

⁴²⁰ Tím myšlen J. Rys-Rozsévač.

⁴²¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 57, Lsp 1278/46.

vlajkaři i různé přednášky, například 30. listopadu 1940 zde přednášel Jan Rys-Rozsévač.⁴²² Vlajkaři kromě přednášek a schůzí, po městě šířili letáky, například v únoru 1939 Bohumil Holman s dalšími vlajkaři rozdával letáky Vlajky „*Poslední výzva*“.⁴²³

Vlajka měla v Roudnici průměrně 50 – 60 členů, ti museli platit členské příspěvky. Jejich výše byla odstupňována dle majetnosti členů na 12, 24 a 48 K. Funkci pokladníka převzal po zemřelém Karlu Hlaváčkovi na jaře 1941 Josef Turek,⁴²⁴ skladník u firmy Šetek. Ten se k Vlajce přidal v roce 1939, podle svých slov, aby získal styky s někým vlivným, kdo by mohl pomoci pěvci, tenoristovi, Járovi Pospíšilovi. V roce 1939 proti němu v časopisech *Vlajka* a *Árijský boj* objevila kampaň, protože jeho matka byla Židovka, on v té době zpíval pro rozhlas. Jeho bratranec Turek se snažil, aby byla kampaň proti němu zastavena.⁴²⁵ MLS Litoměřice Turka zprostil v roce 1946 obvinění z činovnictví ve Vlajce, jelikož funkce pokladníka mu nebyla prokázána.

Vedoucím mládeže Vlajky byl Václav Majer, později pracující pro Kuratorium. Majerovým dalším úkolem ve Vlajce bylo nabírat nové členy. Dělnici z podniku MEWA slíbil, že pokud se i se svým nezaměstnaným přítelem přidá ke Vlajce, sežene mu práci.⁴²⁶ Při nabírání nových členů rozdávali vlajkaři knihu Jana Ryse-Rozsévače *Židozedenářství – metla lidstva*, která měla budoucím členům pomoci v rozhodnutí se k Vlajce připojit.⁴²⁷

Ženskou část Vlajky vedla Barbora Sýkorová,⁴²⁸ ve své funkci mimo jiné organizovala charitativní večírky v restauraci Libuše ve prospěch chudých dětí. Společně s dalšími ženami pekla cukroví, které se rozdávalo dětem v sirotčincích i na charitativních večírcích.

Manželka krejčího Františka Sýkory, pravidelně přispívala na katolickou charitu. S manželem údajně podporovali potravinami uvězněné roudnické občany, například kaplana Josefa Pikra uvězněného v KT Dachau. Jako bezdětný pár se ujímali sirotků. Po válce byla souzena nejprve u MLS, který ji obvinění zprostil, ale TNK ji za členství ve Vlajce potrestal 2 měsíci vězení a veřejným pokáráním.

⁴²² SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947), suplement památník četnického oddělení Roudnice nad Labem od 1942 do revoluce 1945, kdy velitelem npor. četn. František Zahradník.

⁴²³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 28, Lsp 605/46.

⁴²⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 81, Lsp 1387/46.

⁴²⁵ Od roku 1943 měl pro svůj původ zakázáno vystupovat.

⁴²⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 8/46.

⁴²⁷ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 44, Lsp 1034/46.

⁴²⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 55, Lsp 1031/46.

Národní obec fašistická (NOF) byla založena v roce 1926, inspirovala se v italském fašismu a v jejím čele stál bývalý legionář Radola Gajda, vlastním jménem Rudolf Geidl. Byla nejsilnější fašistickou stranou během existence první Československé republiky. V roce 1938 se měla s ostatními pravicovými stranami sjednotit ve Straně národní jednoty. Po nacistické okupaci se měla Národní obec fašistická začlenit do Národního souručenství. V roce 1940 se činnost NOF obnovila, ale na počátku roku 1943 byla její existence opětovně ukončena.⁴²⁹

Gajda byl velkým idolem členů NOF, knihař Josef Mergel⁴³⁰ jej viděl poprvé v roce 1932, kdy se účastnil ochotnických slavností v Hronově. V roce 1935 nabídl Merglovi Josef Nedoma členství v NOF, měl se přijít podívat na jejich schůzi, které se účastnil i Gajda. Nedoma, který za NOF kandidoval do senátu, pověřil Mergla, aby navštívil Gajdu v Praze ve věci jeho kandidatury. Při příležitosti schůzky s Gajdou si Mergl koupil od roudnického fotografa Vladimíra Vašíčka fotografii Gajdy a nechal si ji od něj podepsat. Fotografie měl až do konce okupace vystavenou ve svém bytě. Mergla odsoudil MLS Litoměřice k jednoletému odnětí svobody pro funkci organizátora ve VOS a pro udání jedné osoby pro vyhýbání se práci.

Župním vedoucím NOF byl Emil Vašátko⁴³¹ odsouzený MLS Litoměřice k desetiletému odnětí svobody. Bývalý četnický strážmistr se narodil 2. září 1892. MLS jej kromě činovnictví v NOF vinil z podpory a propagace nacistického hnutí zdravením nacistickým pozdravem, vynucování si tohoto pozdravu na ostatních, podporováním vstupu do kolaborantských organizací. Na okresním úřadě v Roudnici udal učitele Miroslava Zelenku a jeho ženu pro černé obchody.

Pokladníkem NOF v Roudnici byl před okupací účetní Otakar Říhovský,⁴³² který zastával i funkci zapisovatele. MLS Litoměřic jej za podporu a propagaci nacistického hnutí potrestal odnětím svobody v délce jednoho a půl roku. Říhovský pracoval jako úředník ve firmě Ringhoffer-Tatra, působil též ve správní komisi města jako finanční referent, byl členem Vlajky.

Funkci pokladníka po obnovení NOF převzal roudnický fotograf Vladimír Vašíček.⁴³³ Vašíček měl v roce 1938 spolupodepsat jako člen výboru NOF dokument k pří-

⁴²⁹ HOFMAN, Petr, KLIMEK, Antonín. *Vítěz, který prohrál: generál Radola Gajda*. Praha; Litomyšl: Paseka, 1995, s. 149-152.

⁴³⁰ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 145, Lsp 73/48.

⁴³¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 115, Lsp 153/47.

⁴³² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 28, Lsp 60546.

⁴³³ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 72, Lsp 1203/46.

pravnému výboru pravicové Strany národní jednoty v Roudnici, ve které se apelovalo na čistku členstva od Židů, rozpuštění zednářských loží, zabavení jejich majetku. V opozici SNJ měla stát levicová Strana práce. Strana národní jednoty zanikla se vznikem Protektorátu. Vašíček byl od roku 1936 též členem Vlajky. MLS Litoměřice jej obvinění zprostil, ale roudnická TNK jej pro podporu a propagaci nacismu potrestal veřejným pokáráním, které proběhlo vystavením trestního nálezu TNK na úřední desce ONV v Roudnici pod dobu osmi dnů.

Nacionálně-socialistická německá strana dělnická (NSDAP) vznikla v roce 1920 přejmenováním strany DAP v Německu. V Roudnické organizaci bylo 20 členů, někteří roudničtí Němci se k místní organizaci nehlásili, jelikož byli členy NSDAP ve svém bývalém bydlišti. Vedoucím v Roudnici byl ing. Heřman Rožmitálský, kterého v roce 1943 nahradil Alfred Bauer.⁴³⁴ V létě 1944 měl Bauer nastoupit vojenskou službu, novým vedoucím se na návrh okresního hejtmana dr. Edmunda Petterse, se stal Richard Meier,⁴³⁵ přednosta poštovního úřadu. Kancelář měl nově v tzv. Deutsches Heim v Řípu, Bauer zařizoval věci týkající se NSDAP ve své kanceláři v německé škole. Úřední hodiny vedoucího NSDAP byly nejprve pouze ve středu mezi 18. a 20. hodinou, pak pondělky, středy a pátky mezi 18. a 20. hodinou.⁴³⁶ Vedoucí strany měl také na starosti propagandistické přednášky.

Meier se narodil 25. srpna 1894 v Otovicích v okrese Broumov. V Roudnici žil se ženou Filoménu a dvěma syny, dvojčaty. V druhé polovině roku 1944 obdržela rodina říšské občanství. Litoměřický MLS Meiera v roce 1946 potrestal pětiletým odnětím svobody pro činnost v nacistické organizaci a pro udání Miroslava Beránka a Vladimíra Benešovského pro urážku odznaku NSDAP u německého četnictva.

Pod NSDAP patřilo několik organizací. Jelikož se ženy nemohly stát členkami NSDAP, existovala po ně obdoba v podobě NS-Frauenschaft (Nacionálně-socialistického ženského hnutí, NSF), které mělo organizovat politicky uvědomělé ženy.⁴³⁷ Organizace kopírovala strukturu NSDAP, vedoucí v Roudnici se stala Alžběta Ziemannová.⁴³⁸

⁴³⁴ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 63, Lsp 1098/46.

⁴³⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 63, Lsp 1100/46.

⁴³⁶ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 12, Lsp 8/46.

⁴³⁷ KIPP, Michaela. Die NS-Frauenschaft (NSF). In Lebendiges Museum Online, [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/frauenschaft/>.

⁴³⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 37, Lsp 588/46.

Členkou byla například Němka Kristýna Machotová.⁴³⁹ Obchodníka s ovocem a zeleninou Václava Krona nechala zbít svým milencem za protiněmecké výroky a musel před Hitlerovým obrazem přísahat, že už to víckrát neudělá. Po atentátu na Heydricha udala Václava Černého, který vyslovil teorii, že atentát na R. Heydricha byl připraven Němci, aby mohli Čechy trápit. Černý se kvůli tomuto výroku dostal do KT Osvětim. Dělník Mikuláš Perkule vypověděl, že Machotová měla malého psa, když k němu přišel jiný, odháněla jej pryč se slovy: „*Ty k nám nepatříš, ty jsi český pes!*“ Před projednáváním jejího procesu před MLS zemřela.

Další organizace patřící pod NSDAP, Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (NSV), v překladu nacionálně-socialistická lidová péče, fungovala v Německu od roku 1933. Strukturována byla obdobně jako NSDAP s místními, okresními a krajskými vedoucími. Hlavní náplní organizace byla charitativní pomoc, jako spravování prádla a ponožek pro wehrmacht, šití bačkor a prádla pro wehrmacht a lazarety, pomoc také při organizaci KLV táborů.⁴⁴⁰ V Roudnici byla organizace velmi aktivní, výběřím členských příspěvků byl Karel Kahling. Okresní vedoucí byla žena správce lobkovického statku Alžběta Ziemannová.⁴⁴¹

Podle informací ze spisů MLS Litoměřice byly vedoucími čtvrtí (Blockleiterin) Elfrída Kusová a Marie Šlégrová.⁴⁴² Ve své funkci měla Šlégrová jednou měsíčně obcházet obyvatele Roudnice a žádala je o peněžní dary, Ziemannová ji také pověřila sbírat šatstvo a boty pro *Zimní pomoc*.⁴⁴³ Blockleiterin Šlégrová měla na starosti čtyři rodiny, které měla informovat o povinnosti se účastnit polních prací, vycpávání slámníků, šití bačkor či opravování prádla. Byla rovněž Blockleiterin v Deutsches Frauenwerku (DFW). MLS Litoměřice ji za činnost v nacistických organizacích odsoudil k sedmiletému odnětí svobody. Trest si odpykala celý a na svobodu se dostala v listopadu 1953.

⁴³⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart 86, Lsp 1496/46.

⁴⁴⁰ SCRIBA, Arnulf. Die NS-Volkswohlfahrt (NSV). In Lebendiges Museum Online, [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/vwf/>. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 37, Lsp 588/46.

⁴⁴¹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 63, Lsp 1098/46.

⁴⁴² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 48, Lsp 1127/46.

⁴⁴³ Winterhilfe, nadace, která pomáhala chudým, po neúspěšně vedené válce proti SSSR sbírala šatstvo a obuv na pomoc vojákům. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 48, Lsp 1127/46.

4. Konec války a poválečná odplata

4.1 Závěr války v Roudnici nad Labem

V březnu 1945 procházel městem transport se 20 000 ruskými a anglickými zajatci, kteří byli vyhladovělí a nedostatečně ošaceni a obutí. I přes přísné zákazy gestapa a německých úřadů jim někteří místní poskytli potraviny, šatstvo, obuv i kuřivo.⁴⁴⁴ V dubnu se ve městě budovaly protitankové zátarasy, v méně frekventovaných ulicích neprůjezdné, a v okolí města, na pravém břehu Labe zákopy. Němečtí vojáci ubytovaní v roudnických školách, jednotky SA v hotelu Koruna a členové školy SS na roudnickém zámku spouštěli z těchto objektů začátkem května říšské vlajky napůl žerdi oznamující Hitlerovu smrt.⁴⁴⁵ Podle situačních zpráv, které odesílala každý měsíc městská policie německým orgánům, byl ve městě po většinu války relativní klid, občané neprotestovali ani 28. října. V noci z 24. na 25. dubna 1945 napsali neznámí pachatelé na domy dvanácti osob nápisy: „*Smrt vlajkařům, bydlí zde!*“⁴⁴⁶

Prvního května se v Roudnici rozšířila zpráva o tom, že městem bude projíždět vlak s politickými vězni propuštěnými z MP Terezína do Prahy. Na nádraží se shromáždilo 350 – 400 osob z Roudnice a okolí ve snaze alespoň zahlédnout své blízké. Vlak s vězni dorazil s třicetiminutovým zpožděním, shromáždění údajně pokojně čekali na své příbuzné, po příjezdu jim předali jídlo a rozešli se.⁴⁴⁷ Od toho dne stále častěji na roudnické nádraží přijížděli vězni z MP Terezín, lidé přicházeli hledat své příbuzné, nosili jim jídlo. Hrozilo rozšíření skvrnitého i břišního tyfu a úplavice.⁴⁴⁸ Tak ošetrovatelská a zdravotnická služba⁴⁴⁹ dostala k dispozici čekárnu 2. třídy, kterou přeměnila na

⁴⁴⁴ SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947), suplement památník četnického oddělení Roudnice nad Labem od 1942 do revoluce 1945, kdy velitelem npor. četrn. František Zahradník, s. 3.

⁴⁴⁵ KASTNER, Quido Karel Bor. Roudnice nad Labem v roce 1945. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. č. 5, 1995, s. 31.

⁴⁴⁶ SOKA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. Sign. 32. Kr. 5, Lagebericht für den Monat April 1945.

⁴⁴⁷ Jelikož v květnu skončila nacistická okupace a situační zpráva za tento měsíc se již nevytvářela, jsou informace o prvních květnových dnech součástí té dubnové. SOKA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. Sign. 32. Kr. 5, Lagebericht für den Monat April 1945.

⁴⁴⁸ SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947), suplement památník četnického oddělení Roudnice nad Labem od 1942 do revoluce 1945, kdy velitelem npor. četrn. František Zahradník, s. 3.

⁴⁴⁹ Katolická charita založila v roce 1943 Ošetrovatelskou a zdravotní službu v rodinách, jelikož byl tehdy v nemocnicích nedostatek prostorů, nemocní byli často umístováni na chodbách. Pacienti tak byli propouštěni domů a dobrovolníci z ošetrovatelské služby převzali péči o pacienty. Hlavní dozor nad touto péčí měl MUDr. Karel Kastner. Nemajetní pacienti měli léky i ošetření zdarma. KNOTEK, František. Vykonali humanitní dílo hodné obdivu (Z činnosti katolické charity v Roudnici n. L.). In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. č. 5, 1995, s. 60.

ambulanci s nepřetržitým provozem. Ženy, které měly příbuzné v MP i v ghettu v Terezíně, prodělávaly ošetrovatelské kurzy, aby mohly pomáhat nově příchozím. Veřejnost dala k dispozici svá auta, sbíralo se ošacení, oba roudnické hotely a všechny školy daly k dispozici své prostory, stravování pacientů zajišťovaly vývařovny v továrně Bächer a školní jídelny.⁴⁵⁰

Čeští občané města začali vyvěšovat vlajky s trikolorou, na radnici visela kromě československé také sovětská, britská a americká, docházelo k odstraňování německých nápisů, obracely se silniční směrové kazatelé, kvůli zmatení německých vojsk. Místní četnictvo proti tomu nezasahovalo.⁴⁵¹ Zformovala se revoluční garda a revoluční okresní národní výbor, složený ze zástupců z Roudnice n. L., Libochovic, Velvar a Kralup. Revoluční garda obsadila okresní hejtmánství, německý hejtmán byl zatčen. Došlo také k prvnímu zatýkání vlajkařů a ostatních kolaborantů.⁴⁵² V noci z 5. na 6. května odjeli roudničtí dobrovolníci do Prahy. Hranice mezi Říší a Protektorátem přestala existovat a Roudnice po šesti letech přestala být hraničním městem. Město očekávalo příchod vítězné armády.⁴⁵³

K německým vojskům shromážděným ve městě se záhy přidala další německá vojska ustupující od Vědomic, která prchala před Rudou armádou přicházející od Drážďan. Od rána 9. května se shromažďovali v roudnickém zámku.⁴⁵⁴ Vojáci, kteří nesehnali ubytování jinde, si jej vymáhali v rodinách, k Marii Cafourkové přišli dva němečtí vojáci v pět ráno a domáhali se ubytování.⁴⁵⁵ Němečtí vojáci ze Sudet chtěli prchnout přes Roudnici a Mělník směrem na Plzeň, kde by buď vyjednávali s Američany, nebo prchali dále na západ.⁴⁵⁶

Mosty v obou městech byly široko daleko jediné, které unesly těžkou techniku. Němečtí vojáci se po přejezdu snažili mosty strhnout, což se ani v jednom z měst nepodařilo. Úsek kolem mostu střežili od 6. května hlídky složené z dobrovolníků, zbraně získávali výměnou za civilní oblečení od členů německé posádky na zámku v Roudnici

⁴⁵⁰ Tamtéž., s. 61.

⁴⁵¹ SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947), suplement památník četnického oddělení Roudnice nad Labem od 1942 do revoluce 1945, kdy velitelem npor. četn. František Zahradník, s. 4. SOKA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Osvobození Roudnice n. L. 1944-1945. Xerokopie z roudnické kroniky, s. 57.

⁴⁵² SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 81, Lsp 1389/46.

⁴⁵³ KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír, pozn. 51, s. 25.

⁴⁵⁴ PLAVEC, Michal, pozn. 23, s. 245.

⁴⁵⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 107, Lsp 16/47.

⁴⁵⁶ PLAVEC, Michal, pozn. 85, s. 37.

(bývalé sídlo HJ).⁴⁵⁷ Karel Hás fungoval jako tlumočník a pomáhal při odzbrojování německých vojsk, jeho úkolem bylo mávat bílým praporkem, dával německým jednotkám najevo, že mohou po mostě projet, pokud složí zbraně.⁴⁵⁸ Hás byl do roku 1945 celkem 29 trestně stíhán, během nacistické okupace například pro vyhýbání se práci. MLS Litoměřice jej v roce 1946 soudil za udání několika osob.⁴⁵⁹

Kvůli přítomnosti německých vojsk po kapitulaci Německa ve městě došlo 9. května 1945 k bombardování sovětskými letci. Celkem osm letadel shodilo na město 58 pum, z toho vybuchlo 41.⁴⁶⁰ Popis průběhu bombardování a situace po něm popsala Kamila Mošťaková: „... *Náměstí je ponořeno v husté šero, vzduchem víří prach, spousta prachu, hlíny, vápna, malty, roztrhaných lišejníků ze střech. Je to pravda, že ještě před několika minutami koupalo se náměstí v záři slunéčka? Ze sousední chodby vybíhá polekaná, uplakaná holčička paní Matoušové a volá: Lidi prosím váš, pojd'te k nám pomoci! Maminka leží v bezvědomí v kaluži krve a babička strašně nařiká! Okamžitě běžím ke dveřím do sklepa a volám o pomoc, ale dolů asi můj hlas nedolétne, poněvadž se mě nikdo neozývá. Vybíhám tedy sama na pomoc a vidím, jak už bratr Podrabský ukládá paní Matouškovou na nosítka. Krev prýští ze strženého svalstva na noze takovým proudem, že brzy prosakuje i na nosítka a stéká na zem. Bratr Podrabský přináší obinadlo a pevně utahuje nohu nad ránou, aby paní Matoušková cestou do nemocnice nevykrvácela. Vidím její bílý obličej ponořený do bezvědomí, vidím spoustu krve a dělá se mi mdlo. Chci několikrát hluboce vdechnout, ale rozkašlu se, neboť vzduch je plný prachu a rozvířeného písku.... Na ulici není ještě téměř nikdo, všichni jsou posud v krytech. Vtom běží ulicí nějaký člověk a volá na mne: Nestůjte na ulici, schovejte se do krytu, což když se letadla ještě vrátí, jako se vrátila v Kralupech. Jeho slova jako by mne probouzela a vracela skutečnosti. Co se to vlastně stalo? Můj mozek počíná opět pracovat a myšlenky zrychlují tempo. Roudnice byla bombardována! Letecký útok, nálet, proč? Proč, když už je přece podepsaná kapitulace? Je mír. Tož proč se bombarduje a zabíjí nevinné a nic netušící obyvatelstvo? Proč ani sirény nehoukaly, nevarovaly? Co se naječely v posledních měsících, co se natýraly našich nervů a vž-*

⁴⁵⁷ ŠEFR, František. Květen 1945 na Podřipsku (Vzpomínka účastníka povstání). In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. č. 5, (1995), s. 62.

⁴⁵⁸ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 21, Lsp 167/46. SOA Litoměřice.

⁴⁵⁹ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 21, Lsp 167/46. SOA Litoměřice.

⁴⁶⁰ Toho dne bombardovali sovětské letci ještě Mělník, Liběchov, Mělnické Vtelno, Byšice, Litoměřice, Duba, Úštěk a Zahrádky na Českolipsku, Mladou Boleslav, Litoměřice, Těchlovice, Zamostí-Brodce, Vrchovany, Dubou, Mělnické Vtelno, Řepín, Nebužely, Citov, Spomyšl, Brozanky, Mělnická Vrutice, Liblice a Byšice a v prostoru Liberec – Jablonec nad Nisou. PLAVEC, Michal, pozn. 23, s. 256. PLAVEC, Michal, pozn. 85, s. 39.

*dycky nadarmo honily svým jekotem lidi do krytu, a dnes po skončení války, kdy Roudnice byla skutečně bombardována, nevyšla jediná výstraha – sirény mlčely. ...*⁴⁶¹

Během bombardování a po něm se snažila zdravotnická a ošetrovatelská služba pomáhat, v průchodech domů vytvořila provizorní obvazoviště.⁴⁶² Bombardování stálo život 20 obyvatel české národnosti, 2 Němců a více než 100 osob bylo zraněno.⁴⁶³

Rudá armáda vedená gardovým kapitánem Lvem Lvovičem Ljachovem vstoupila do města ve čtvrtek 10. května dopoledne, druhý den se na hlavním náměstí konala schůzka k počtě osvoboditelů.⁴⁶⁴ Ve městě zároveň vládl smutek nad oběťmi bombardování, pohřeb začal na náměstí smuteční tryznou, průvod směřoval na roudnický hřbitov, vyhlášen byl celoměstský smutek.⁴⁶⁵

Také v Roudnici docházelo k aktům hromadného násilí na Němcích, bez soudu zde bylo oběšeno šest mladých příslušníků SS nebo Hitlejungend, přesná totožnost mladíků není dodnes známá. Stalo se tak 11. května večer na hlavním náměstí.⁴⁶⁶ Po oběšení byla těla ponechána na náměstí, lidé se na ně chodili dívat, do mrtvol mlátili a psali po jejich tělech hanlivé nápisy. Pohřbena byla druhý den. Při stavbě sloupu vysokého napětí v 70. letech byly hroby v lokalitě Na Vrhlabce nalezeny.⁴⁶⁷

Zatýkaní Němci a kolaboranti byli shromažďováni na lobkovickém zámku v centru města. Existence internačního střediska je doložena k 28. květnu 1945.⁴⁶⁸ Za-

⁴⁶¹ Celý popis zde: MOŠŤÁKOVÁ-BOHDANOVÁ, Kamila. Srdce zmučená a statečná. Jaromír Robek, Roudnice nad Labem, 1946, 162-167.

⁴⁶² KNOTEK, František, pozn. 449, s. 62.

⁴⁶³ Ve městě se v souvislosti s bombardováním okolních měst chystali na nálety od závěru roku 1944. V listopadu 1944 vydal městský úřad vyhlášku vyžadující odstranění mříží na dveřích a oknech domů a plotů před budovami, aby se v případě leteckého útoku lidé stihli v čas ukrýt. SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign. 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947), suplement památník četnického oddělení Roudnice nad Labem od 1942 do revoluce 1945, kdy velitelem npor. četn. František Zahradník, s. 4. SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní četnické velitelství Roudnice nad Labem. Sign. 14. Kr. 2, Vyhláška, 2. 11. 1944.

⁴⁶⁴ KASTNER, Quido Karel Bor, pozn. 445, s. 31.

⁴⁶⁵ SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart 38, Lsp 630/46. Srov. FRANC, Miroslav. Osvobození Podřipska 1945. In: *Podřipský muzejník*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum 1, 2005, s. 145-149.

⁴⁶⁶ SOKA Litoměřice/Lovosice. Okresní velitelství Roudnice nad Labem. Sign. 14, Památník četnické stanice v Roudnici nad Labem 1850-1945(1947), nečíslováno.

⁴⁶⁷ PADEVĚT, Jirí. Květnový lynč. Poprava údajných příslušníků SS v Roudnici nad Labem v květnu 1945. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2016, č 2, s. 118.

⁴⁶⁸ OBRHEL, Hynek. *Odsun sudetských Němců z politického okresu Litoměřice 1945-1946*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. Bakalářská práce, s. 28. FRANC, Miroslav. Internační tábor Roudnice 1945-1946. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko. (K 100. výročí založení Podřipského muzea a k 55. výročí konce druhé světové války)*. Roudnice nad Labem Podřipské muzeum Karla Rozuma č. 10, 2000, s. 86-89.

tčené osoby hlídali nejprve příslušníci revoluční gardy, následně příslušníci SNB, velitelem zařízení se stal Karel Moc.⁴⁶⁹ Je doloženo, že s internovanými, Němci i Čechy, se nakládalo hrubě. Příslušníci SNB je měli bít, zavírat do temnice a polévat studenou vodou. Ve městě přítomní rudoarmějci si zase vynucovali sexuální styk s internovanými ženami.⁴⁷⁰ V srpnu 1945 mělo být v táboře bez řádného soudu zastřeleno 18 mužů pro podezření z členství v SS.⁴⁷¹

Internovaní byli nuceni pomáhat s odklizením trosk po bombardování města, pomáhali také v zemědělství. Zadržení se nesměli bavit s civilními osobami, to ani při práci.⁴⁷² Osoby podezřelé z přestupů podle tzv. velkého retribučního dekretu byly předány do věznice okresního soudu v Roudnici a později souzeny MLS Litoměřice. Největší počet internovaných se ve středisku nacházel v červnu 1945, celkem 368 osob. Internační středisko zrušilo nařízení ministerstva vnitra z 26. října 1946. Posledních osm osob,⁴⁷³ určených k odsunu, bylo předáno do internačního střediska v Ústí n. L. – Skřivánčí vrch.⁴⁷⁴

4.2 Poválečná odplata

Již v průběhu druhé světové války, bylo spojencům jasné, že po jejím skončení musí dojít k potrestání válečných zločinců a kolaborantů s nacisty. Proto se už v této době snažili vytvořit dohody a dokumenty, které k tomu povedou.⁴⁷⁵ Objevovaly se i snahy upozornovat na zločiny a jejich pachatele v průběhu války.⁴⁷⁶ Celoevropským trendem se tak po válce stala snaha tyto zločiny stíhat a trestat. Hlavní viníky války

⁴⁶⁹ STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 205.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 205.

⁴⁷¹ STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 78.

⁴⁷² Richard Meier, internovaný od května 1945 na zámku, byl prozatímním vedoucím NSDAP v Roudnici, měl také funkci u volkssturmu, německé domobrany, jejímž vedoucím v Roudnici byl Němec Ziemann. MLS Litoměřice potrestal Meirera 5 lety vězení. SOA Litoměřice, MLS Litoměřice, kart. 63, Lsp 1100/46.

⁴⁷³ KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 107, s. 100.

⁴⁷⁴ OBRHEL, Hynek, pozn. 468, s. 28.

⁴⁷⁵ Již v roce 1942 podepsali tzv. svatojakubskou deklaraci, která potvrzovala nutnost trestání válečných zločinců. V roce 1943 následovala moskevská deklarace, která schvalovala rozhodnutí trestat viníky války, jejich zločiny a vydávání zločinců do států, ve kterých zločin spáchali. Dalším dokumentem byla londýnská dohoda z 8. srpna 1945 o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropské osy, tato dohoda mimo jiné zřizovala a upravovala fungování Mezinárodního vojenského tribunálu (IMT) v Norimberku pro hlavní viníky války. Druhý mezinárodní tribunál pro dálný východ fungoval v Tokiu. Pro vyhledávání zločinců evidenci důkazů o jejich činech vznikla v říjnu 1943 Komise spojených národů pro válečné zločiny (United Nations War Crimes Commission, UNWCC). Důležitou organizací byla také Ústřední evidence válečných zločinců a podezřelých osob (Center Register Of War Criminals and Security Suspects, CROWCASS), která vytvářela seznamy různých zločinců a podezřelých. BORÁK, Mečislav, pozn. 14, s. 95-96. JIŘÍK, Václav, pozn. 15, s. 4-5.

⁴⁷⁶ BORÁK, Mečislav, pozn. 14, s. 22.

soudil Mezinárodní vojenský tribunál (IMT) v Norimberku. Ten se ovšem nestal vzorem pro souzení provinilců v Evropě. Systém trestání válečných zločinů v jednotlivých evropských zemích tak nebyl jednotný, naopak každá země měla své vlastní, různě tvrdé, retribuční předpisy a zákony.⁴⁷⁷

K potrestání zločinu kolaborace s nacistickou okupační mocí se musely také v Československu vytvořit nové, retrospektivní, zákony, jelikož před rokem 1939 zákon proti spolupráci s nacisty neexistoval.⁴⁷⁸ Retribuční dekret⁴⁷⁹ byl připravován exilovými představiteli v Londýně od roku 1942. Po mnoha úpravách došlo k vydání tzv. velkého retribučního dekretu (č. 16/1945 Sb.) 19. června 1945.⁴⁸⁰ Mimořádné lidové soudy měly trestat zločiny uvedené v daném dekretu spáchané v období zvýšeného ohrožení republiky, tzn. od 21. května 1938 do 31. prosince 1946.⁴⁸¹ Tzv. velký retribuční dekret se dělil na dvě hlavy, první řešila trestání zločinů a druhá fungování samotných soudů. MLS trestaly zločiny proti státu, osobám, majetku a udavačství. Dolní hranicí trestů podle příslušného zákona bylo odnětí svobody v délce pěti let. V případě vážného provinění čekal na zločince trest smrti. Pokud souzený prokázal snahu o nápravu napáchaného zla, soud mohl trest snížit pod dolní hranici.⁴⁸² Do délky odnětí svobody se započítávala vazba před odsouzením.⁴⁸³

Kromě soustavy čtyřadvaceti lidových soudů vznikl v českých zemích i Národní soud, který zřizoval dekret č. 17/1945 Sb.⁴⁸⁴ Skupinu retribučních dekretů doplnil na podzim roku 1945 ještě tzv. malý retribuční dekret (138/1945 Sb.).⁴⁸⁵ Kvůli odlišné

⁴⁷⁷ JUDT, Tony, pozn. 107, s. 45

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 40.

⁴⁷⁹ V době, kdy v Československu nefungoval parlament, od prosince 1938 do 28. října 1945, do první schůze Národního shromáždění, vydával prezident a vláda, právní normy ve formě dekretů.

⁴⁸⁰ *Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.*

⁴⁸¹ KOČOVÁ, Kateřina. Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947). In: *Pax bello potior: sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi*, CSc. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, s. 301.

⁴⁸² Paragraf 16 odstavec 2 určoval polehčující okolnosti, k nim patřila snaha o nápravu či zmenšení napáchaného zla, zásluha o osvobození či prospění národu.

⁴⁸³ KUKLÍK, Jan. Dekrety prezidenta republiky – výraz kontinuity československého právního řádu nebo jev revoluční změny? In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav, eds. *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 168-169.

⁴⁸⁴ Národní soud fungoval v Praze, měl soudit osoby, které za okupace zastávaly v oblasti politické, hospodářské či správní význačné postavení, ty, které měly být svým chováním vzorem obyvatelstvu. Souzení byli členové protektorátních vlád, vedoucí činovníci řady organizací a aktivističtí novináři. K tématu Národního soudu a procesu s protektorátní vládou například: KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Obžalována je vláda*. Praha: Themis, 1999.

⁴⁸⁵ Brzy se zjistilo, že tzv. velký retribuční dekret nestíhá drobné viníky, menší provinění a navíc nejnižší možný trest se zdál příliš vysoký. Dne 27. října 1945 byl proto vydán dekret číslo 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní citi. Tzv. malý retribuční dekret měl stíhat menší provinilce, potrestat je mohl vězením až v délce jednoho roku, případě až milionovou pokutou a

válečné situaci obou zemí, fungoval na Slovensku jiný systém retribuice.⁴⁸⁶ Retribuční soudy fungovaly od druhé poloviny roku 1945 do 4. května 1947, na Slovensku do prosince toho roku. Případy, které MLS nestačily projednat, přešly pod klasické soudy.

Po komunistickém převratu v únoru 1948 se rozhodlo o obnovení MLS. Soudy měly revidovat případy již projednané i případy, které k nim v tzv. prvním retribučním období nedošly. Při projednávání jednotlivých kauz měli soudci přihlížet k okolnostem, které obviněného ke spáchání činu vedly a k jeho společenskému postavení. Tento způsob rozhodování soudů označujeme jako třídní justici.⁴⁸⁷ Je prokázáno, že KSČ využívala MLS také jako prostředek k likvidaci politicky nepohodlných osob.⁴⁸⁸ Druhá retribuice trvala od dubna do konce roku 1948.⁴⁸⁹

Retribuce v českých zemích bývá považována za jednu z nejtvrdějších v Evropě, mimo jiné kvůli vysokému počtu vykonaných rozsudků smrti – téměř 95%.⁴⁹⁰ Takto vysoké procento popravených souvisí s nařízením o vykonání popravky do dvou hodin od vynesení rozsudku bez možnosti se odvolat. Odsouzený mohl požádat prezidenta republiky o milost, žádost však neměla odkladného účinku. Bez zajímavosti není ani to, že mimořádné lidové soudy odsoudily k trestu smrti mezi lety 1945–1948 více lidí než komunistický režim za čtyřicet let.⁴⁹¹ Přes všechny nespravedlnosti a pozdější zneužití soudů komunisty k aplikaci tzv. třídní justice a odstranění politických nepřátel, lze kon-

veřejným pokáráním. Případy posuzovaly komise okresních národních výborů (TNK – Trestní nalézací komise). KMOCH, Pavel, LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Pomsta, nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích. *Fontes Nissae. Prameny Nisy*. 2011, sv. 12, s. 178. Více k problematice tzv. malého retribučního dekretu a TNK: KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: „malá retribuice“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015.

⁴⁸⁶ BORÁK, Mečislav, pozn. 14, s. 81. SNR vydala retribuční normu 15. května 1945 pod číslem 33/1945 Zb. o potrestání zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví. KLUBERT, Tomáš. Vznik a specifika lidového (retribučního) soudnictví na Slovensku. In: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuice*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 233.

⁴⁸⁷ KOČOVÁ, Kateřina. Druhá retribuice: Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948. In: *Soudobé dějiny: Komplex odsunu: Vysídlení Němců a české pohraničí po roce 1945*, 3-4/2005. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, AV ČR 2005, s. 595-596.

⁴⁸⁸ Zmiňme např. případ bývalého člena agrární strany Josefa Nebeského. Během tzv. první retribuice jej Národní soud soudil jako předsedu Národního souručenství. V roce 1947 jej viny zprostil. Na své členství rezignoval už v roce 1939, později byl činný v odboji v organizaci Obrana národa a spolupracoval s Aloisem Eliášem. V rámci tzv. druhé retribuice byl odsouzen k dvacetiletému odnětí svobody. KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 488, s. 598.

⁴⁸⁹ KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 488, s. 615.

⁴⁹⁰ Ze 723 rozsudků smrti vykonáno 686, FROMMER, Benjamin, pozn. 37, s. 134.

⁴⁹¹ Zatímco mezi lety 1948–1989 bylo k trestu smrti odsouzeno 469 osob, v obou retribučních obdobích to bylo více než 738 osob. LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR. 2006, s. 154.

statovat, že retribuce se stala důležitým procesem, který měl potrestat válečné provinilce, pomoci vyrovnat se s minulostí a přinést poučení pro budoucí generace.⁴⁹²

4.2.1 MLS Litoměřice

MLS Litoměřice zahájil činnost 2. října 1945, zasedal v porotní síni krajského soudu. V mimořádných případech mohl zasedat i v jiných městech, jako například v případě Alfréda Bauera a Františka Marata, kdy zasedal v prostorách restaurace hotelu Libuše v Roudnici nad Labem, oba byli v Roudnici i popraveni. První rozsudek vynesl soud 26. října 1945,⁴⁹³ kdy odsoudil k trestu smrti Richarda Handtkeho, který měl v továrně Richard týrat vězně z Malé pevnosti v Terezíně i válečné zajatce, minimálně tři z nich zabil. Důležitost litoměřického MLS byla dána tím, že projednával případy spojené s Malou pevností a ghettem Terezín.⁴⁹⁴

Za celou dobu svého působení, 1945–1948, projednával soud případy 2 046 osob, z toho 1 802 mužů a 244 žen. Mezi obviněnými bylo 1 563 Němců, dále 459 Čechů a 24 osob národností jiných. MLS uznal vinnými celkem 1 080 osob, 914 viny zprostil a 26 obviněných osob zemřelo před hlavním přelíčením, 9 osob uprchlo a ve 12 případech bylo trestní stíhání zastaveno, 5 případů je nejistých. Nejvíce případů projednával MLS v roce 1946 a nejméně pak v roce 1945. V letech 1945 a 1946 převládá počet odsuzujících rozsudků nad zprošťujícími, v následujících dvou letech tomu bylo naopak. Nejfrekventovanějším důvodem k odsouzení bylo členství nebo činnost v nacistických organizacích, podpora a propagace nacistického hnutí a udavačství. Celkem 26 osobám uložil soud trest smrti a 19 osobám doživotního odnětí svobody. Nejčastějšími tresty bylo odnětí svobody na 5 let, 1 rok a 10 let.⁴⁹⁵

4.4.2 Roudničtí provinilci před MLS Litoměřice

Předkládaná práce je založena na soudních spisech osob souzených před MLS a jejich osudech během okupace. Před MLS Litoměřice stanulo celkem 98 osob, z toho

⁴⁹² Poválečná „odplata“ v Československu však nezahrnuje pouze trestání zločinů podle retribučních dekretů. Za války exilová vláda rozhodla o poválečném budování národnostně homogenního státu Čechů a Slováků. Organizovaný odsun Němců a Maďarů z Československa schválila postupimská konference 2. srpna 1945. Do té doby probíhaly tzv. divoké odsuny během kterých docházelo k násilnému vystěhování těchto osob z oblastí Československa. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 65.

⁴⁹³ *Lidový soud v Litoměřicích*. Litoměřický kraj, 31. 10. 1945, č. 15, s. 1.

⁴⁹⁴ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina, pozn. 295, s. 71-95. LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Malá pevnost Terezín a MLS Litoměřice v roce 1948. In: *Svět historie – historikův svět: sborník profesorovi Robertu Kvačkovi*. Liberec: Technická univerzita, 2007, s. 514-540.

⁴⁹⁵ KOČOVÁ, Kateřina, pozn. 107, s. 101-106.

75 mužů a 23 žen, z Roudnice nad Labem. Průměrný věk souzených byl 46 let. Nejmladší souzený z Roudnice se jmenoval Hugo Hlůže, narozený 1926, a nejstarší Josef Horký, narozený 1876. V Roudnici nad Labem převažovalo české obyvatelstvo, není tedy s podivem, že 83 osob obviněných bylo české národnosti, 14 německé a 1 ruské národnosti. Ve dvou případech se trestní stíhání zastavilo, v obou případech pro úmrtí. Soud zprostil viny 46 obviněných. Pět osob z Roudnice n. L. odsoudil MLS Litoměřice k trestu smrti a čtyři k doživotnímu vězení. Celkově potrestal odsouzené z Roudnice n. L. k 686 letům vězení. Průměrný trest byl 16 let odnětí svobody.

V roce 1945 odsoudil 2 muže k trestu smrti, oba byli souzeni přímo v Roudnici, kde došlo i k jejich popravě. V roce 1946 soudil 63 osob z Roudnice, z toho 14 žen. V roce 1947 soud projednával případy 18 roudnických mužů a 5 roudnických žen, v posledním roce fungování soud projednával případy 6 roudničanů a došlo také k revizi dvou případů z roku 1946. Z 14 obviněných Němců z Roudnice bylo 6 vysídleno.

Nejčastějším proviněním bylo udání a konfidentství (71 případů). Ve dvou případech písemné. Následuje členství v nacistických a kolaborantských organizacích (32 případů), vyhrožování (18 případů) a podpora a propagace nacistického hnutí v 17 případech.

Závěr

Šest let nacistické okupace prožili obyvatelé Roudnice nad Labem v nově vzniklém státním útvaru Protektorát Čechy a Morava. Město leželo na hranici s Říšskou župou Sudety. Tito lidé, stejně jako další osoby v českých zemích, stáli často na rozcestí, zda s režimem kolaborovat či se stavět proti němu. Většina si zvolila střední cestu, tzv. šedou zónu, nejčastěji proto, že to byla nejjednodušší možnost, ve většině případů záruka přežití.

Před MLS Litoměřice předstoupilo v letech 1945 – 1948 celkem devadesát osm osob z Roudnice nad Labem. Jejich trestní spisy nám prozrazují, že život se s počátkem okupace nezastavil. Lidé i nadále chodili do práce, zakládali rodiny, scházeli se s přáteli a navštěvovali kulturní zařízení. Životní podmínky se ale s příchodem okupantů a hlavně se začátkem války značně ztížily. Došlo k zavedení lístkového systému na potraviny, pohonné hmoty i oblečení. Postupem času se přiděly potraviny snižovaly až na minimum. Proto se lidé často uchýlovali k černým obchodům či k chovu drůbeže, králíků a vepřů na černo. Marie Vrzalová kradla drůbež a králíky svým sousedům, prodávala ji za nemalé peníze načerno německým obyvatelům v Roudnici.

Zavedením nuceného pracovního nasazení se nacisté snažili co možná nejvíce navýšit výrobní kapacity pro potřebu války. Nasazení do Říše se ženy snažily bránit těhotenstvím, muži předstíráním nemocí, případně útěky. Častým terčem udání se staly osoby vyhýbající se práci či ti, co utekli z nuceného pracovního nasazení. Syn Marie Vrzalové Antonín uprchl se svými přáteli z práce v Německu. Po jeho zatčení udala, ze strachu o osud svého syna, Vrzalová zbývající chlapce na pracovním úřadě v Roudnici. Našli se ale i lidé, kteří se nuceně nasazeným snažili pomoci, jako například doktor Josef Hykyš nebo Miroslav Švagrovský, který je učil, jak předstírat příznaky nemocí.

Situace v Protektorátu byla poměrně liberální ve srovnání s řadou dalších okupovaných zemí. Díky rozvinutému průmyslu, který nacisté potřebovali využít pro válečný průmysl, zacházel režim s Čechy, ale hlavně s dělníky opatrně. Činnost kulturních organizací se nezastavila, okupanti je ve většině případů podporovali, jelikož si byli vědomi možnosti je využít pro svou propagandu. K omezení kultury došlo až po vyhlášení totální války v roce 1943, kdy nacisté přistoupili k postupnému zavírání kulturních zařízení.

Ve válečné Roudnici bychom mohli potkat kolaboranty, osoby z tzv. šedé zóny i odbojáře. Mezi odbojáře můžeme zařadit i muže, kteří měli na starosti zásobování ghetta i Malé pevnosti Terezín a pašovali tamním vězňům s vidinou vlastního nebezpečí potraviny, cigarety či dopisy od příbuzných. Jaroslav Cafourek, který do ghetta vozil píšek, pašoval vězňům cigarety. Tuto skutečnost udala jeho žena. Cafourka zatkl gestapo. Zemřel v KT Osvětim na skvrnitý tyfus. Našli se ale i tací, kteří zneužívali tísně lidí a chtěli si pašováním věcí přivydělat. Například Kamnář František Jirkovský za zprostředkování setkání s vězňem z Terezína vybíral předem peníze, setkání nikdy nezařídil. Případ Josefa Nedomy ilustruje, že mnoho osob se pohybovalo mezi kolaborací a odbojem. Pašoval potraviny do Malé pevnosti v Terezíně, byl ale také členem fašistických organizací a svým zaměstnancům vyhrožoval nuceným nasazením.

Nechvalně proslulý ředitel německé školy v Roudnici nad Labem Afred Bauer přispěl svým udáním nacistickým snahám o likvidaci českého školství. Bauer spolupracoval s SD, pro které připravoval situační zprávy. Jelikož se do Roudnice přistěhoval až po nacistické okupaci a tamní prostředí a společnost příliš neznal, vybudoval si síť informátorů, kteří mu se shromažďováním informací pro SD pomáhali. Většinu jeho spolupracovníků odsoudil MLS Litoměřice k odnětí svobody, případně k absolutním trestům. Kvůli Bauerovi a Maratovi dokonce MLS Litoměřice zasedl ve městě. Oba odsoudil k absolutnímu trestu, který byl taktéž v Roudnici vykonán. Významný spolupracovník Bauera a konfident SD a gestapa, ukrajinský emigrant, Štěpán Razjancev ale spravedlnosti utekl.

Kromě pravidelných konfidentů a kolaborantů v Roudnici můžeme setkat i s případy kolaborantů, které ke spolupráci dohnala krajní životní situace. Penzistu Josefa Horkého přestěhovala jeho dcera spolu se zetěm na půdu jejich rodinného domu. Horký údajně dostával málo jídla a na půdě mu byla zima. Své příbuzné udal německým úřadům pro poslech zahraničního rozhlasu, za což jej MLS Litoměřice odsoudil k doživotnímu odnětí svobody.

V poválečné retribuci vinil MLS Litoměřice celkem 98 osob z Roudnice nad Labem. Osmdesát tři z těchto osob bylo české národnosti, čtrnáct německé a jedena ruské. Po zastavení dvou případů pro úmrtí, před MLS předstoupilo 96 osob, 46 z nich zprostil soud obvinění. Pět obviněných si vyslechlo absolutní trest. Zbýlých 45 provinilců potrestal MLS Litoměřice tresty na svobodě v délce od jednoho roku po doživotí. Nejfrekventovanějším obviněním bylo udání a konfidentství (71 případů), dále násle-

duje členství v nacistických a kolaborantských organizacích (32 případů), vyhrožování (18 případů) a podpora a propagace nacistického hnutí v 17 případech. Předložená práce představuje přibližný obraz protektorování každodennosti v Roudnici nad Labem limitovaný využitím jednoho stěžejního pramene.

Trestní spisy mimořádných lidových soudů z let 1945 až 1948 rozhodně nejsou v poslední době opomíjeným pramenem. Většina badatelů je ale využívá spíše k reflexi zločinů a obrazu poválečné justice. Na jejich stránkách se ale zachovaly cenné informace o každodennosti během druhé světové války. V kombinaci s dalšími prameny doplňují mozaiku života lidí v českých zemích v letech nacistické okupace.

Použité prameny a literatura

Prameny

Archivní

NA Praha, fond Úřad říšského protektora 1939 – 1945. Sign. 1005.

SOA Litoměřice. Mimořádný lidový soud Litoměřice 1945 – 1948. Sign. 729.

SOkA Litoměřice/Lovosice. Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63.

SOkA Litoměřice/Lovosice. Četnická stanice Roudnice nad Labem. Sign. 32.

SOkA Litoměřice/Lovosice. Okresní četnické velitelství Roudnice nad Labem. Sign. 14.

SOkA Litoměřice/Lovosice. Okresní hejtman, správa z příkazu Říše, Roudnice nad Labem. Sign. 442.

SOkA Litoměřice/Lovosice. Státní reálné gymnázium Roudnice nad Labem, Sign. 129.

SOkA Litoměřice/Lovosice. Úřad práce Kladno, pobočka Roudnice nad Labem. Sign. 43.

Denní tisk

Litoměřický kraj, ročník 1945.

Okresní věstník pro politický okres Roudnice n. L., ročníky 1938 – 1941.

Severočeská mladá fronta, ročník 1945.

Svobodný Máchův kraj, ročníky 1946 – 1948.

Publikované

BERÁNEK, Karel. *Z hlavy mizí vážné věci, které vás ohrožovaly na životě, a zůstává taková vzpomínka.* In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/beranek-karel-1925-3133>.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933 – 1945.* Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, 543 s. ISBN 80-86101-55-X.

DAŇKOVÁ, Lidmila. *První ženy po Marie Terezií v Terezíně*. In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/dankova-lidmila-1923-738>.

KUBÍK, Miroslav. *Lidé by už nikdy neměli být vězněni pro své politické přesvědčení*. In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/kubik-miroslav-1925-898>.

MOŠŤÁKOVÁ-BOHDANOVÁ, Kamila. *Srdce zmučená a statečná*. Roudnice nad Labem: Jaromír Robek, 1946, 192 s.

NEDOMOVÁ, Irma. *Kluky týrali. Byli na tom mnohem hůř než děvčata*. In: Paměť národa [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/nedomova-roz-stelcovska-irma-1924-4440>.

RŮŽKOVÁ, Jiřina a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005. Díl 1. Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869 – 2001 podle správního rozdělení České republiky k 1. 1. 2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006, 759 s. ISBN 80-250-1210-3.

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, ročníky 1945 – 1948.

ŠEFR, František. Květen 1945 na Podřipsku (Vzpomínka účastníka povstání). In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 5, 1995, s. 62-64.

Literatura

120 let zemědělského školství v Roudnici nad Labem: 1864 – 1984. V Roudnici nad Labem: Střední zemědělská technická škola, 1984, 29 s.

ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5.

BACHOVÁ, Jana, Rozhlas a březen 1939: změny postavení českého rozhlasu po zřízení Protektorátu Čechy a Morava. In: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 24-31. ISBN 978-80-7278-529-2.

BALETKA, Tomáš. České gestapo. Česká státní policie ve službách nacistů. In: TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE, Karel, eds. *Období nesvobody*. Ostrava: Key Publishing, 2014, s. 88-99. ISBN 978-80-7418-211-2.

BÁRTA, Milan. Všichni čekají tvrdý a spravedlivý trest. Konec kladenského Gestapa. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*, Roč. 10, č. 2, 2016, s. 57-67. ISSN 1802-8241.

BEDNAŘÍK, Petr. Problematika paragrafu 10 retribučního dekretu č. 16/1945 (zneužití tísňe, způsobené mj. též rasovou perzekucí, k obohacení se) na příkladech případů projednávaných u Mimořádných lidových soudů Praha a Litoměřice. In: *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu. Postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945 – 1948 a v některých zemích střední Evropy*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002, s. 12-19. ISBN 80-86224-39-2.

BEDNAŘÍK, Petr. Režisér Otakar Vávra a jeho filmové adaptace literárních děl v období protektorátu. In: ANTOŠÍKOVÁ, Lucie, ed. *Zatemněno: česká literatura a kultura v protektorátu*. Praha: Academia, 2017, s. 286-303. ISBN 978-80-200-2802-0.

BLACKBURN, Gilmer W. *Education in the Third Reich: a study of race and history in Nazi textbooks*. Albany: State University of New York Press, 1985, 217 s. ISBN 978-05-850-7707-9.

BLODIG, Vojtěch, KRYL, Miroslav. Genocida židovského obyvatelstva Čech a Moravy v době nacistické okupace a úloha Terezína. In: KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Brno: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem; Doplněk: Vakát, 2011, s. 199-218. ISBN 978-80-7414-389-2.

BORÁK, Mečislav. Antisemitismus a židovská otázka v českých zemích ve světle materiálů retribučních soudů. In: *Fenomén holocaust. Sborník mezinárodní vědecké konference. Praha – Terezín 6. – 8. října 1999*. Praha, Kancelář prezidenta republiky, Památník Terezín, 2000, s. 103-107.

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998, 450 s. ISBN 80-86101-07-X.

BOROVÍČKA, Michael. *Kolaboranti: 1939 – 1945*. Praha: Paseka, 2007, 399 s. ISBN 978-80-7185-846-1.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Praha: Prostor, 1999, 657 s. ISBN 80-7260-017-6.

BRANDES, Detlef. *Germanizovat a vysídlit: nacistická národnostní politika v českých zemích*. Praha: Prostor, 2015, 357 s. ISBN 978-80-7260-310-7.

BRYANT, Chad Carl. *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*. Praha: Argo, 2012, 350 s. ISBN 978-80-257-0790-6.

BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013, 286 s. ISBN 978-80-7036-397-3.

CIHLÁŘOVÁ, Jana. *Mimořádný lidový soud v Jihlavě v letech 1945–1947*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. Diplomová práce.

CZESANY DVOŘÁKOVÁ, Tereza. Českomoravské filmové ústředí jako ambivalentní pilíř protektorátní kinematografie. In: *O protektorátu v sociokulturních souvislostech*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 41-62. ISBN 978-80-87378-79-3.

CZESANY DVOŘÁKOVÁ, Tereza. *Idea filmové komory. Českomoravské filmové ústředí a kontinuita centralizačních tendencí ve filmovém oboru 30. a 40. let*. Praha: Univerzita Karlova, 2011. Disertační práce.

ČERMÁKOVÁ, Anna. Vývoj a organizace majetkové držby roudnických Lobkoviců od roku 1920 do jejího zániku. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR. Roč. 22, č. 1, 1972, s. 412-431.

ČERVENKA, Jiří. *Šla s ním až k šibenici*. Nové Strašecí: Jiří Červenka – Gelton, 2006, 176 s. ISBN 80-903733-0-5.

DAVIES, Peter. *Dangerous liaisons: collaboration and world war two*. Harlow: Pearson Longman, 2004. 218 s. ISBN 0-582-77227-3.

DEÁK, István. *Europe on Trial: The Story of Collaboration, Resistance and Retribution during World War II*. Boulder: Westview Press, 2015, 288 s. ISBN 97-8081-334-7899.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, 284 s. ISBN 80-7004-085-8.

DUBOVÁ, Zuzana. Mimořádný lidový soud Hradec Králové, In: *Sborník prací východočeských archivů č. 14*, Zámrsk: Státní oblastní archiv Zámrsk, 2010, s. 209-220. ISBN 978-80-254-9258-1.

DVOŘÁK, Jiří a kol. *České Budějovice pod hákovým křížem*. Praha: Mladá fronta, 2016, 287 s. ISBN 978-80-204-4034-1.

DYCKA, Václav. Kolaborace na Roudnicku v době Protektorátu Čechy a Morava a její potrestání Mimořádným lidovým soudem v Litoměřicích. In: *Paměť a místo: proměny společnosti ve 30. až 60. letech 20. století*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem; Brno: Doplněk, 2015 s. 209-263. ISBN 978-80-7414-765-4.

DYCKA, Václav. *Kolaborace na Roudnicku v době Protektorátu Čechy a Morava*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2010. Diplomové práce.

FRANC, Miroslav. Holocaust a roudničtí Židé. Několik poznámek k tématu. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 8/1, 1998, s. 61-71.

FRANC, Miroslav. Internační tábor Roudnice 1945 – 1946. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko. (K 100. výročí založení Podřipského muzea a k 55. výročí konce druhé světové války)*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum Karla Rozuma č. 10, 2000, s. 86-89.

FRANC, Miroslav. Osvobození Podřipska 1945. In: *Podřipský muzejník*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum, č. 1, 2005, s. 145-149.

FRANC, Miroslav. Židé z Roudnice nad Labem za druhé světové války. In: *Terezínské listy: sborník Památníku Terezín* Praha: Oswald 30, 2002, s. 31-43. ISSN 0232-0452.

FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010, 504 s. ISBN 978-80-200-1838-0.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. Nacistická okupační politika na jaře 1945 a její problémy. In: *Svět historie – historikův svět: sborník profesoru Robertu Kvačkovi*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 s. 401-424. ISBN 978-80-7372-214-2.

GEBHART, Jan. Nacistická okupace a počátky české domácí rezistence. In: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 67-83. ISBN 978-80-7278-529-2.

GRÉZL, Jiří. *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk: Reprintisk, 2007, 115 s. ISBN 978-80-9039-50-8.

GROSS, Jan T. Themes for a Social History of War Experience and Collaboration. In: DEÁK, Istvan, GROSS, Jan T., JUDT, Tony. *The Politics of Retribution in Europe: World War II and Its Aftermath*. Princeton: Princeton University Press, 2000, s. 15-36. ISBN 978-14-0083-205-7.

HAHN, Fred. Židé a druhá Česko-slovenská republika. In: *Střední Evropa: Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*. Sv. X, č. 38-39, 1994, s. 190-196.

HÁJEK, Adam. Elitní složky Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě Treuschar, vzorné roje, ZZ-oddíly. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*. Praha: Archiv bezpečnostních složek č. 14, 2016, s. 13-68. ISSN 2336-1387.

HLAVÁČKOVÁ, Miroslava. K dějinám Moderní galerie v Roudnici n. L. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor

Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 4, 1994, s. 67-73.

HOFMAN, Petr, KLIMEK, Antonín. *Vítěz, který prohrál: generál Radola Gajda*. Praha; Litomyšl: Paseka, 1995, 285 s. ISBN 80-7185-033-0.

HORÁKOVÁ, Danuše. Z historie roudnického Sokola. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 7, 1997, s. 116-125.

HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945 – 1948*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2016. Bakalářská práce.

CHADIMOVÁ, Jana, *Mimořádný lidový soud v Poličce ve světle výsledků*. Praha: Univerzita Karlova, 2013. Diplomová práce.

JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata či spravedlnost?: Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-206-3.

JELÍNEK, Tomáš. Pojišťovnictví v českých zemích v letech 1938 – 1945. In: HOŘEJŠ, Miloš, ed. *Věda a technika v českých zemích v období 2. světové války*. Praha: Národní technické muzeum, 2009, s. 33-51. ISBN 978-80-7037-181-7.

JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku: Z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946–1948*. Cheb: Svět křídel, 2000, 725 s. ISBN 80-85280-68-X.

JOBOVÁ, Milena. *Odpor českého obyvatelstva na roudnicku proti nacistické agresi v letech 1938 – 1945*, 1996. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1996. Diplomové práce.

JUDT, Tony. *Postwar: A History of Europe Since 1945*. New York: Penguin Press, 2005, 933 s. ISBN 978-14-4062-476-6.

JUDT, Tony. The Past Is Another Country: Myth and Memory in Postwar Europe. In: DEÁK, István, GROSS, Jan T., JUDT, Tony. *The Politics of Retribution in Europe: World War II and Its Aftermath*. New Jersey: Princeton University Press, 2000, s. 293-323. ISBN 978-06-9100-954-4.

JUSTIN, Petr. Mimořádný lidový soud v Písku 1945–1948. In: *Jihočeský sborník historický*, č. 71. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2002, s. 98-121. ISBN 80-86260-18-6.

KALINA, Miroslav. Zakladatelé výroby zemědělských strojů v Roudnici. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 2, 1991 – 1992, s. 19-20.

KÁRNÝ, Miroslav. Die Rolle der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik im Protektorat Böhmen und Mähren. In: RÖHR, Werner, ed. *Okkupation und Kollaboration (1938 – 1945): Beiträge zu Konzepten und Praxis der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik*. Berlin: A. Hüthig, 1994, s. 149-164. ISBN 3-8226-2492-6.

KÁRNÝ, Miroslav. Politické a ekonomické aspekty židovské otázky v pomnichovském Československu. In: *Sborník historický*, č. 36, 1989, s. 171-212.

KASPEROVÁ, Dana. Vzdělávání židovských dětí v protektorátu Čechy a Morava v letech 1939 – 1942. In: *Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Praha: UK PedF 55, 2005, s. 217-228. ISSN 0031-3815.

KASTNER, Quido Karel Bor. „Pohraniční“ Podřipsko. (K událostem neblahého roku 1938). In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 8/1, 1998, s. 42-44.

KASTNER, Quido Karel Bor. Roudnice nad Labem v roce 1945. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 5, 1995, s. 30-36.

KASTNER, Quido Karel Bor., ČERNÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Vladimír. *Roudnice nad Labem: Od nejstarších písemných zpráv po současnost*. Roudnice nad Labem: Oblastní galerie výtvarného umění, 1989, 55, 55 s.

KAŠPAR, Lukáš. *Český hraný film a filmaři za protektorátu: propaganda, kolaborace, rezistence*. Praha: Libri, 2007. 491 s. ISBN 978-80-7277-347-3.

KLUBERT, Tomáš. Vznik a špecifiká ľudového (retribučného) súdництва na Slovensku. In: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 233-237. ISBN 978-80-7278-529-2.

KMOCH, Pavel, LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Pomsta, nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích. *Fontes Nissae. Prameny Nisy*. 2011, sv. 12, s. 185-206. ISSN 1213-5097.

KMOCH, Pavel, LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Zakázaná láska. Trestní postih milostných vztahů v letech 1938-1948. In: MÄRC, Josef a kol. *Žena jako subjekt dějepisného vyučování (genderová tematika ve výuce dějepisu)*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2010, s. 113-133. ISBN 978-80-7414-367-0.

KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: „malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015, 659 s. ISBN 978-80-200-2475-6.

KNOTEK, František. Vykonalí humanitní dílo hodné obdivu (Z činnosti katolické charity v Roudnici n. L.). In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 5, 1995, s. 60-62.

KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v Litoměřicích – případ Alfred Bauer. In: *České, slovenské a československé dějiny: moderní přístupy k soudobým dějinám*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2006, s. 71-78. ISBN 80-86845-63-X.

KOČOVÁ, Kateřina, RADVANOVSKÝ, Zdeněk, SUCHÁ, Jitka. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem: UJEP, 2001, 104 s. ISBN 80-7044-326-X.

KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2006. Disertační práce.

KOČOVÁ, Kateřina. Druhá retribuce: Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948. In: *Soudobé dějiny: Komplex odsunu: Vysídlení Němců a české pohraničí po roce 1945*, 3-4/2005. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, AV ČR 2005, s. 586-625. ISBN 978-80-86057-67-5.

KOČOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v Liberci v roce 1948. *Fontes Nissae. Prameny Nisy*. 2004, sv. 5, s. 131-166. ISBN 80-7083-889-2.

KOČOVÁ, Kateřina. Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947). In: *Pax bello potior: sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, s. 299-322. ISBN 80-7083-816-7.

KOČOVÁ, Kateřina. Trestní spisy Mimořádného lidového soudu v Liberci jako pramen k dějinám druhé světové války. In: *Evropská velkoměsta za druhé světové války: každodennost okupovaného velkoměsta. Praha 1939 – 1945 v evropském srovnání*. Praha: Scriptorium 26, 2007, s. 547-581. ISBN 978-80-86852-21-8.

KOULA, Lukáš. *Mimořádný lidový soud v Kutné Hoře v roce 1948 v době tzv. druhé retribuce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. Bakalářská práce.

KOURA, Petr. Pozapomenutá legenda českého odboje. Případ Jana Smudka a nacistická okupační politika. In: *Soudobé dějiny* 11, č. 1-2, 2004, s. 110-127. ISSN 1210-7050.

KRŮTA, Václav. Zřízení venkovní služebny německé tajné státní policie (gestapa) v Kladně. In: *Slánský obzor: ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a Státního okresního archivu v Kladně*. Slaný: Vlastivědné muzeum ve Slaném, 2004, s. 74-91. ISSN 1214-3847.

KUBÍK, Miroslav. Roudničtí studenti v Osvětimi. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko. (K 100. výročí založení Podřipského muzea a k 55. výročí konce druhé světové války)*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum Karla Rozuma č. 10, 2000, s. 89-91.

KUKLÍK, Jan. Dekrety prezidenta republiky – výraz kontinuity československého právního řádu nebo jev revoluční změny? In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav, eds. *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 132-191. ISBN 80-246-0863-4.

KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Obžalována je vláda*. Praha: Themis, 1999, 236 s. ISBN 80-85821-68-0.

KYNCL, Vojtěch. *Lidice: zrození symbolu*. Praha: Academia, 2015, 601 s. ISBN 978-80-200-2482-4.

LÁNÍČEK, Jan. Antisemitismus v Protektorátu Čechy a Morava. In: VRZGULOVÁ, Monika, KUBÁTOVÁ, Hana. *Podoby antisemitismu v Čechách a na Slovensku ve 20. a 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 61-83, ISBN 978-80-246-3461-6.

LAUBE, Jiří. Židé a Roudnice nad Labem – Co připomněla výstava? In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea č. 6/1, 1996, s. 142-144.

LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR. 2006, 294 s. ISBN 80-86621-09-X.

LÖWY, Felix E. Raudnitz a. d. E. In: *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti*. I. Brno: Židovské nakladatelství, 1934, s. 522-528.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Ghetto Terezín a Mimořádný lidový soud v Litoměřicích v letech 1945–1948. In: HAMÁČKOVÁ, Vlastimila, HANKOVÁ, Monika, LHOTOVÁ, Markéta, eds. *Židé v Čechách: sborník příspěvků ze semináře konaného 24. a 25. října 2006 v Liberci*. Praha: Židovské muzeum v Praze ve spolupráci se Severočeským muzeem v Liberci, 2007, s. 71-95. ISBN 978-80-86889-58-0.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Malá pevnost Terezín a MLS Litoměřice v roce 1948. In: *Svět historie – historikův svět: sborník profesoru Robertu Kvačkovi*. Liberec: Technická univerzita, 2007, s. 514-540. ISBN 978-80-7372-214-2.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. Mimořádný lidový soud v České Lípě. *Fontes Nissae. Prameny Nisy*. 2007, sv. 8, s. 125-149. ISSN 1213-509.

MANN, Miloslav, STRACHATOVÁ, Eva. 120 let gymnázia v Roudnici nad Labem (1877-1997). Potřeba české střední školy na Podřipsku. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma č. 7, 1997, s. 97-105.

MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939 – 1945*. Praha: Auditorium, 2012, 302 s. ISBN 978-80-87284-20-9.

MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939 – 1945*. Řitka: ČAS, 2012, 119 s. ISBN 978-80-87470-60-2.

MOHN, Volker. *Nacistická kulturní politika v Protektorátu: koncepce, praxe a reakce české strany*. Praha: Prostor, 2018, 512 s. ISBN 978-80-7260-372-5.

MORAVEC, Jaroslav. Sociální péče o uprchlíky na Roudnicku v období mezi Mnichovem 1938 a 15. březnem 1939. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muz. č. 8/2, 1998, s. 25-30.

MRÁZEK, Jan. *Atentát 1942 a perzekuce roudnických studentů*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum, 2007. 33 s. ISBN 978-80-86924-07-6.

MRÁZEK, Lubomír. Občané Podřipska popravení ve 2. stanném právu 30. 5. 1942 – 3. 7. 1942 v Praze – Kobylisích. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*, Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 5, 1995, s. 55-59.

MÜLLER, Jan. *Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti 1945–1948*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2015. Diplomová práce.

NAKONEČNÝ, Milan. K hodnocení české protektorátní kolaborace. *Tvar*, 14. 2. 1994, s. 10-11.

NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojkoovo nakladatelství, 2001, 332 s., ISBN 80-86183-24-6.

NÁLEVKA, Vladimír. Zápas o dějiny: historické vědomí a česká společnost v čase nacistické okupace. In: *Svět historie – historikův svět*. Liberec: Technická univerzita 2007, s. 435-456. ISBN 978-80-7372-214-2.

NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 2014. Diplomová práce.

NOHEL, Tomáš. *Mimořádný lidový soud ve Znojmě v letech 1945–1948*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Bakalářská práce.

NOVÁKOVÁ, Ester. Trojice historických próz z období Protektorátu Čechy a Morava. In: ČEŇKOVÁ, Jana, ed. *Válečné dětství a mládí (1939 – 1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2016, s. 57-65. ISBN 978-80-246-3413-5.

OBRHEL, Hynek. *Odsun sudetských Němců z politického okresu Litoměřice 1945 – 1946*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. Bakalářská práce.

PADEVĚT, Jiří. Květnový lynč. Poprava údajných příslušníků SS v Roudnici nad Labem v květnu 1945. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, č. 2, 2016, s. 115-118. ISSN 1802-8241.

PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922 – 1945 a kolaborace 1939 – 1945*. Praha: Práh, 1999, 486 s. ISBN 80-7252-017-2.

PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939 – 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. 441 s.

PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, 239 s. ISBN 80-85821-51-6.

PIONTKOVÁ, Kristýna, *Praxe Mimořádného lidového soudu v Brně*. Brno, Masarykova univerzita, 2013. Diplomová práce.

PLACHÝ, Jiří. *Případ Fritz: válečný zločinec Max Rostock jako agent StB: tato studie je věnována obětem lidické tragédie, jejíž 60. výročí si připomínáme*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PCR, 2002, 111 s. ISBN 80-902885-6-1.

PLAVEC, Michal. *Bomby pod Řípem: nálety na Kralupy nad Vltavou, Neratovice, Veltrusy, Hněvice, Mělník, Roudnice [i.e. Roudnici] nad Labem a další sídla během druhé světové války*. Cheb: Svět křídel, 2008, 278 s. ISBN 978-80-86808-56-7.

PLAVEC, Michal. Stále živá historie: propaganda kolem sovětských náletů v květnu 1945. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů* Roč. 8, č. 2, 2014, s. 37-46. ISSN 1802-8241.

PORTMANN, Michael. *Unterschiedliche Ideologien – ähnliche Motive? Jugoslawien zwischen Nationalsozialismus, Faschismus und Stalinismus (1941 bis 1946) – unter besonderer Berücksichtigung der „volksdeutschen“ Bevölkerung*, dosud nevydáno, 2018.

RAPAVÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010, 252 s. ISBN 978-80-86971-22-3.

RÖHR, Werner. Okkupation und Kollaboration. RÖHR, Werner, ed. *Okkupation und Kollaboration (1938 – 1945): Beiträge zu Konzepten*

und Praxis der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik. Berlin: A. Hüthig, 1994, s. 59-86. ISBN 3-8226-2492-6.

ŘÍHOVÁ, Ivana. Strakoničtí a druhá světová válka. In: *Strakonice: vlastivědný sborník. Díl 1., Kapitoly z historie*. Strakonice: Město Strakonice, 2002 s. 197-228. ISBN 80-239-1640-8.

SEDLÁK, Petr. Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání. In: *Soudobé dějiny* Roč. 20, č. 1-2, 2013, s. 120-157. ISSN 1210-7050.

SEMELIN, Jacques. *Unarmed Against Hitler: Civilian Resistance in Europe, 1939 – 1943*. Westport, CT: Praeger, 1993, 216 s. ISBN 978-02-759-3961-8.

SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa: Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938 – 1945*. Praha: Naše vojsko, 1986, 446 s.

SLEZÁK, Filip. *Věřejná osvětová služba v Protektorátu Čechy a Morava. Institucionální analýza*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. Diplomová práce.

STANĚK, Tomáš. *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, 418 s. ISBN 80-7285-062-8.

STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, 263 s. ISBN 80-902075-3-7.

STEINWEIS, Alan E. German Cultural Imperialism in Czechoslovakia and Poland, 1938-1945. In: *The International History Review*, ročník 13, č. 3, 1991, s. 466-480.

SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*. České Budějovice: Nová Forma, 2010. 72 s. ISBN 978-80-87313-67-1.

SÝKOROVÁ, Veronika. *Mimořádný lidový soud Mladá Boleslav 1945–1947*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. Diplomová práce.

ŠPRINGL, Jan. Školní rok v Heydrichově protektorátu. In: *Terezínské listy* 40, 2012, s. 40-61. ISSN 0232-0452.

ŠTEMBERA, Josef. 130 let zemědělského školství v Roudnici. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 4, 1994, s. 113-114.

ŠTĚPEK, Jiří. *Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2010. 455 s. ISBN 978-80-86466-20-0.

ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2014, 338 s. ISBN 978-80-246-2243-9.

ŠTOVÍČEK, Jan. Roudnické muzejnictví kdysi a dnes. In: *Vlastivědný sborník Podřipsko*. Roudnice nad Labem: Výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma, č. 2, 1991 – 1992, s. 3-9.

ŠUSTROVÁ, Radka. Děti a válka. České a německé děti v Protektorátu Čechy a Morava. In: *Válečný prožitek české společnosti v konfrontaci s nacistickou okupací (1939 – 1945): sborník příspěvků ze symposia k 70. výročí vypuknutí druhé světové války*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 67-78. ISBN 978-80-87211-38-0.

ŠUSTROVÁ, Radka. *Pod ochranou protektorátu: Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě: politika, každodennost a paměť 1940 – 1945*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012. 315 s. ISBN 978-80-7308-424-0.

ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. Praha: Foibos, 2010. 315 s., ISBN 978-80-87073-22-3.

TAUCHEN, Jaromír. *Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1945)*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 456 s. ISBN 978-80-7552-304-4.

TOMÁŠEK, Dušan. *Konfidenti*. Praha: Orbis, 1991, 237 s. ISBN 80-235-0019-8.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Ve stínu říšské orlice: Protektorát Čechy a Morava, odboj a kolaborace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2002, 286 s. ISBN 80-86493-05-9.

VAJSKEBR, Jan. První zatýkácí akce německých bezpečnostních složek v Protektorátu Čechy a Morava (tzv. Aktion Gitter). PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří, eds. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010, s. 17-23. ISBN 978-80-7278-529-2.

VEČEŘA, Pavel. Ve jménu přežití národa. Kultura mezi pasivní rezistencí a kolaborací v kontextu denních tištěných médií protektorátu. In: MAGINCOVÁ, Dagmar, ed. *O protektorátu v sociokulturních souvislostech*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, s. 13-30. ISBN 978-80-87378-79-3.

Vojenská konzervatoř 1923 – 1998: publikace vydaná k 75. výročí založení první vojenské odborné umělecké školy: Roudnice nad Labem. Praha: Ministerstvo obrany ČR-AVIS, 1998, 22 s.

VYBÍHAL, Jiří, WODÁK, Vilém. *Jihlava pod hákovým křížem*. Jihlava: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009. 343 s. ISBN 978-80-254-7971-1.

ŽAMBERSKÁ, Jana, *Retribuční soudnictví – Mimořádný lidový soud v Plzni*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. Diplomová práce.

Internetové zdroje

Encyklopedický slovník českých dějin 1938–1945. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 376. Dostupné online: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Slovník38_45.pdf.

FIEDLER, Jiří. *Židovské komunity v Čechách a na Moravě*. In: Holocaust.cz [online]. 7. 8. 2011 [vid. 27. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/zidovske-komunity-v-cechach-a-na-morave/jiri-fiedler-zidovske-pamatky-v-cechach-a-na-morave/roudnice-nad-labem/>.

Historie kina Sokol. In: Kino Sokol Roudnice nad Labem [online], [vid. 27. 4. 2018]. Dostupné z: <http://kinosokol.unas.cz/o-kinu-sokol/>.

Historie společnosti MEVA. In: Meva, [online], [vid. 16. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.meva.eu/historie>.

Historie zámku Roudnice nad Labem. In: Poslání rodiny Lobkowiczů [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.lobkowicz.com/cs/sbirky/zamek-roudnice/historie-roudnice/>.

Historie. In: Oficiální stránky města [online]. 7. 8. 2011 [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.roudnicenl.cz/mesto/historie>.

KIPP, Michaela. *Die NS-Frauenschaft (NSF)*. In: Lebendiges Museum Online, [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/frauenschaft/>.

Kronika města. In: Oficiální stránky města [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.roudnicenl.cz/mesto/kronika-mesta-roudnice>.

Osobnosti. Roudnice nad Labem. In: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online], [vid. 16. 6. 2018]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Roudnice_nad_Labem#Osobnosti.

Polizeigefängnis Theresienstadt 1940-1945. [online], [vid. 27. 4. 2018]. Dostupné z: http://archive.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/mala-pevnost/detail.php?table=Mala_pevnost_Terezin&col=id&value=6633.

SCRIBA, Arnulf. *Die NS-Volkswohlfahrt (NSV)*. In Lebendiges Museum Online, [online], [vid. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/vwvf/>.

Vojenská konzervatoř v Roudnici nad Labem končí po 85 letech činnosti. In: Armáda České republiky. [online], [vid. 16. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=11564>.

Seznam příloh

Obrazová příloha

Příloha č. 1: Roudnice nad Labem, pohled na Karlovo náměstí, cca 1925, dostupné z: http://img9.rajce.idnes.cz/d0903/1/1828/1828528_84f020ec15b20e655cacb21e8f47261/images/53-01.jpg?ver=0.

Příloha č. 2: Karlovo náměstí, 30. léta, městská spořitelna, dostupné z: http://img9.rajce.idnes.cz/d0903/1/1828/1828528_84f020ec15b20e655cacb21e8f47261/images/18-04.jpg?ver=0.

Příloha č. 3: Lobkovický zámek, 1944, dostupné z: <https://www.pohlednice.sbiram.cz/soubory/produkty/33-litomerice-ro.jpg>.

Příloha č. 4: Pohlednice zachycující horu Říp a rotundu sv. Jiří. Dostupné z: <https://www.pohlednice.sbiram.cz/soubory/produkty/33-litomericko-r.jpg>.

Příloha č. 5: Socha Čechie na mostě přes Labe symbolizující jazykovou hranici. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/09/Roudnice_nad_Labem_%2C_socha_Čechie_na_mostě.JPG.

Příloha č. 6: Zpráva o jmenování M. M. Janouška ředitelem městské spořitelny. A-Z z českého severozápadu, č. 103, 11. 1. 1944, s. 1, součástí složky Lsp 374/47.

Příloha č. 7: Igor Petrov, součástí složky Lsp 958/46.

Příloha č. 8: Poslední zpráva o pátrání po Petrovovi v jeho trestním spise, Lsp 958/46.

Příloha č. 9: Alfred Beneš, součástí složky Lsp 1/46.

Příloha č. 10: Alfred Bauer, součástí složky 37/45.

Příloha č. 11: Vila po rodině Reisových, ve které Bauer během okupace žil. Dostupné z: http://www.pametnaroda.cz/data/witness/1191/photo/2963-photo_t2.jpg?ts=1260095851.

Příloha č. 12: Student Karel Dvořák. SOkA Litoměřice/Lovosice. Sbírká fotografií Roudnice nad Labem.

Příloha č. 13: Pamětní deska padlým studentům v budově gymnázia. Dostupné z: <https://litomericky.denik.cz/galerie/setkani-se-dvema-prezivsimi-heydrichiady-v-roudnici.html?photo=5&mm=7854321&back=1330597378-489-11>.

Příloha č. 14: Článek informující o zasedání MLS Litoměřice v Roudnici. Litoměřický kraj, r. 1, č. 15, 31. 10. 1945, s. 3.

Příloha č. 15: Jan Luzar, součástí spisu Lsp 595/46.

Příloha č. 16: Anna Poláková, součástí spisu Lsp 1389/46.

Příloha č. 17: Bývalé židovské ghetto, Havlíčkova ulice, 30. léta. Dostupné z:
http://img9.rajce.idnes.cz/d0903/1/1828/1828528_84f020ec15b20e655cacb21e8f47261/images/45-05.jpg?ver=0.

Příloha č. 18: Oznámení městské policii z 39. 11. 1940, Archiv města Roudnice nad Labem, kr. 161.

Příloha č. 19: Václav Majer, součástí spisu Lsp 8/46.

Příloha č. 20: Bohumil Herčík, součástí spisu Lsp 759/46.

Příloha č. 21: Hotel Čeperka v Unhošti u Kladna, součástí spisu 759/46.

Příloha č. 22: Na oslavu osvobození visely na radnici vlajky vítězných mocností. SOKA Litoměřice/Lovosice. Sběrka fotografií Roudnice nad Labem.

Příloha č. 23: Nerudova ulice po náletu 9. 5. 1945. SOKA Litoměřice/Lovosice. Sběrka fotografií Roudnice nad Labem.

Příloha č. 24: Lobkovický zámek/Internální středisko pro Němce, odklizení trosk po bombardování města. SOKA Litoměřice/Lovosice. Sběrka fotografií Roudnice nad Labem.

Příloha č. 25: Oběšení mladíci na Karlově náměstí. SOKA Litoměřice/Lovosice. Sběrka fotografií Roudnice nad Labem.

Textová příloha

Příloha č. 27: Seznam osob z Roudnice nad Labem souzených u Mimořádného lidového soudu v Litoměřicích.

Obrazová příloha



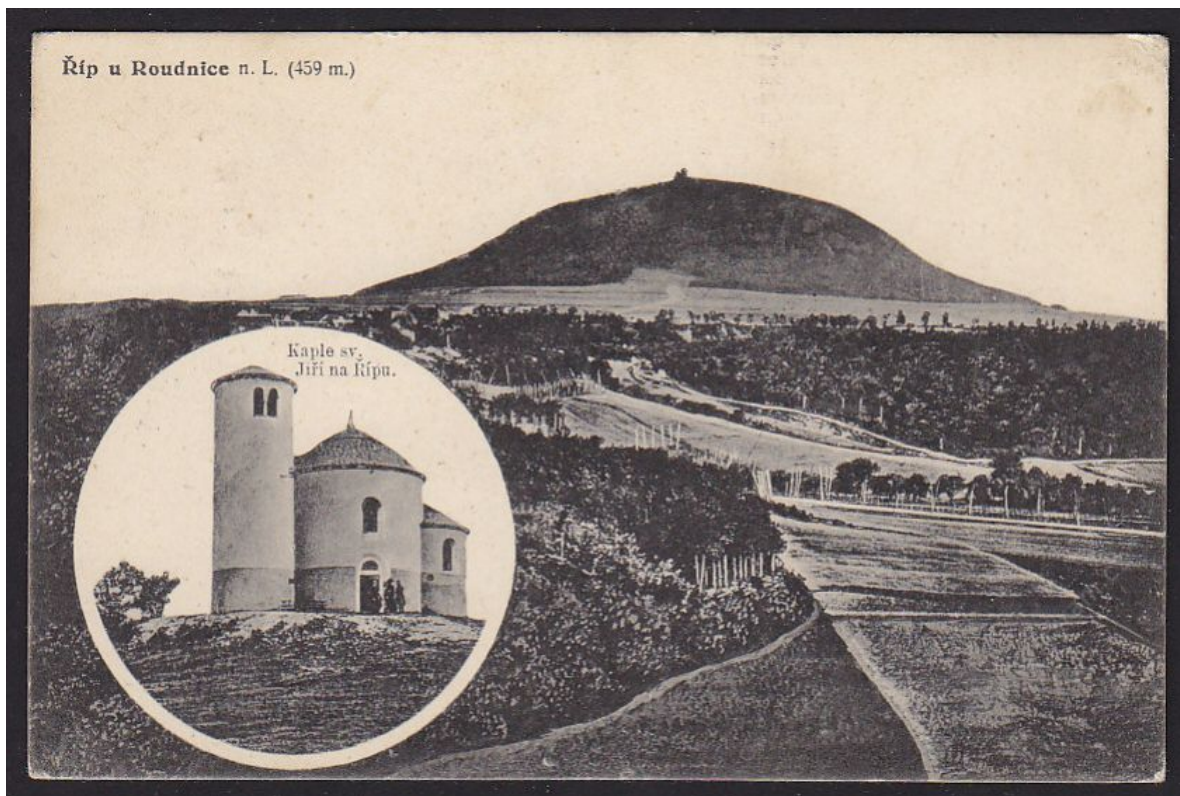
Obr. 1: Roudnice nad Labem, pohled na Karlovo náměstí, cca 1925, dostupné z: http://img9.rajsce.idnes.cz/d0903/1/1828/1828528_84f020ec15b20e655cacb21e8f47261/images/53-01.jpg?ver=0.



Obr. 2: Karlovo náměstí, 30. léta, městská spořitelna, dostupné z: http://img9.rajsce.idnes.cz/d0903/1/1828/1828528_84f020ec15b20e655cacb21e8f47261/images/18-04.jpg?ver=0.



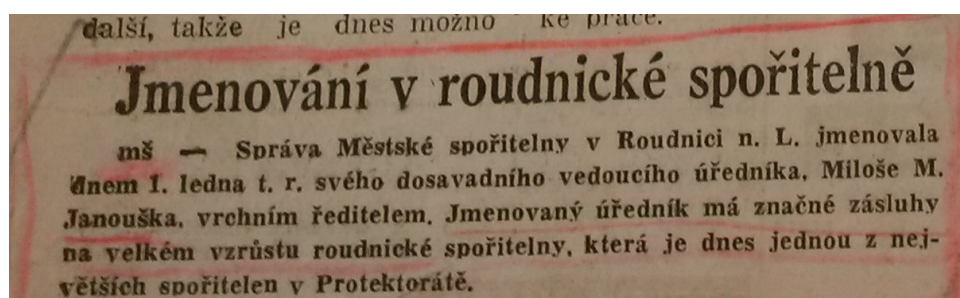
Obr. 3: Lobkovický zámek, 1944, dostupné z:
<https://www.pohlednice.sbiram.cz/soubory/produkty/33-litomerice-ro.jpg>.



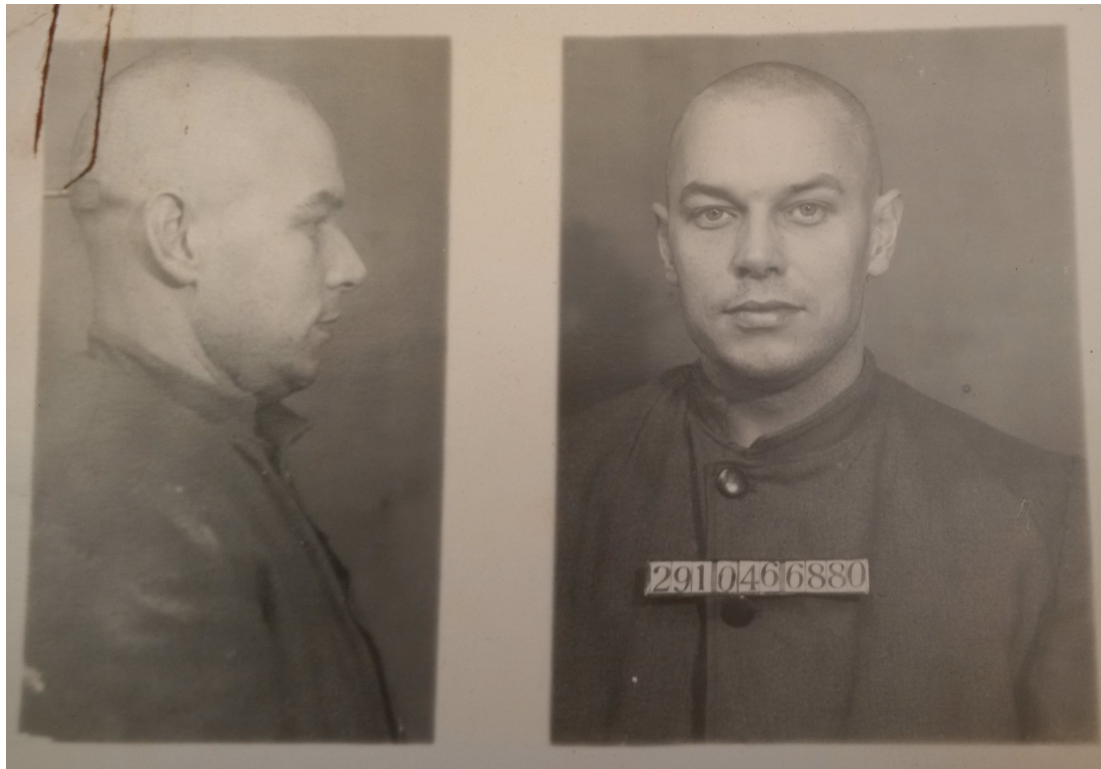
Obr. 4: Pohlednice zachycující horu Říp a rotundu sv. Jiří. Dostupné z:
<https://www.pohlednice.sbiram.cz/soubory/produkty/33-litomericko-r.jpg>.



Obr. 5: Socha Čechie na mostě přes Labe symbolizující jazykovou hranici. Dostupné z: [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/09/Roudnice nad Labem%2C socha Čechie na mostě.JPG](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/09/Roudnice_nad_Labem%2C_socha_Čechie_na_mostě.JPG).



Obr. 6: Zpráva o jmenování M. M. Janouška ředitelem městské spořitelny. A-Z z českého severozápadu, č. 103, 11. 1. 1944, s. 1, součástí složky Lsp 374/47.



Obr. 7: Igor Petrov, součástí složky Lsp 958/46.

ne

Telefon č. 457 REDITELSTVÍ TRESTNICE PRO MUŽE V PLZNI Telefon č. 457

Č. j. 7055/48 V Plzni dne 16. 11. 1948.

Krajský soud odd. VIII. *CVL VI 1563/46*

Litoměřice. *Velmi 65*

K Nt VI 1563/46.

K dotazu z 2. 11. 1948 sděluje ředitelství trestnice, že uprchlý trestanec č. km. 6880 Igor Petrof nebyl ještě do trestnice dopraven.

Předseda útavů: *[Signature]*

KRAJSKÝ SOUD V LITOMĚŘICÍCH
DOŠLO: 19. 11. 1948 HOD.
KRÁT. PŘÍLOH.
KOLKY ZA RUBRIK.

Kal 15. 4. 1949

k novému dotazu.

13. XII. 1948 *[Signature]*

[Circular stamp: Ředitelství trestnice pro muže v Plzni]

Obr. 8: Poslední zpráva o pátrání po Petrovovi v jeho trestním spise, Lsp 958/46.



Obr. 9: Alfred Beneš, součástí složky Lsp 1/46.



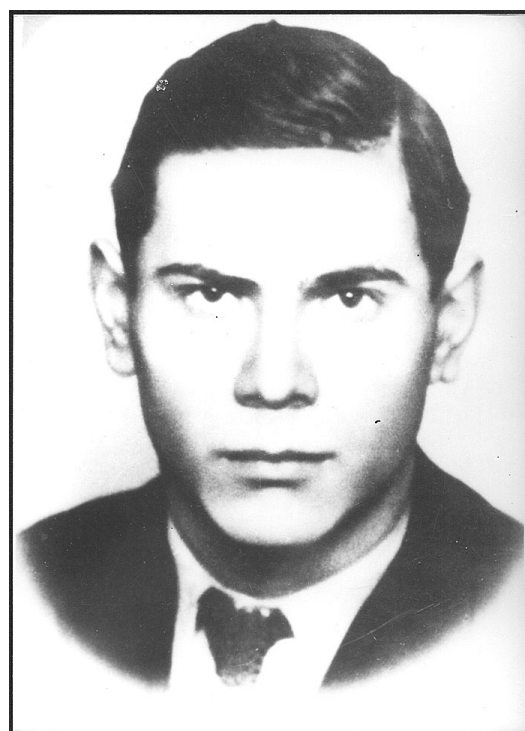
Obr. 10: Alfred Bauer, součástí složky 37/45.



Obr. 11: Vila po rodině Reisových, ve které Bauer během okupace žil.

Dostupné z:

http://www.pametnaroda.cz/data/witness/1191/photo/2963-photo_t2.jpg?ts=1260095851.



Obr. 12: Student Karel Dvořák. SOkA Litoměřice/Lovosice. Sbírka fotografií Roudnice nad Labem.



Obr. 13: Pamětní deska padlým studentům v budově gymnázia. Dostupné z: <https://litomericky.denik.cz/galerie/setkani-se-dvema-prezivy-simi-heydrichiady-v-roudnici.html?photo=5&mm=7854321&back=1330597378-489-11>.

Mimořádný lidový soud

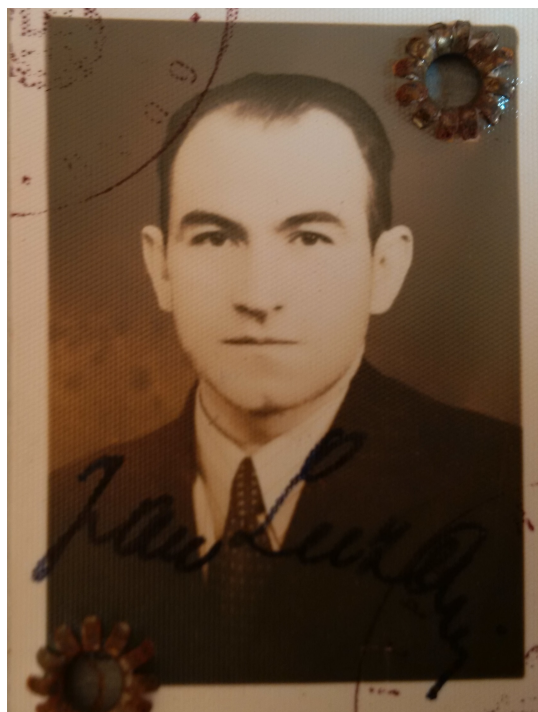
Mimořádný lidový soud v Litoměřicích zahájí dne 26. X. t. r. svou činnost hlavním přeličením proti Richardu Handt-ke mu, býv. říšskoněmeckému zednickému mistru na díle Richard v Litoměřicích, kde týral nelidsky vězně z litoměřického koncentračního tábora, z Tezozína, i válečné zajatce, pracující vesměs na stavbě a železničním překladišti, a prokazatelně tři z vězňů ubil k smrti. Začátkem listopadu bude postavena před lidový tribunál řada významných osobností henleinovského hnutí, které se v létě a na podzím 1938 dopustili velezrady na Československu a zúčastnili se jak politických machinací, tak i ozbrojeného útoku proti celistvosti státu a jeho demokratickému zřízení. Procesy tyto nutno připravit a pro jejich významnost jest třeba postupovati souhlasně s některými procesy chystanými v Praze.

V polovici listopadu t. r. bude zasedati mimořádný lidový soud litoměřický v Roudnici, jejíž politický okres byl dekretem presidenta republiky ze dne 19. IX. 1945 s účinností od 12. X. t. r. opět připojen k obvodu krajského soudu v Litoměřicích, a vynese rozsudky nad řadou udavačů z Roudnice, mezi nimiž jest i známý udavač František Marat, býv. funkcionář NOF, který podle zjištění poslal první udavačský dopis na českého člověka pražskému gestapu, a Alfred Bauer, který zavinil persekuci roudnických gymnasistů.

Vyšetřovací komise u okresních správních komisí v Litoměřicích, v Ustí n. L., Děčíně a v Teplicích-Šanově předkládají již veřejnému žalobci při mimořádném lidovém soudu státnímu zástupci Dr. Müllerovi spisy o vyšetřených zločinech. Na základě těchto spisů podává pak veřejný žalobce obžaloby mimořádnému lidovému soudu.

Prvním zasedáním mimořádného lidového soudu bude obnovena znovu činnost českých soudů v litoměřickém kraji a jak se zdá, vůbec v celém pohraničí.

Obr. 14: Článek informující o zasedání MLS Litoměřice v Roudnici. Litoměřický kraj, r. 1, č. 15, 31. 10. 1945, s. 3.



Obr. 15: Jan Luzar, součástí spisu Lsp 595/46.



Obr. 16: Anna Poláková, součástí spisu
Lsp 1389/46.



Obr. 17: Bývalé židovské ghetto, Havlíčkova ulice, 30. léta. Dostupné z:
http://img9.rajsce.idnes.cz/d0903/1/1828/1828528_84f020ec15b20e655cacb21e8f47261/images/45-05.jpg?ver=0.

V Roudnici n.L.dne 29.listopadu 1940 .

M ě s t s k é p o l i c i i !

Docházejí sem stížnosti, že v Havlíčkově ulici v době večerní, hlavně kolem budovy synagogy dochází k porušování večerního klidu.

Mládež s velkou oblibou ve večerních hodinách rozbíjí v budově synagogy okna .

Ukládám Vám, abyste věnovali zvýšenou pozornost těmto místům, pachatele zjistili a odevzdali k potrestání .

Starosta :

Obr. 18: Oznámení městské policii z 39. 11. 1940, Archiv města Roudnice nad Labem. Sign. 63. Kr. 161.



Obr. 19: Václav Majer, součástí spisu Lsp 8/46.



Obr. 20: Bohumil Herčík, součástí spisu Lsp 759/46.



Obr. 21: Hotel Čeperka v Unhošti u Kladna, součástí spisu 759/46.



Obr. 22: Na oslavu osvobození visely na radnici vlajky vítězných mocností. SOkA Litoměřice/Lovosice. Sběrka fotografií Roudnice nad Labem.



Obr. 23: Nerudova ulice po náletu 9. 5. 1945. SOkA Litoměřice/Lovosice. Sbíрка fotografií Roudnice nad Labem.



Obr. 24: Lobkovický zámek/Interniční středisko pro Němce, odklízení trosek po bombardování města. SOkA Litoměřice/Lovosice. Sbíрка fotografií Roudnice nad Labem.



*Obr. 25: Oběšení mladíci na Karlově náměstí. SOkA
Litoměřice/Lovosice. Sběrka fotografií Roudnice nad Labem.*

Textová příloha

Seznam osob z Roudnice nad Labem souzených před MLS Litoměřice (1945 – 1948)⁴⁹⁶

I. Muži

| | <i>příjmení, jméno</i> | <i>datum narození</i> | <i>národnost</i> | <i>povolání</i> | <i>provinění</i> | <i>trest</i> | <i>soud</i> | <i>propuštěn</i> |
|---|------------------------------|---------------------------|------------------|---|--|--------------|--------------|--------------------------|
| 1 | Balcar, Jan | 26. 3. 1905 | Čech | železniční zaměstnanec | udání dvou osob gestapu | zproštěn | 13. 5. 1946 | – |
| 2 | Bambas, Karel | 2. 10. 1909 | Čech | kriminální inspektor | vyhrožování | zproštěn | 11. 9. 1948 | – |
| 3 | Bauer, Alfred | 2. 6. 1897 | Němec | bývalý řídicí učitel | udání studentů gestapu, členství NSDAP, SS, SD, NSKOV, SFK, podpora nacistického hnutí | trest smrti | 23. 11. 1945 | – |
| 4 | Beneš, Alfred | 31. 5. 1916 | Čech | úředník | propagace a podpora nacistického hnutí, členství v nacistických organizacích | zproštěn | 22. 2. 1946 | – |
| 5 | Černý, František Xaver | 13. 4. 1907 | Čech | zaměstnanec okr. úřadu | vydírání, vyhrožování | zproštěn | 18. 2. 1946 | – |
| 6 | Černý, Josef | 23. 3. 1886 | Čech | zahradnický mistr | udání několika osob, podpora a propagace nacistického hnutí (zdravení zdviženou pravicí) | 2 roky | 10. 2. 1947 | 29. 10. 1947 |
| 7 | Duschek, Leo, Ing. | 3. 7. 1895 | Němec | ing. zemědělství, bývalý starosta Roudnice a Kralup | členství NSDAP, SdP, SS, podpora a propagace nacistického hnutí | 10 let | 20. 8. 1946 | 5. 5. 1955 (vysídlen) |

⁴⁹⁶ Informace pro seznam udavačů byly získány z rozsudků, případně ze stíhacích návrhů.

| | | | | | | | | |
|----|----------------------|-----------------|------|------------------------------------|---|-------------|--------------|-----------------------------|
| 8 | Dvořáček, Jiří | 15. 11. 1920 | Čech | soukromý úředník | členství ve Vlajce, udání osoby žid. původu | zproštěn | 31. 7. 1946 | – |
| 9 | Eminger, Karel | 6. 8. 1906 | Čech | obuvnický mistr | udání jedné osoby pro neoprávněné držení zbraně | zproštěn | 15. 7. 1946 | – |
| 10 | Florián, Jan | 15. 6. 1889 | Čech | strojní zámečník | udání jedné osoby na Kladně | 8 let | 28. 6. 1946 | zemřel 14. 2. 1948 |
| 11 | Franěk, František | 28. 10. 1903 | Čech | obsluha benzinového čerpadla | udání jedné osoby pro poslech zahr. rozhlasu (ztr. svobody), další pro ukrývání ruských zajatců (smrt), že se v Roudnici šíří protiněmecký leták – zatýkání | trest smrti | 22. 1. 1946 | – |
| 12 | Franěk, Jan | 18. 9. 1906 | Čech | topič | udal jednu osobu pro poslech zahr. rozhlasu, jednu osobu pro přechovávání zbraní (smrt), vyhrožování koncentračním táborem | 25 let | 8. 2. 1946 | 31. 5. 1955 (podmínečně) |
| 13 | Hás, Karel | 8. 4. 1905 | Čech | nákupčí chmele | udání jedné osoby pro černé obchody | zproštěn | 15. 3. 1946 | – |
| 14 | Hendrych, Bohumil | 4. 4. 1900 | Čech | malíř pokojů | předseda místní organizace Vlajky | 1 rok | 25. 11. 1946 | 8. 2. 1947 |
| 15 | Herčík, Bohumil | 14. 3. 1920 | Čech | úředník | práce pro Kuratorium, člen Svatováclavské rotý | 3 roky | 19. 9. 1946 | 8. 11. 1847 (podmínečně) |
| 16 | Hlůže, Hugo | 23. 5. 1926 | Čech | student, dělník | vyhrožování udáním, členem Svatováclavské rotý | zproštěn | 11. 3. 1946 | – |
| 17 | Holman, Bohumil | 3. 12. 1898 | Čech | úředník | členství ve Vlajce, spolupráce s SD, udání několika osob, nadávání osobám židovského původu | doživotí | 14. 11. 1946 | 14. 7. 1964 |
| 18 | Holý, František | 17. 5. 1901 | Čech | vedoucí úřadu práce | vyhrožování udáním, udání několika osob pro sabotáže, přijímání úplatků | 12 let | 21. 8. 1946 | 31. 5. 1955 (podmínečně) |
| 19 | Horký, | 24. 2. | Čech | důchodce | udání dcery a zetě pro poslech | doživotí | 21. 5. 1946 | 20. 4. 1954 |

| | Josef | 1876 | | | zahr. rozhlasu | | | (prominuto) |
|----|------------------------------|-----------------|------|-----------------------------|--|--------------------------------|-------------|--------------------------|
| 20 | Horký, Václav | 1. 4. 1906 | Čech | sadař | udání několika osob úřadu práce pro sabotáže práce a přestupky proti vázanému hospodářství | zproštěn | 8. 9. 1948 | – |
| 21 | Hradecký, Josef | 11. 7. 1900 | Čech | vrchní kriminální inspektor | udání několika osob (jedna zemřela) | zproštěn | 8. 4. 1947 | – |
| 22 | Hykyš, Josef, MUDr. | 17. 5. 1902 | Čech | lékař | podpora a propagace nacistického hnutí, vyhrožování pracovním táborem | zproštěn | 28. 9. 1948 | – |
| 23 | Charvát, Václav | 21. 12. 1916 | Čech | obchodník | udání | zproštěn | 30. 1. 1947 | – |
| 24 | Chudáček, Václav | 8. 8. 1900 | Čech | zřízenec biografu | udání jedné osoby (ztráta svobody) | zproštěn | 31. 7. 1946 | – |
| 25 | Jančík, Vladimír | 6. 12. 1901 | Čech | obchodník | členem Českého svazu válečníků | zproštěn | 31. 7. 1946 | – |
| 26 | Jandura, Karel, JUDr. | 10. 8. 1903 | Čech | advokát | spolupráce s gestapa | 3 roky | 13. 7. 1946 | 25. 6. 1947 (podmínečně) |
| 27 | Janoušek, Miloš Matěj | 18. 10. 1891 | Čech | ředitel městské spořitelny | udání několika osob, vyhrožování udáním, podpora a propagace nacistického hnutí | zproštěn | 23. 4. 1947 | – |
| 28 | Jirkovský, František | 22. 7. 1910 | Čech | malíř pokojů | udání více osob | doživotí | 4. 6. 1946 | 1. 5. 1955 (podmínečně) |
| 29 | Job, Vojtěch | 28. 3. 1907 | Čech | instalatér | konfident gestapa, vyhrožování | trest smrti (snížen na 25 let) | 2. 5. 1947 | 1971 |
| 30 | Kabelka, Stanislav, MUDr. | 13. 11. 1900 | Čech | zvěrolékař | udání několika osob, členství v SS, SD, VOS (okresní vedoucí, podpora a propagace nacistického hnutí (zdravil nacistickým pozdravem) | 25 let | 18. 3. 1947 | 12. 5. 1955 (podmínečně) |

| | | | | | | | | |
|----|-----------------------|-----------------|-------|-------------------------|--|-------------|-------------|------------------------------------|
| 31 | Kahling, Karl | 10. 9. 1909 | Němec | profesor | vyhrožování, udání jedné osoby | 10 let | 23. 9. 1946 | 29. 9. 1955 (vysídlen – SRN) |
| 32 | Krupka, Václav | 1. 12. 1925 | Čech | nájemce zelinářství | udání několika osob pro schvalování atentátu | zproštěn | 19. 8. 1948 | – |
| 33 | Lemberk, Vojtěch | 5. 7. 1905 | Čech | řezník a uzenář | udání osob pro černé obchody | 2 a ½ roku | 8. 4. 1947 | 7. 9. 1948 (podmínečně) |
| 34 | Lipinský, Jiří | 19. 2. 1923 | Čech | technický úředník | udání několika osob, členství ve Vlajce, propagace nacistického hnutí | 15 let | 15. 7. 1946 | 25. 3. 1954 (podmínečně) |
| 35 | Lukeš, Josef | 21. 10. 1900 | Čech | obchodník | podpora a propagace nacistického hnutí, vyhrožování | 8 let | 7. 1. 1947 | 13. 6. 1953 |
| 36 | Luzar, Jan | 27. 7. 1908 | Čech | úředník ČSD | udání několika osob za výroky proti Říši | 10 let | 24. 7. 1946 | 17. 5. 1955 |
| 37 | Machytka, Rudolf | 9. 4. 1886 | Čech | obchodník | udání | 10 let | 8. 11. 1946 | – |
| 38 | Majer, Václav | 3. 5. 1916 | Čech | čalouník a dekoratér | udání několika osob pro ukrývání zbraní, vedoucí Vlajky, vedoucí Kuratoria, vyhrožování, propagace nacistického hnutí | 10 let | 17. 5. 1946 | 25. 9. 1946 (podmínečně) |
| 39 | Malík, Vladimír | 8. 11. 1905 | Čech | strážmistr SNB | udání několika osob | zproštěn | 8. 4. 1947 | – |
| 40 | Marat, František | 10. 3. 1900 | Čech | zubní technik | udání několika osob (tři z nich zemřely), propagace nacistického hnutí, člen SD | trest smrti | 7. 12. 1945 | – |
| 41 | Matoušek, Miroslav | 4. 4. 1904 | Čech | berní tajemník | vyhrožování udáním | zproštěn | 16. 7. 1946 | – |
| 42 | Meier, Richard | 25. 8. 1894 | Němec | poštovní úředník | udání dvou osob, členství v NSDAP | 5 let | 2. 10. 1946 | 8. 7. 1950 (vysídlen) |

| | | | | | | | | |
|----|------------------------|-----------------|------|--|---|------------------------|--------------|------------------------------|
| 43 | Moravec, Antonín | 16. 11. 1895 | Čech | vedoucí dělník | udání jedné osoby | zproštěn | 30. 1. 1947 | – |
| 44 | Nedoma, Josef | 7. 2. 1900 | Čech | obchodní zástupce | podpora a propagace nacistického hnutí | 1 rok | 30. 9. 1948 | 30. 9. 1948 |
| 45 | Nedvídek, František | 10. 4. 1888 | Čech | obchodní zástupce dílny Praga | podpora a propagace nacistického hnutí, vyhrožování | 12 let | 19. 3. 1946 | 21. 11. 1953 (podmínečně) |
| 46 | Opelt, Josef | 26. 10. 1902 | Čech | hospodářský správce | udání několika osob žid. původu, přivlastnil si jejich majetek | 8 let | 13. 12. 1946 | 10. 12. 1952 |
| 47 | Pastyřík, Josef | 10. 9. 1882 | Čech | obchodník | místním vedoucím Vlajky | zproštěn | 13. 3. 1946 | – |
| 48 | Pauder, Vladimír | 2. 10. 1905 | Čech | obchodník | vyhrožování | zproštěn | 29. 3. 1946 | – |
| 49 | Petráň, Bohumil | 22. 2. 1909 | Čech | stavební polír | udání | 25 let | 18.6. 1946 | (uprchl) |
| 50 | Petrov, Igor | 3. 9. 1913 | Rus | důstojník, hospodářský kontrolor | podpora a propagace nacistického hnutí, udání | 20 let | 16. 9. 1946 | (uprchl) |
| 51 | Podnecký, Ferdinand | 23. 3. 1920 | Čech | úředník | konfident SD a gestapa | zproštěn | 26.4.1947 | – |
| 52 | Polívka, Ladislav | 2. 2. 1899 | Čech | rolník | udání několika osob, konfident | trest smrti | 26. 2. 1946 | – |
| 53 | Procházka, Josef | 21. 6. 1897 | Čech | domkař | udání několika osob pro černé obchody | zproštěn | 29. 4. 1946 | – |
| 54 | Rausch, Miroslav | 16. 4. 1919 | Čech | policejní strážník | vyhrožování | zproštěn | 13. 9. 1946 | – |
| 55 | Roudnický, Josef | 16. 5. 1879 | Čech | zástupce pojišťovny | vedoucí Českého svazu válečníků, rozdávání přihlášek do Vlajky | zemřel (8. 7. 1946) | zastaveno | – |
| 56 | Řezáč, | 8. 11. | Čech | hostinský | propagace a podpora nacistického | 2 roky | 7. 1. 1947 | 21. 11. 1947 |

| | | | | | | | | |
|----|------------------------------|--------------|-------|----------------|--|------------|--------------|--------------------------|
| | Antonín | 1881 | | | hnutí, činovník nacistických organizací | | | |
| 57 | Říhovský, Otakar | 30. 11. 1902 | Čech | účetní | podpora a propagace nacistického hnutí | 1 a ½ roku | 24. 6. 1946 | 3. 8. 1946 (podmínečně) |
| 58 | Schulte Kelingshaus, Wilhelm | 20. 3. 1904 | Němec | autodopravce | udání osob pro sabotáž práce, vyhrožování udáním, člen NSKK | zproštěn | 14. 8. 1946 | – |
| 59 | Straka, Emanuel, Ing | 26. 4. 1901 | Čech | komisař | udání jedné osoby žid. původu, podpora a propagace nacistického hnutí | 3 roky | 15. 3. 1946 | 16. 5. 1946 (podmínečně) |
| 60 | Studnička, Jiří, JUDr. | 13. 11. 1909 | Čech | vrchní komisař | podpora a propagace nacistického hnutí | zproštěn | 28. 6. 1946 | – |
| 61 | Suchodel, František | 24. 12. 1900 | Čech | sklář | propagace a podpora nacistického hnutí | zproštěn | 20. 7. 1946 | – |
| 62 | Sýkora, Aleš | 5. 8. 1905 | Čech | drogista | udání jedné osoby, člen Vlajky, podpora a propagace nacistického hnutí, ublížení na zdraví osobě židovského původu, vyhrožování udáním | 3 roky | 8. 6. 1948 | 9. 1. 1951 |
| 63 | Sýkora, František | 30. 4. 1893 | Čech | krejčí | vedoucím Vlajky v Roudnici | zproštěn | 30. 4. 1893 | – |
| 64 | Švagrovský, Miloslav | 25. 5. 1904 | Čech | obchodník | udávání, podpora a propagace nacistického hnutí, napadání Židů | zproštěn | 29. 4. 1947 | – |
| 65 | Toman, František | 5. 8. 1896 | Čech | velkostatkář | udání dvou osob pro vyhýbání se práci | 3 a ½ roku | 3. 3. 1948 | 29. 9. 1951 |
| 66 | Tošner, Václav | 19. 9. 1878 | Čech | rolník | udání jedné osoby pro pomoc ruským zajatcům | zproštěn | 17. 4. 1947 | – |
| 67 | Turek, Josef | 18. 9. 1882 | Čech | skladník | pokladník Vlajky | zproštěn | 13. 12. 1946 | – |

| | | | | | | | | |
|----|------------------------|----------------|-------|-------------------------------------|--|----------|--------------|-----------------------------|
| 68 | Týle, Jiří | 24. 3. 1910 | Čech | hospodářský správce | udání jedné osoby pro neoprávněné držení zbraní | zproštěn | 25. 11. 1946 | – |
| 69 | Vašátko, Emil | 2. 9. 1892 | Čech | vrchní četnický strážmistr v. v. | udání několika osob, propagace a podpora nacistického hnutí (vynucoval zdravení nacistickým pozdravem), župní vedoucí NOF, nadávání Čechům | 10 let | 5. 2. 1947 | 23. 3. 1954 (prominuto) |
| 70 | Vašíček, Vladimír | 21. 2. 1894 | Čech | fotograf | člen výboru NOF, podpora a propagace nacistického hnutí | zproštěn | 4. 11. 1946 | – |
| 71 | Vavřínecký, Josef | 4. 4. 1881 | Čech | rolník | jedné osoby (ztráta svobody a smrt) | zproštěn | 9. 4. 1947 | – |
| 72 | Vendl, Jan | 27. 8. 1946 | Čech | invalida | vyhrožování spoludělníkům udáním za sabotáž práce | 5 let | 27.8. 1946 | 2. 12. 1949 (podmínečně) |
| 73 | Vošahlík, František | 25. 4. 1884 | Němec | lesní hajný v.v. | podpora a propagace nacistického hnutí (nosil žlutou uniformu s hákovým křížem, přispíval na německý červený kříž) | 3 roky | 31. 1. 1947 | 31. 1. 1947 (vysídlen) |
| 74 | Zahálka, Alois | 11. 9. 1894 | Čech | obchodník | podpora a propagace nacistického hnutí, vyhrožování | zproštěn | 7. 1. 1947 | – |
| 75 | Zdražil, Karel | 16. 2. 1902 | Čech | úředník | člen NOF | zproštěn | 21. 10. 1946 | – |

II. Ženy

| | <i>příjmení, jméno</i> | <i>datum narození</i> | <i>národnost</i> | <i>povolání</i> | <i>provinění</i> | <i>trest</i> | <i>soud</i> | <i>propuštěna</i> |
|----|----------------------------|---------------------------|------------------|-----------------|------------------|--------------|-------------|-------------------|
| 76 | Bozmajová, Marie | 12. 12. 1914 | Češka | v domácnosti | udání dvou osob | zproštěna | 11. 3. 1947 | – |

| | | | | | | | | |
|----|------------------------|-----------------|-------|-----------------------|--|-------------------|--------------|------------------------------|
| 77 | Broučková, Marta | 26. 2. 1918 | Češka | v domácnosti | udání | 10 let | 8. 7. 1946 | 7. 7. 1950 (prominuto) |
| 78 | Cafourková, Marie | 24. 11. 1899 | Češka | v domácnosti | udání manžela pro podporu Židů v Terezíně | 10 let | 11. 2. 1947 | 20. 4. 1951 (podmínečně) |
| 79 | Fousková, Růžena | 12. 4. 1884 | Němka | zemědělská dělnice | udání zetě (ztráta svobody) | zproštěna | 2. 10. 1946 | – |
| 80 | Fraňková, Pavla | 25. 6. 1905 | Češka | v domácnosti | udání jedné osobu pro poslech zahr. rozhlasu, jednu osobu pro přechovávání zbraní (smrt), vyhrožování koncentračním táborem | doživotí | 8. 2. 1946 | 20. 5. 1946 (podmínečně) |
| 81 | Götzová, Marie | 28. 3. 1922 | Češka | v domácnosti | udání jedné osoby pro řeči proti Říši | zproštěna | 11. 11. 1946 | – |
| 82 | Hlůžová, Emilie | 21. 7. 1920 | Češka | modistka | udání jedné osoby pro poslech cizího rozhlasu | 2 roky | 16. 8. 1946 | 25. 12. 1946 (podmínečně) |
| 83 | Jíšová, Magdalena | 24. 7. 1910 | Němka | v domácnosti | udání tří osob u gestapa, členka NSV, podpora nacistického hnutí (obraz Hitlera v bytě), koupila v dražbě židovský majetek | zproštěna | 10. 4. 1946 | (vysídlena) |
| 84 | Kusová, Elfrida | 19. 12. 1907 | Němka | v domácnosti | Blokleiterin NS-Frauenschaftu | zproštěna | 29. 5. 1946 | – |
| 85 | Machotová, Kristina | 20. 7. 1893 | Němka | v domácnosti | vyhrožování udáním, udání dvou osob (ztráta svobody) | zemřela (1946) | zastaveno | – |
| 86 | Müllerová, Marie | 26. 8. 1900 | Češka | rolnice | vyhrožování, udání jedné osoby | zproštěna | 2. 4. 1947 | – |
| 87 | Nová, Růžena | 5. 6. 1895 | Němka | dělnice | udání jedné osoby (ztráta svobody) | 2 roky | 6. 1. 1947 | 16. 4. 1951 |
| 88 | Poláková, Anna | 6. 1. 1895 | Němka | v domácnosti | propagace a podpora nacistického hnutí | 2 a ½ roku | 3. 1. 1947 | 18. 4. 1948 |

| | | | | | | | | |
|----|----------------------|-----------------|-------|-----------------------|---|-----------|--------------|---|
| 89 | Rottová, Julie | 18. 6. 1890 | Češka | v domácnosti | udání jedné osoby (svou výpovědí) | 2 roky | 13. 8. 1946 | 13.9.1946 (podmínečně) |
| 90 | Rožcová, Marie | 10. 5. 1913 | Češka | v domácnosti | žádala pro sebe a své děti říšskoněmeckou příslušnost | zproštěna | 25.04.1947 | – |
| 91 | Sýkorová, Barbora | 2. 8. 1892 | Češka | v domácnosti | vedoucí ženského hnutí Vlajky | zproštěna | 13. 9. 1946 | – |
| 92 | Šlégrová, Marie | 28. 4. 1893 | Němka | v domácnosti | Blockleiterin NS-Frauenschaftu | 7 let | 30. 9. 1946 | 11. 11. 1953 |
| 93 | Tůmová, Marie | 20. 9. 1894 | Češka | v domácnosti | písemné udání dvou osob pro protiněmecké smýšlení | 5 let | 21. 10. 1946 | 11. 3. 1954 |
| 94 | Vallová, Helena | 25. 11. 1893 | Češka | v domácnosti | vyhrožování udáním, udání jedné osoby pro protiněmecké smýšlení | zproštěna | 24.02.1947 | – |
| 95 | Vlasáková, Anna | 6. 12. 1894 | Češka | v domácnosti | udání jedné osoby gestapu | 2 roky | 19. 6. 1946 | 16. 11. 1950 |
| 96 | Vrzalová, Marie | 19. 5. 1897 | Češka | zemědělská dělnice | vyhrožování udáním, udání několika osob úřadu práce pro opuštění práce v Říši | zproštěna | 28. 8. 1946 | – |
| 97 | Warthová, Barbora | 4. 12. 1889 | Němka | v domácnosti | udání jedné osoby (ztráta svobody) | 5 let | 29. 7. 1946 | 21. 9. 1948 (podmínečně, vysídlena) |
| 98 | Weisová, Emilie | 8. 10. 1896 | Češka | v domácnosti | propagace a podpora nacistického hnutí, vyhrožování udáním | 10 let | 14. 8. 1946 | 28. 10. 1954 (podmínečně) |